

De Tiendaagsche Veldtocht,

DOOR

J. C. C. TONNET, *Kapitein der Artillerie.*

(Vervolg van blz. 612.)

De Koninklijke Besluiten van 4 en 11 October 1830 regelden de mobilisatie der dienstdoende en der rustende schutterijen, eene operatie van zoo langen duur, dat men toenmaals moeilijk anders dan gewaanhoopt kan hebben aan een voldoende nuttig effect. De schutters met hun reserve, allen mannen van 25- tot 35-jarigen leeftijd, moesten worden te zamen genomen om daaruit de vrijwilligers en de leden van den eersten ban (t.w. ongehuwden en weduwnaars zonder kinderen) te trekken en tot keurcompagnieën te vormen. Tot volledige formatie van dezen ban was het voorts noodig ook de gehuwden zonder kinderen in te lijven. Er moesten kaders worden samengesteld uit de op vorenstaande wijze bij de keurcompagnieën ingedeelde onderofficieren en korporaa's, naar de behoefte uit daartoe geschikte manschappen aangevuld. Officieren moesten worden benoemd. De stedelijke dienstdoende schutterijen van de kleinere gemeenten moesten in compagnieën en bataljons worden samengevoegd. De plattelandsche schutters werden op verzamelplaatsen vereenigd, waar zij bij de burgerij werden ingekwartierd, geheel gekleed, gewapend en uitgerust, en wat het zwaarste woog, geoefend moesten worden. Kortom de arbeid door het legerbestuur, voor wat het leger betreft, over groote tijdsruimte verdeeld en in tijd van vrede verricht, moest door één stamp op den vaderlandschen bodem worden uitgevoerd en nog wel door een Departement en door burgerlijke autoriteiten, die deze zaken niet tot hun dagelijksch ressort rekenden. In het archief van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken liggen dossiers, betrekking hebbende op de mobilisatie der schutterijen, waarvan het gewicht aan papier naar schatting 250 à 300 KG. zal bedragen en dit nog ongerekend de massa's papier, verwerkt aan de Provinciale griffies en door de gemeentebesturen, waar het hoofdwerk werd verricht.

Van de mij zeer welwillend verleende vergunning in die dossiers nasporingen te doen, heb ik een uiterst bescheiden gebruik moeten maken. De tijd ontbrak tot een grondig onderzoek. Met hier en daar eene sterkte-opgave te lichten, of eene opmerking over te nemen van

een gouverneur in de provincie over geest en aard der bevolking moest ik volstaan. De archieven van het jaar 1831 heb ik zelfs geheel onaangeroerd gelaten. Het doel van het onderzoek, het verzamelen van eenige gegevens, omtrent den geest, die volk en schutterkorpsen bezielde, meen ik niettemin voldoende bereikt te hebben. Na kennismaking met de massa's papieren, die eene niet te taxeeren hoeveelheid arbeid vertegenwoordigen, komt het voorzeker onbegrijpelijk voor, dat na de 30-er jaren geen stap ondernomen werd om het instituut der schutterijen tot een spoediger bruikbaar oorlogswerktuig te maken. Bijna drie kwart eeuw bleven de toestanden, zooals wij die in 1830 leerden kennen, gehandhaafd en pogingen bij wijlen van militaire zijde ter verbetering aangewend, stuitten af op de geringe belangstelling van het volk in zijne weermacht. Die bijna-onverschilligheid had ongetwijfeld een zeer verklaarbaren grondslag en werd geenszins geboren uit verminderde liefde voor den geboortegrond, uit verzwakt nationaliteitsgevoel. Eeuwen geleden had Nederland wellicht het beste leger in Europa; het gevoelde, dat het ontvouwen van eene zoo groot mogelijke kracht ter zee, het middel was tot behoud van den handel, dien de, door den vrijheidsoorlog opgewekte, volksenergie had doen opbloeien. Men zou bijna kunnen zeggen, dat eene imperialistische strooming ons volk bezielde. De zeemacht was populair — en bleef dit door traditie —, omdat zij in voor het volk tastbaar causaal verband stond tot de ontwikkeling van den volksrijkdom, den handel. De noodzakelijkheid van eene krachtige marine was eene volks-overtuiging. In Engeland is die overtuiging ten huidige dage zoo ingeworteld, dat men zich daar eene luxe op het gebied der zeemacht kan veroorloven, die aan het fabelachtige grenst en die het marinebudget opvoert tot het meervoud van het geheele staatsbudget van een land als het onze met $5\frac{1}{2}$ millioen inwoners. In het algemeen zou men zelfs kunnen zeggen, dat in de groote Rijken de noodzakelijkheid van eene goed georganiseerde weermacht door het volk beter wordt begrepen, dan zulks in kleine Staten het geval is. Doch ook dan zelfs is de overtuiging, dat tusschen de kracht, die de Staat naar buiten kan ontwikkelen, en de vrije ongestoorde ontwikkeling van handel en industrie, in het algemeen van de volkswelvaart, een causaal verband bestaat, veelal niet dan na ernstigen strijd gevestigd geworden. Men denke slechts terug aan het Pruisen van het midden der vorige eeuw, aan den strijd van BISMARCK met den Landdag over de militaire uitgaven. Hij heeft het volk de oogen geopend. Aan de Fransche regeering vóór 1870 ontbrak daartoe de kracht en de invloed op de groote menigte. Zeer verkeerd zou het zijn haar alleen de schuld te doen dragen van de rampspoeden der Fransche legers. Men leze eens bij PIERRE LEHAUCOURT de geschiedenis der militaire commissie ter verbetering van de legertoestanden, kort na Sadowa benoemd; hoe een vreemd diplomaat, die in 1868 in de Volksvertegenwoordiging de behandeling bijwoonde van de wijzigingen in de wet op den dienstplicht, verklaarde eene militaire conferentie te heb-

ben bijgewoond in een gekkenhuis. Men leze hoe het volk zich verzette tegen de organisatie van de „garde mobile” en hoe volksvertegenwoordigers zich niet ontzagen de garden tot verzet te verleiden. Gewis het waren symptomen van de naderende revolutie. De keizer loochende de waarheid, om zijn troon te schragen, doch het volk zelf scheen blind voor het naderend gevaar. Zooals het in zekere mate was gesteld met den Pruisischen volksgeest vóór 1866, zooals het in Frankrijk was vóór 1870, zoo was het in Denemarken vóór 1864, zoo was het in België en in Nederland. De bekende uitspraak van JOHAN DE WITT, dat de „periculen” het Nederlandsche volk duidelijk voor oogen moeten staan, om het tot krachtige organisatie te voeren, geldt in meerdere of mindere mate voor alle volkeren. Zelfs Japan's weermacht is eerst op hare, de wereld verbazende, hoogte gekomen, toen de toekomst zich voor dit Rijk ging openbaren. Slechts één kleine Staat, Zwitserland, met zeer bescheiden aspiraties naar politieke beteekenis, maakt op deze grondwaarheid eene uitzondering. Is er beter bewijs denkbaar, dat er ook maar één Zwitsersch volk bestaat? Aldus veroordeelt zich de gelijkstelling van den Nederlandschen boer en den Zwitserschen boerenpummel als vanzelf tot eene leugen, niet omdat deze vergelijking onwaar is; integendeel zij kan zeer wel juist zijn; onze dappere Veluwsche boeren hebben het bij Quatre-Bras bewezen. Doch leugenachtig is zij — Generaal Knoop zeide het zoo te recht —, omdat niet de *geheele* waarheid wordt gezegd. Het Zwitsersche en het Nederlandsche volk zijn niet het zelfde.

De lijdelijkheid en onverschilligheid van ons volk, bijna drie kwart eeuw lang, voor de belangen der defensie mag, speciaal door onzen volksaard, zich in wat schrillere kleuren teekenen dan elders, doch is in het algemeen kenteekenend voor den geest van alle volkeren, die zonder groot politiek einddoel voortleven. Zelfs naderend gevaar schrikt hen niet op. Alleen groote emoties, of regeeringen, waarvan eene overwelldigende kracht uitgaat, kunnen hen meeslepen. Waar de eerste ontbreken en de laatste door de toenemende besnoeiing van de regeermacht welhaast onbestaanbaar zijn geworden, daar is, telkens als men hoort gewagen van verhoogde belangstelling van het volk in zijn weermacht, de vraag gerechtvaardigd: Is die belangstelling oprecht gericht op het staatsbelang, of heeft zij een individualistisch-egoïstischen grondslag? Nog een enkel woord zal hierover aan het slot worden gezegd, om thans weder tot de schutterijen terug te keeren.

De gemobiliseerde schutterijen waren samengesteld uit vrijwilligers en gedesigneerden. Onder de eersten bevonden zich, behalve leden der schutterij, ook vrijwilligers van daarbuiten. Alle gedesigneerden behoorden tot den eersten ban en omvatten de ongehuwden, de weduwnaars en de gehuwden zonder kinderen of hunne plaatsvervangers. Als merkwaardige bijzonderheid moet nu in de eerste plaats worden vermeld, dat zich bij de dienstdoende schutterijen een groot aantal vrijwilligers aanbood, terwijl deze zich bij de rustende schutterijen slechts

in zeer gering aantal voordeden. De in Bijlage I overgelegde gegevens omtrent de samenstelling der dienstdoende schutterijen — in gemeenten, welker bevolking binnen den besloten kring 2500 zielen en daarboven bedroeg — zijn ontnomen aan de sterkte-opgaven uit het archief van Binnenlandsche Zaken en hebben betrekking op den toestand in October en November 1830. ¹⁾ Uit die opgave blijkt het groote aantal vrijwilligers, dat zich bij de stedelijke schutterijen aanbood. Voor de rustende schutterijen heb ik die gegevens bij mijn vluchtig onderzoek niet kunnen vinden en moet ik volstaan te verwijzen naar het op blz. 603 vermelde overzicht, gegeven door den gouverneur van Friesland, waarin gewaagd wordt van 506 vrijwilligers op 1685 stedelijke en van 33 vrijwilligers op 2960 plattelandsche schutters. Voorts vond ik eenige rapporten van gouverneurs in de provinciën, die in deze zaak eenig licht ontsteken. De bewindsman in Zeeland deelt mede, dat zich begin November op het platteland één vrijwilliger had aangemeld. Ongeveer gelijktijdig meldt de gouverneur in Groningen „dat het niet „vermoedelijk is, dat zich bij den eersten ban van de rustende schutterij vrijwilligers zullen voegen. De bewoners van het platte land in „deze provincie hebben een afkeer van den militairen stand en zijn „gansch niet met een martialen geest beziel en bij de lagere standen „heeft het denkbeeld van vaderlandsliefde weinig kracht”. Uit Assen wordt te dezer tijde bericht, dat zich voor den eersten ban der rustende schutterij in de gemeenten Dalen, Gieten en Norg totaal zeven vrijwilligers hebben aangeboden, zonder dat te voorzien was, dat dit aantal eenigszins belangrijk zou toenemen. In Overijssel, voor welk gewest ik over geene gegevens beschikte, zal, zooals uit den staat der vrijwillige dienstneming op blz. 601 door vergelijking kan worden afgeleid, de toeloop al evenmin groot geweest zijn, terwijl men ten overvloede in het oostelijk deel van Twente met openlijk verzet tegen het wettig gezag te stellen had. Begin Januari moest een detachement van 500 man infanterie naar Oldenzaal worden gezonden, doch zooals te voorzien was, liep, na het tactvol optreden van den detachementscommandant, de geheele beweging op niets uit. Een tweetal compagnieën Geldersche schutters uit Zutphen ontwapenden de bevolking ²⁾, Coevorden werd belegd door Drentsche schutterij en weldra kwamen de plattelandsche Twentsche schutters zonder verzet op de verzamelplaatsen. Ik ben helaas, verplicht deze bedroevende bijzonderheid, die voor het tegenwoordige *geenerlei* beteekenis meer heeft en uitsluitend verband houdt met de

¹⁾ Die sterktecijfers veranderden voortdurend en moeten dus hier meer beschouwd worden als middel ter beoordeeling van den toeloop tot de schutterijen in de eerste weken na de samenroeping.

²⁾ „Omtrent den geest en ijver van de schutters blijft niets te wenschen „over — schrijft de Luit.-Kol. VEEREN vol lof over zijn Gelderschen — en „maak ik mij sterk hen overal heen te brengen, waar de dienst van het „vaderland hen roept.”

woelingen in het jaar 1830, te vermelden, omdat zij in onmiddellijk verband staat met het ergerlijke gedrag van Overijsselsche schutters in de Augustusmaand van 1831, waardoor eene onverdiende blaam werd geworpen op de overige schutterkorpsen in hun geheel.

Voor de vrijwillige aanmelding bij de Geldersche plattelandsche schutterij wordt verwezen naar Bijlage I. In bepaalde deelen van dit gewest smeulde het vuur ook op gevaarlijke wijze onder de asch, doch de omstandigheid, dat de schutterijen uit het rustige deel der provincie, in vereeniging met Utrechtsche schutters en het korps Jagers van VAN DAM voldoende waren om ook hier de bevolking, die in verzet was, zonder eenigerlei incident tot inkeer en tot voldoening aan den schutterlijken plicht te brengen, ontnemt eveneens aan deze beweging alle beteekenis voor het tegenwoordige en elken grondslag voor eene ongunstige oordeelvelling over den geest dezer streken, in geval van een huidige oorlog. „Het grootste deel der bevolking — zooals de gouverneur van Gelderland bovendien berichtte — is de zaak des Konings en die van het vaderland oprecht toegedaan.”

's Konings bewindvoerder in Zuid-Holland verwachtte niet veel van vrijwillige aanbieding bij den eersten ban der rustende schutterij „deels „omdat de landman, hoe rustig ook, zelden in het aan den dag leggen „van een militairen geest met de stedelingen is gelijk te stellen, deels „uithoofde dat een aanzienlijk getal plattelandsbewoners reeds vrijwillig „bij het staande leger heeft deelgenomen”. Zeer logisch schijnt deze opmerking wel is waar niet, doch zij bevestigt het waargenomen verschijnsel, dat blijkbaar over het geheele land zich voordeed, ten volle. De verklaring ervoor laat zich overigens gereedelijk vinden. Door haar aard, hare levenswijze en haar veelal afgezonderd wonen is de landelijke bevolking voor geestdriftige opwellingen minder ontvankelijk en bereikbaar dan de meer in het openbare leven deelende stedelijke bevolking. In hare toewijding tot de goede zaak heeft zij evenwel getoond voor de laatstgenoemde in het minst niet onder te doen, terwijl de plattelanders door houding en gedrag overal uitblonken. De Minister DE EERENS gewaagde in zijn reeds vermelden brief aan den Koning, van den 17^{en} November, van de 30.000 rustende schutters, die zich gaan vereenigen „zonder dat een enkele zich aan dezen heiligen plicht „onttrekt”. Generaal WÜPPERMANN schetst in zijne „Geschiedenis van den Tiendaagschen Veldtocht” de opkomst van de Geldersche plattelandsche schutters, naar het verhaal van een ooggetuige, als volgt: „Op den „13^{den} November 1830 kwam het bataljon in de verzamelplaats Zutphen „bijeën. Onder het geroep van „Oranje boven” en het zingen van scheld- „liedjes op DE POTTER trokken dien dag meer dan 2000 plattelands- „schutters de stad binnen. Meest allen waren zij op klompen; een „zakdoek aan een langen boonenstaak, ziedaar het vaandel. Het ont- „brak ook niet aan dezulken, welke in vermomde uniformen gedoscht, „die sinds jaren niet meer in zwang waren, hierdoor een grootsch effect „dachten te maken, anderen daarentegen pronkten met geweldig moord-

„tuig, doorvreten van voorvaderlijk roest. In 't kort, men moet het „geheel van het bataljon gezien hebben, om te doorgronden wat het „in zich heeft gehad, om van deze menschen, die reeds op hun leeftijd „stijfgewerkt waren en uit hun aard van den militairen stand afkeerig, „bovendien aan een ongedwongen leven gewoon, binnen ettelijke maanden „een bataljon te vormen, dat den lof van onderscheiden hoofdofficieren „der armee wegdroeg, toen hetzelfde het 1ste bataljon der 1ste brigade „van de 2de divisie infanterie onder commando van den Luitenant- „Generaal Hertog van SAXEN-WEIMAR uitmaakte”. Zoo ontstond „unser „prächtiges Bataillon Gelderschen Schutterij unter Schimmelpenninck”, dat door BELLIARD werd begroet met de woorden: „Ah pour le coup, voilà des Prussiens”.

CORT HEYLIGERS meldt begin December zijne bevinding tijdens eene inspectie op de verzamelplaats Gouda, waar onder de 1128 plattelandsche schutters van Zuid-Holland een „voorbeeldig goede geest” heerschte, doch . . . welk eene verwarring! Een onbruikbare, reeds vroeger gepensioneerde kolonel, die onmiddellijk op zijde moest worden gezet, aan het hoofd, geen kleeding, noch wapenen, geen schoeisel of verschooning, geen gelegenheid tot oefening en niettemin een voorbeeldig goede geest. Hoeveel goed vertrouwen moet in die dagen zijn teloor gegaan! Niets toch is afschuwelijker, werkt deprimeerder dan den landsverdediger al dadelijk na zijne opkomst verwarring te doen zien en gebrek te doen lijden. Het „débrouillez-vous” is de schrik der legers met korten oefentijd.

Het zou, na overweging van het vorenstaande, zeer onbillijk zijn het waargenomen verschijnsel der weinige vrijwilligers als wapen te keeren tegen den geest der plattelandsche bevolking, die inderdaad in toewijding niet voor de stedelijke heeft ondergedaan, haar veeleer heeft overtroffen. Zelfs is het groot aantal vrijwilligers der stedelijke schutterij haar eerder tot last geweest. Zij waren immers gekomen niet om als soldaat te *dienen*, doch om te *vechten* tegen de Belgen. De vrijwilligers van de Haarlemsche schutterij gaven aan die gedachte uiting door den 17^{en} October 1830 op onbehouden toon aan den Minister van Oorlog te schrijven, dat zij zich „niet hebben geëngageerd om hier „dagelijks uitgelachen te worden, maar om ten nutte en ten dienste „van het vaderland te dienen. . . . En zoo wij geen order krijgen om te „marcheeren, wij eerdaags ons woord zullen intrekken, daar wij weten, „dat 's Konings verlangen is, voortgang te maken, en wij hier expres- „selijk opgehouden worden”. Men zal gevoelen, dat eene geestdrift in dezen vorm voor het legerbestuur eigenaardige moeilijkheden kon gaan opleveren, vooral toen de heropening van de oorlogshandelingen zich liet wachten en de schutterij haar geboorteplaats ging verwisselen tegen eene Brabantsche vesting, om daar in de geheimen van den garnizoensdienst te worden ingewijd. Doch nog in ander opzicht schulde in die vrijwilligers, afgescheiden van het voordeel dat hun drift naar voren zou opleveren, een bezwaar. Onder hen toch schijnt een groot aantal gehuwden te zijn geweest, die met de overige gehuwden zonder kinde-

ren, een element in de legerreserve vormden, waarover eene nadere bespreking vooral voor onze toestanden van waarde kan zijn. Waarschijnlijk niet zonder bedoeling was in het Besluit van den 4^{en} October een uiterst korte termijn van drie dagen gesteld, na de vereeniging van de leden der schutterij, om plaatsvervangers te kunnen aanbieden, terwijl als leeftijdsgrens voor hen was gesteld, aanvankelijk 34 jaar in de dienstdoende en 40 jaar in de rustende schutterijen. De vraag naar plaatsvervangers was — zooals reeds uit een vroeger vermeld rapport van CORT HEYLIGERS is gebleken — zeer groot en reeds den 16^{en} October moest de Regeering de eerste concessie in deze richting doen, door ook voor de dienstdoende schutterijen 40 jaar als maximum-leeftijdsgrens te bepalen, terwijl bij Besluit van 29 November d.a.v. N°. 85, opnieuw faciliteiten werden verschaffd aan „vele ingezetenen, welke in den eersten ban der schutterij zijn begrepen”, m.a.w. dus reeds bij de schutterijen gevoegd *waren*, om zich alsnog te doen vervangen. Zooals in den considerans van het Besluit wordt gezegd, werd het „in het „wezenlijk belang van vele familiën, zoowel als ter instandhouding van „nuttige bedrijven en beroepen noodzakelijk geacht, eenige nadere be„schikkingen te nemen”. De Minister van Binnenlandsche Zaken had, zooals hij aan zijn ambtgenoot van Oorlog schreef, dit besluit uitgelokt, in verband met de menigvuldige verzoeken, die bij hem waren ingekomen.

Het aantal verzoekschriften in de archieven dezer beide departementen belooft dan ook honderden en nog eens honderden. Gezegd besluit onthief nu in de eerste plaats de ministerieele bureaux van deze niet meer te verwerken hoeveelheid papier, legde de beslissing in handen der gouverneurs, doch stelde tevens een eenvormig beginsel vast voor de afdoening der verzoeken. Welke vlucht de getroffen maatregel in hare gevolgen genomen heeft, zou men derhalve in de provinciale archieven dienen na te sporen. Zonder twijfel zou dit onderzoek van waarde kunnen zijn, om zich een beter denkbeeld te vormen van de beteekenis der oudere jaarklassen voor de legerreserve, die zooals de ervaring hier te lande in 1830 en '31, evenals in 1870 op Franschen bodem, wat de Deutsche landweer betref, heeft aangetoond, uiterst snel slachtoffers dreigen te worden van „Kriegsmüdigkeit”. Het zou toch zeer verkeerd zijn dezen trek naar „huis toe” uitsluitend aan het slecht geordende instituut der schutterijen te verbinden. Dat die trek belangrijk was, blijkt in de eerste plaats uit de talrijke verzoeken, om het besluit van den 29sten November eveneens van toepassing te verklaren op de mobiele schutterijen, die zich reeds in de bedreigde vestingen of in kantonnementen daarbuiten bevonden en die van de gunstige bepalingen bepaaldelijk verstoken bleven; doch wijders leggen talrijke voorvallen van vertrek van schutters naar huis *zonder verlof* hiervan getuigenis af. Einde December meldde CORT HEYLIGERS, dat 103 schutters van het 3^e Bataljon mobiele schutterij van Gelderland den 23sten zonder verlof Harderwijk hadden verlaten en den 26sten d.a.v. nog niet

waren teruggekeerd. Eveneens meldde de Provinciale commandant in Overijssel einde Februari, „dat onverminderd de veelvuldige permissie „tot absenties, die aan de manschappen behorende tot den eersten „ban der Drentsche schutterij, te Kampen gestationneerd, tot voorko- „ming van het weg en gestadig naar huis loopen aan dezelve aanhou- „dend gegeven wordt”, wederom eene menigte zonder permissie naar huis waren gekeerd. Den 9^{en} Mei 1831 (R. M., blz. 158) werd bevolen, „de schutters, wegens eerste desertie gearresteerd, zoo spoedig „mogelijk voor den kriegsraad te vervolgen, ten einde dit voorbeeld „van gestrengheid, ook anderen terughoude, van deze misdaad, welke „wellicht wanen, dat zulks geen ernstige gevolgen zal hebben”. Niet- temin deserteerden in de maand vóór den veldtocht nog 44 schutters uit het mobiele leger.

Toch was er zeer veel geschied om het lot der achterblijvende be- trekkingen te verlichten. Reeds had men, zooals gezegd is, de gele- genheid om zich te doen vervangen uitgebreid. Alle schutters, wier vrouwen middelerwijl kinderen hadden gekregen, of in zwangeren toe- stand verkeerden, waren op 's Konings last van den 27sten November ontslagen. In alle gemeenten werd aan de gezinnen der uitgetrokkenenen door particulier initiatief geld uitgekeerd. De Staatscourant van den 9^{en} November vermeldt, dat te Rotterdam 300 huisgezinnen wekelijkschen onderstand genoten. „Dit aantal neemt nog dagelijks toe en desniettemin „kan ieder Rotterdammer” — de Rotterdamsche schutterij bestond bijna *uitsluitend* uit vrijwilligers — „met een gerust hart voor zijn vaderland „te velde trekken, daar, volgens eene gematigde berekening voor het „onderhoud van zijne hulpbehoevende betrekkingen kan gezorgd worden, „ook in het onverhoopt (!) geval, dat zijne afwezigheid gedurende een „jaar noodzakelijk mocht zijn.” In de kleine gemeenten was die toestand minder rooskleurig en reeds begin Januari 1831 werden Gedeputeerden gemachtigd, als de vrijwillige bijdragen niet voldoende waren voor onderhoud van vrouwen en kinderen, alsdan de voordrachten goed te keuren van het gemeentebestuur, om het te kort over de ingezetenen om te slaan. Doch al die maatregelen konden niet verhoeden, dat onze legerreserve, die in de jaren 1830 en '31, ver van huis en haard, te velde werd gebracht, toch nog bleef lijden aan een „défaut de ses qualités”, van te oud te zijn, om eene langdurige periode van afwach- ting glansrijk te doorstaan.

Deze bijzonderheid verdient onze aandacht, omdat de tegenwoordige landweer wel is waar in militairen zin oneindig beter georganiseerd is, dan de mobiele schutterijen in October en November 1830 zulks waren, doch niettemin in één opzicht bij haar achterstaat. Immers bij de sa- menstelling van de keurcompagnieën was het aantrekken van schutters, die door huiselijke zorgen gebonden waren, zooveel mogelijk ontgaan, terwijl de landweer een echt huisvader-instituut mag worden genoemd. Nu hoop ik instemming te vinden voor het beweren, dat aan den geest dier oudere soldaten door tuchtdwang slechts in beperktere mate te

schaven valt, omdat zij uit den aard der zaak eene ietwat andere behandeling vragen, dan jeugdige, meer onbezonnen miliciens in hun eerste-oefeningstijd. Van huis uit is men dus bij de landweersoldaten in verhoogde mate afhankelijk van den geest uit de haardsteden medegebracht. Met de toename der daar achtergelaten zorgen daalt ook de waarde van de legerreserve, in spijt van meerdere bezadigdheid, van kloekeren lichaamsbouw, van grootere fysieke kracht. Genl. D. B. P. zegt, na ons met de schutterijen te hebben doen kennis maken: „Hetzij „dat een krijgsmacht heette of is samengesteld uit militie, landweer of „schutterij om het even, voor hare oorlogsbruikbaarheid zijn de onmis- „bare vereischten uitstekende aanvoorders en streng gedisciplineerde „kaders en manschappen. Wat daaraan niet voldoet, snijde men af als „bederf aanbrengeende kanker. Zonder strenge tucht, aangeleerd in „eene menigte z.g.n. kleinigheden, om vruchten af te werpen in groote „gebeurlijkheden, is een leger een onbruikbaar werktuig, gevaarlijk „voor hem, die het hanteeren moet, een ramp voor het land, dat erop „vertrouwt”. Bij deze vooropstelling is een instituut als onze landweer dus al dadelijk veroordeeld en zou „als bederf aanbrengeende kanker” moeten worden afgesneden. De beteekenis van de tucht, werkende meer in repressieven zin, de krachtige inwerking van goed gevormde kaders op goed geoefende manschappen, kunnen niet hoog genoeg worden aangeslagen, doch boven elke legerinstelling zweeft de geest van het volk, die haar bezieling geeft en vooral in legers met korten oefeningstijd den geest der armee vormt. Waar nu van „wegnijden” geen sprake kan zijn, past het voorzeker een open oog te hebben voor het streven van hen, die eene voortdurende verjonging van de legerinstellingen wenschen en die evenzeer op practische gronden een einde willen gemaakt zien aan eene sociale onrechtvaardigheid, die voorzeker eerst in oorlogstijd door de landweersoldaten in haar volle kracht zal worden gevoeld. Men moge nu al — en ik schaar mij gaarne aan deze zijde — onzen volksgeest nog lang niet rijp achten, om het volksleger te kunnen doorvoeren, doch daarom kan en moet men gevoelen voor het door zijne voorstanders beleden beginsel: de jongeren voorop. Ik kom in de slotbeschouwingen hierop terug en wil nog een oogenblik wat nauwkeuriger de legerreserve bezien, zooals zij zich vóór en tijdens den tiendaagschen veldtocht aan ons oog voordoet.

Eene *zeer bruikbare* afdeeling noemde CORT HEYLIGERS den 20sten Februari 1831 het plattelandsche Utrechtsche bataljon, dat te Amersfoort in garnizoen lag. De instructie was goed gevorderd „de hand- „grepen en de ladingen evenals de marsch in colonne geschiedde ge- „regeld en behoorlijk; ik heb zelf met genoegen opgemerkt, dat de „marsch in bataille bij uitstek goed werd uitgevoerd. Deze afdeeling „munt uit door de goede, rustige houding en den geest der schutters. „De Heeren officieren hebben zich de meeste moeite gegeven aan de „intentie van Zijne Majesteit te voldoen, zijn zeer wel in hunne pogin- „gen geslaagd en verlangen evenals de schutters te hunner belooning

„om ten spoedigste blijken van hun ijver, goeden wil en trouw buiten „de verzamelplaats en hunne provincie te kunnen geven”. Ook elders, in de dagbladen, van die dagen vindt men de houding der schutters ten zeerste geprezen. „Ieder roemt” — aldus de Rott. Courant van 22 Januari — „den voortreffelijken geest, het braaf gedrag en de buitengewone vorderingen in den wapenhandel... en inzonderheid van „die der plattelandsschutterijen aan welke de Gouverneur van Zuid-Holland (bij Prov. Blad van 15 Januari en meermalen t.v.) den verdienden lof heeft gebracht.” Van het 2^e Bataljon der 1ste Afdeeling mobiele Geldersche plattelandsschutterij, te Breda aangekomen, zegt de Rott. Courant van 26 April, dat het zich „zooals de meeste der landelijke schutterijen, onderscheidt door zijne sterkte en door de grootte „en kloekheid der manschappen”. Opvallend is het gunstige oordeel over de plattelanders, die overal bepaaldelijk om hunne houding worden geprezen.

Tegenover deze gunstige rapporten en getuigenissen staan helaas, vele van minder gunstigen aard en die vermoedelijk Prof. BOSSCHA hebben verlokt om van nationaal plichtbesef te gewagen, dat „in gevaar van kwijning kwam”. 1) Generaal WÜPPERMANN zegt over dit onderwerp in wat vage termen, 2) dat door aanraking met de linietroepen in de vestingen en in het kamp van Rijen het gevoel van tucht en discipline vanzelf ontwikkelde, dat daar een edele naijver ontstond om in geoefendheid voor deze niet onder te doen. „Waar men echter „hetzij door onnadenkendheid hetzij door gebrek aan ruimte in de „garnizoensplaatsen, die zelfde manschappen in soms kleine kantonnementen alleen heeft gelaten, daar konden ze onmogelijk soldaat worden, daar zijn dan ook feiten van weerspanning en indiscipline „voorgevallen, die men met den mantel der liefde heeft bedekt, maar „die zich zeker nog veel oud-strijders uit die dagen zullen herinneren „en waarvan de bewijzen, zoo ze thans werden in twijfel getrokken, „nog zwart op wit over te leggen zijn”. Ik haal deze woorden uit het zoo verdienstelijke werk opzettelijk aan, omdat zij de oorzaak van alle onregelmatigheden eenvoudig zoeken in den afstand, die leger en reserve in militairen zin van elkaar scheidde, zoodat overal waar innige aanraking tusschen beide ontstond, of de oefeningsvoorwaarden der schutterij door engere onderbrenging verbeterden, de toestanden zich zouden veranderd hebben. Dit schijnt echter slechts ten deele waar, althans officieren, die in het kamp van Rijen gelegerd waren, ergerden zich ter dege aan het gedrag der schutters, van de Rotterdammers in het bijzonder. Bovendien komt, hetgeen de Generaal zegt, in zooverre minder juist voor, omdat het kamp van Rijen achtereenvolgens betrokken werd door de 1ste en de 2e divisie, telkens voor ééne maand, voor de eerste maal den 8sten Juni 1831. Zou dan in die enkele maand die sug-

1) „Neerland's heldendaden”. III, blz. 520.

2) „De Tiendaagsche Veldtocht”, blz. 15.

gestieve invloed zich hebben doen gevoelen? Tijdens den veldtocht zocht ik er tevergeefs naar. Doch er is meer. Einde December 1830 vonden er in Breda, waar de Rotterdamsche en de 's Gravenhaagsche schutterij sedert medio October in voeling was met linietroepen, herhaaldelijk wanordelijkheden plaats, dadelijkheden tegen superieuren, diefstallen, dronkenschap, baldadigheid op den openbaren weg, door den temporairen krijgsraad tot en met klingslagen toe gestraft. Artillerie-officieren klaagden, dat de schutters de wallen verlieten, hetzij voor den regen, dan wel, omdat zij geen sterken drank genoeg kregen. Ten slotte deed het beslist weigeren op Zondagnamiddag de vestinggrachten open te bijten, in spijt van de bevelen der aanwezige genie-officieren, de maat overloopen en den Plaatselijke Commandant eene dagorder uitvaardigen, waarin het gedrag der schutters werd gegispt. De schuttercommandanten kwamen hiertegen in ernstig verzet. Beide kolonels, zoowel 's JACOB van de Rotterdamsche als VAN BOETZELAAR van de Haagsche prezen om het zeerst den geest van hunne schutters en niet minder deed zoo de Generaal DE FAVAUGE van het leger, die kort te voren eerst Breda had verlaten. Wie hier gelijk had, was moeilijk uit te maken en het verschil in appreciatie tusschen de schutter- en de plaatselijke autoriteiten laat zich waarschijnlijk verklaren uit de malaise, die de schutterij, ook de goede elementen erin, dreigde aan te steken en die gereede aanleiding gaf aan de minder bruikbare sujetten, waarvan elk leger een groot aantal in de gelederen telt, het hoofd meer op te steken. Overal werd dan ook de vraag vernomen: „Waartoe „zijn wij uitgetrokken?” en „Wat voeren wij nu uit?” Natuurlijk, dat op een door malaise gedrenkten bodem de slechte elementen welig voortwoekeren. De invloed der goedgezinden, de krachtige ruggesteun van den krijgstuicht immers, verzwakt dan. 1)

Eigenaardig is het verschijnsel, dat, hoezeer de schutterij onder de krijgswetten was gesteld, in die dagen evenzeer begrepen werd, dat de handhaving van de tucht wel is waar aan de zelfde wetten gebonden was, als in het leger, doch dat meer met tact, dan met gestrengheid moest worden te werk gegaan. Zoo zien wij b.v. Generaal DES TOMBE, in Zeeland, den Commandant van het Fort Bath met diens adjudant tot ontslag voordragen, omdat officieren, onderofficieren en manschappen van de Zeeuwsche schutterij een ingekankerden haat aan hen hadden: „Zij treden niet met die menschenkennis op, zooals zulks „dikwijls zoude moeten plaats hebben omtrent schutters, die op dit „oogenblik op verre na nog geen soldaten zijn”. Zoo ontsloeg de Gene-

1) Op die vragen tracht de Staatscourant van 18 Februari een antwoord te brengen, dat teekenend is voor den schuttergeest. „Tot herstel van het „leger was tijd noodig en dien tijd hebt ge ons veroverd, edele mannen en „jongelingen. Hetgeen gij doet is meer dan gewoon strijden; het is de moeilijke strijd tegen zichzelf, tegen zijne neigingen en gewoonten, tegen ont- „beringen en gemis van allerlei aard”.

raal DE FAVAUGE de schutters te Breda van vele onaangename corvee-diensten en droeg die aan de jongere miliciens op. Geheel vrij van „liebäugeln” was de behandeling van de schutters wel is waar niet, doch de bedoeling van de hoogere autoriteiten om tegenover hen met tact op te treden en vooral niet te veel door een zwarten bril te zien valt in het oog. Zoo schrijft Generaal WILDEMAN over ongeregelde heden in Augustus 1831, opnieuw onder de schutterij te Breda geconstateerd, dat „alleen verregaande hoogst strafwaardige beschonkenheid van eenige „bij de exercitie tegenwoordig geweest zijnde manschappen” aanleiding had gegeven tot insubordinatie en baldadigheid, doch geenszins tot oproerigheid. Het korps kon van blaam worden gezuiverd.

Of de schutterij zich dien tact nu altijd waardig heeft getoond, mag met reden betwijfeld worden. Zoo bleef het gedrag der schuttercompagnie te Bath „bij continuatie niet goed, door een slechten en oppo-„santen geest bezield, waardoor de meeste der manschappen van de „uitvoering hunner plichten teruggehouden worden. Zij bezitten daarbij „het zeer verkeerde denkbeeld, dat zij als burgers beregtigd zijn onge-„regeld en indisciplinair te mogen handelen”, aldus rapporteerde de fortcommandant nog in Augustus 1831. Doch niettemin is het verschijnsel merkwaardig, dat 75 jaar geleden een soldaat als DE EERENS propagandist is van volkswapening en het huurlingenstelsel over boord werpt, terwijl mannen als CORT HEYLIGERS, DE FAVAUGE, DES TOMBE en WILDEMAN tuchtbegrippen huldigen, waarvan wij werkelijk dachten importeurs te zijn.

Dat den schutters het wachten zwaar viel, toonde het 3^e bataljon der 4^e afdeeling Zuid-Hollandsche schutterij te Brielle tamelijk in het oog loopend, door in den nacht van 2 op 3 April aan het muiten te slaan en onder het geroep van den dienst moede te zijn, de officieren te hoonen, die de schutters tot orde wilden brengen. Op voorstel van den Provinciaelen Commandant, die de oorzaak der muiterij meende te moeten zoeken in de omstandigheid, dat het meerendeel der schutters van dit landelijke bataljon uit de omstreken van Brielle waren, werd het naar elders verlegd.

Heldedaden als van den jongen VAN SPEYK en van JACOB HOBEIN deden kortstondig den gedrukten geest weder opleven, doch de schutterij doorleefde vóór den veldtocht inderdaad eene crisis van verveling en kwijning, die, zooals ik reeds zeide, tot nadenken stemt bij de beoordeeling van de militaire waarde van onze landweer. De wil om te strijden heeft evenwel nimmer versaagd, want nauwelijks zal een marschbataljon worden gevormd om buiten de vesting dienst te doen, of hebben zich in het voorjaar de poorten geopend en gaat het leger zijn, meer voorwaarts gekozen, kantonnementen innemen, of de oude drift keert terug. „De geestdrift om mede uit te trekken” — aldus de Rott Ct. van 11 Januari over de vorming van een marschbataljon te Breda — „was zoo groot, dat bijna alle schutters om strijd zich daar-„toe aanboden en men zelfs geld geboden heeft om de uittrekkenden te „remplaceeren. Men kan niet genoeg de vaderlandsliefde en den geest

„van orde prijzen, die de schutterijen aldoor bezielen, alsmede den „goeden wil en ijver, met welke zij de door de omstandigheden noodzakelijk zware vestingdienst vervullen, terwijl allen van begeerte „branden om, zoo de nood het vereischte, met den dood blijken van „hunnen moed en dapperheid te geven”.¹⁾

Toen het „Voorwaarts” klonk, vormde de schutterij met de vrijwilligerkorpser in het mobiele leger het grootste contingent, getuige de volgende opgave:

	Bataljons van het leger.	Id. van de schuttij.	Vrijwilliger- korpser.
1 ^{ste} Divisie.....	6	5	2
2 ^e —	8	2	2
3 ^e —	5	5	2
Reserve-divisie..	—	8	—
	<hr/> 19	<hr/> 20	<hr/> 6

Door hare samenstelling verraadt de 2^e divisie reeds, dat haar, onder aanvoering van haar dapperen commandant bij eventueele oorlogshandelingen de hoofdtaak zou worden toegewezen. Zoo zien wij haar dan ook, hoewel achter de 1ste divisie gekampeerd, den 2^{en} Augustus aan het hoofd plaats nemen en de spits vormen van het opereerende leger; alle inspannende operatiën worden haar toegewezen. Het toeval wilde echter, dat alle ernstige gevechten in hoofdzaak werden gestreden door de 3^e en de reserve-divisie, zoodat de gelegenheid bestaat juist over het optreden der schutters, die hierin het sterkste vertegenwoordigd waren, eenigermate te oordeelen. Ten overvloede geven de verrichtingen der uit schutters samengestelde colonnes, die van uit Breda, Roosendaal en Bergen-op-Zoom tegen Antwerpen demonstreerden, nog eenige leerzame momenten te aanschouwen.

In den avond van 3 Augustus lag het Nederlandsche leger in en om Turnhout gelegerd. „L'envie de froter les oreilles à mes gueux d'ennemis” sloeg tot daden over en het was op 's Prinsen last, dat de 1ste brigade van de 2e divisie onder de wapenen werd geslagen, om daardoor aan de baldadigheden paal en perk te kunnen stellen. De Prins was zeer teleurgesteld „je n'ai pas lieu d'être mécontent de la réception ici par „les habitants, malheureusement que la troupe nonobstant tous les „efforts des généraux a commi de grand désordre dans les villages „Belges près desquels ils ont bivacqués, la même chose commençait „hier dans l'après-diné en ville, ou j'ai du remettre ordre desuite en „fessant mettre la troupe sous les armes et ordonnant au Duc de „Saxe de rendre les officiers responsables de la conduite de leur trou- „pes. J'avoue que je suis affligé d'avoir vu le peu de discipline qui „règne dans l'armée surtout dans les schutterijen et si je ne parviens

¹⁾ In dit communiqué van het D. v. O. werd de toestand, zooals wij reeds lazen, veel te fraai voorgesteld en met reden. De geestdrift bij de formatie van het marschbataljon wordt evenwel door de rapporten bevestigd.

„pas à changer cela toute l'opération s'en ressentira beaucoup et peut „manquer par là même”. Die allerlaatste zinsnede wordt nu door Generaal D. B. P. tegen de schutterijen aangevoerd. ¹⁾ „Toen de veldtocht, „dank zij de andere uitmuntende troepen, goed, zelfs schitterend was „ten einde gebracht, heeft men over die schutter-tekortkomingen den „sluier geworpen, alles met den mantel der liefde bedekt. Generaal „Knoop en anderen spreken er nooit over! Slechts de volle waarheid „brengt licht en voorlichting voor het nageslacht”.

Volkomen te recht! Doch de volle waarheid moet dan ook volgen. De Prins kon in den morgen van den 4^{en} Augustus over de schutterijen niet voldoende oordeelen, omdat Z. K. H. eerst in den avond van 31 Juli bij het leger was aangekomen en bovendien komt het mij voor, dat het strenge oordeel eene zeer bijzondere oorzaak heeft. Men leze slechts de zinnen in verband met elkaar, om te begrijpen, dat de Prins en de schutters in hun gevoelens tegenover de Belgen nog al uiteen liepen. Doch de Generaal zegt elders, dat „in die allereerste dagen „van den veldtocht — gelukkig bepaalde het zich slechts tot die (!) — „de soldaten aan wie geen voeding was verstrekt overslaan tot „ongeregeldheden”. ²⁾ Hierdoor wordt eene tweede oorzaak gedemonstreerd, die voor de hongerige schutters toch ook gold. Om volkomen waar te blijven, had nu ook vermeld moeten worden, dat de Prins den 6^{en} Augustus uit Geel schrijft: ³⁾ „Que l'ordre est beaucoup mieux „établie que les deux premiers jours dans l'armée ⁴⁾ et que la discipline „est mieux observée”. Niet ter verdediging van de schutterij, doch om de schutters van het hoofdleger van de blaam te zuiveren, dat slechts wanorde hun schreden zou hebben begeleid, wil ik hier het uiterst gunstige oordeel van den Pruisischen Luitenant-Kolonel von SCHARNHORST aanhalen, die immer leger en schutterij in zijn oordeel te zamen beschouwt en die na het gevecht van Hasselt schrijft: „Die „kön. niederländische Armee hält überall Disciplin und Ordnung.... „Die Gefangenen und Einwohner werden von den Soldaten ohne allen „Hasz, ohne alle Rache auf das Menschlichste behandelt, sodass man „auch die Freude hat, die Bewohner beim Einrücken in die Orte sowie „auf dem Felde überall in der gewöhnlichen, friedlichen Beschäftigung „zu finden”.

Alvorens van de om Turnhout geconstateerde wanordelijkheden af te stappen, moet nog worden gewezen op een door den Generaal niet in het bijzonder vermeld verschijnsel, daarin bestaande, dat de schutterijkorpsen reeds van af den eersten dag begonnen met de verlichting van hunne uitrusting. Er waren bataljons, die bijna alle blauwe lakensche broeken hadden weggegooid en in de linnen broeken den veldtocht hebben medegemaakt. Ook in de compagnie Leidsche Jagers werd bovenkleeding, „als nuttelooze ballast te velde”, ongemerkt onder de

¹⁾ Blz. 346. ²⁾ Blz. 322. ³⁾ Blz. 436.

⁴⁾ De schutterijen worden niet meer afzonderlijk genoemd.

rusten achtergelaten.¹⁾ Niemand zal hiervan onze wakkere studenten, die in discipline toch zeker niet te kort schoten, een verwijt maken en hun wakkere luitenant, de schrijver van het dagboek, dat Generaal D. B. P. tot grondslag diende, doet zoo allermint. Het wegwerpen van kleeding schijnt bij de schutterijkorpsen algemeen geweest te zijn.²⁾ Zijn hoogtepunt bereikte het bij de reserve-divisie op den 6^{en} Augustus, zoodat CORT HEYLIERS dan ook na voor DAINE's leger te zijn teruggegaan in den morgen van 7 Augustus schrijft: „De schutters smijten „alles weg, ransels, kleedingstukken, kookketels, bidons, men heeft „nimmer zoo iets gezien, zelfs lagen vele geweren langs den weg, de „manschappen zijn werkelijk dappere soldaten, maar het gemis van „gediende officieren maakt het bijna onoverkomelijk moeielijk, waren „er vivres en vooral *genever* voorhanden geweest, zoo zoude ik zeker „tot deze zijdelingsche beweging niet genoodzaakt zijn geweest”. Over de beide genoemde oorzaken: gemis aan gediende officieren en de slechte verpleging, die op de zich teekenende oplossing invloed uitoefenden, zoo dadelijk meer. Voorloopig wil ik er slechts op wijzen, dat de schutterij de practische oplossing van het ranselvraagstuk snel gevonden had in het wegwerpen van alles, wat zij ballast oordeelde. Wanneer men nu echter leest, hoe de Duitsche legerleiding bij den bekenden marsch door de Argonnen niet geschroomd heeft de bagage-treinen met tallooze gerequireerde voertuigen te laten belasten, ten einde den soldaat den marsch te verlichten, terwijl toch het weder in die dagen verre van warm was; wanneer men de Oostenrijksche infanterie in 1859 de ransels ziet afleggen op hoog bevel, dan is het zeker niet verdedigbaar, maar toch wel verklaarbaar, dat de zware, onpractische belasting in de snikheete Augustusdagen van 1831 kortweg weggesmeten werd. Trouwens in 1815 deed zich dit wanordelijke verschijnsel, zooals DE ROO VAN ALDERWERELT ons in de „Geschiedenis van het 7de Regiment Infanterie” mededeelt, eveneens voor en wierp de zwaar bepakte soldaat, „zooals in dergelijke omstandigheden altijd „het geval zal zijn met al hetgene, waarvan de onmisbaarheid niet erkend wordt”, een deel der uitrusting weg. De ervaring van twee oorlogsjaren moge tot nadenken stemmen, want wel is de kleeding in menig opzicht practischer geworden, veel onnuttigs uit de velduitrusting verdwenen en de draagwijze belangrijk verbeterd, doch dit alles neemt niet weg, dat de afkeer van het dragen van den ransel gebleven is en de training in wandelen en marcheeren na 1830 heel wat minder kan zijn geworden. Ik gevoel mij geenszins bevoegd in het vraagstuk van de bepaking van den infanterist een oordeel uit te spreken, omdat het eene practische zijde heeft, die zonder grondige kennis van het infanteriewapen, niet naar behooren kan worden gewaardeerd, doch het wil mij niettemin voorkomen, op grond van hetgeen de krijgsge-

1) Blz. 136.

2) Of het bij de bataljons infanterie is voorgekomen, is mij niet bekend.

schiedenis ons leert, dat zoolang die bepakking op het huidige gewicht blijft, door onze infanterie op oorlogsvoet de ransel in de meeste gevallen zal moeten worden afgelegd. Vooral in een leger met korte oefening als het onze, moet alles, wat aan het onderhouden van de tucht, bezwaren in den weg legt, worden uit den weg geruimd. De ransel is onmisbaar, als bagage voor de troepen in de concentratierays of gedurende een langeren stilstand der operatiën, doch tijdens deze behoort hij tot de impedimenta, waarvan de troepen moeten worden bevrijd. Door den korten afstand tot de basis, waarmee het opereerende leger steeds door spoorwegen verbonden zal zijn, kunnen aan de uitrusting van den man ook geringere eischen worden gesteld. ¹⁾

Ongeveer gelijktijdig, dat in en om Turnhout de door den Prins breed uitgemeten ongeregeldheden voorvielen, speelden zich onder de uit Bergen-op-Zoom uitgezonden colonnes tooneelen af, waarover de vrienden van volkslegers de haren moeten te berge rijzen. Wij maken daarbij kennis met de, door Generaal D. B. P. zoo rigoureuus behandelde, kaderquaestie. Den 3^{en} Augustus rukte uit Bergen-op-Zoom voorwaarts de Majoor DE BOSSON met 5 compagnieën Zuid-Hollandsche-, 2 compagnieën Utrechtsche- en 1 compagnie Overijselsche schutterij. Hoe die colonne, na het Belgische dorp Capelle bereikt te hebben, door vijandelijke troepen op de vlucht werd gejaagd, is uitvoerig door Generaal WÜPPERMANN geschetst. De toestand, waarin zij te Hoogerheide terugkeerde, gaat alle beschrijving te boven. De Majoor HERCKENRATH schrijft om 10 uur 's avonds uit dit dorp aan den commandant der vesting ²⁾ „dat „de troep onder de orders van den Majoor DE BOSSON...zoodanig in „déroute is aangekomen, dat alle moeite, die ik heb aangewend, niet „heeft kunnen helpen hen opnieuw tot stand te brengen en opnieuw „te formeeren; het zoude mij doelmatig toeschijnen goede officieren „naar buiten te zenden, om niet in dezen toestand de vesting binnen „te komen, maar hen eerst weder eenigszins te formeeren, *dewijl de „officieren geen order hoegenaamd kunnen houden*”. ³⁾

De Majoor DE BOSSON bevestigt deze rapporten en noemt den troep „zoo gedesorganiseerd”, dat hij geen mogelijkheid ziet „om er hier wat „goeds van te maken...geen een kapitein kan zijne compagnie ver- „antwoorden”.

Wanneer de Generaal D. B. P. dan ook met weemoed den Majoor

¹⁾ Op twee plaatsen, blz. 183, noot 2, en blz. 240, gewaagt de Generaal van heidetactiek en heidemanoeuvres, daarbij oogenschijnlijk er op doelende, dat wei-manoevres voor onze toestanden hoofdzaak behoorden te zijn. Eene dergelijke opvatting, die overigens veel gehoord wordt, is niet in overeenstemming met het vermoedelijke veld van actie van het leger, met de vele moeilijkheden, die men bij de keuze van manoeuvre-terreinen ondervindt en met het karakter van de oefeningen in polderland, die, om zoo te zeggen, hooger verband uitsluiten en in kleiner verband geregeld plaats vinden

²⁾ Archief van het D. v. O.

³⁾ De cursiveering is van mij.

VAN KINSCHOT, den braven soldaat, herdenkt, die het slachtoffer werd van de tuchteloze hoop, dan zal een ieder medegevoelen. „Ongelukkig de chef, die met zulke benden krijg moet voeren”. Ook die woorden zullen bij ieder instemming vinden. Weemoediger nog stemt mij echter de gedachte, dat het Nederlandsche volk feitelijk de grondoorzaak was, dat dergelijke toestanden konden voorkomen onder mannen, die toch met geestdrift onder de wapenen waren getreden, dat men landskinderen, die, getuige het gedrag der schutters te anderer plaatse, voor hun taak berekend hadden kunnen zijn, de verzuchting heeft kunnen hooren slaken: „Ongelukkig de soldaten, die onder zulke aanvoerders „krijg moeten voeren”.

Bij de, uit Roosendaal voorwaarts gemarcheerde, colonne onder Kolonel D'ABLAING VAN GIESSENBURG kwamen wel is waar dergelijke ergerlijke tooneelen niet voor, doch was het evenmin „couleur de rose”. Zij was samengesteld uit 4 compagnieën Overijsselsche, 2 compagnieën Zuid-Hollandsche- en 4 compagnieën Utrechtsche schutterij. Onder die afdeelingen dreigden ééne der Overijsselsche en de beide Zuid-Hollandsche compagnieën wanorde te stichten. De rapporten, in het archief van het D. v. O. voorkomendé, bevestigen, wat Generaal D. B. P. hieromtrent mededeelt. „De Luitenant-Kolonel BLOK DE KETH heeft mij „andermaal bij herhaling verzekerd, dat hij volstrekt geen recht kan „schieten met de beide Zuid-Hollandsche compagnieën, dat zij geheel „zonder discipline zijnde, een nadeeligen invloed uitoefenen op het „overige gedeelte van het bataillon, terwijl hij er in geen geval gebruik „van durft maken”. 1) Voor dezen herhaalden aandrang van den Kolonel D'ABLAING moest de Commandant van Bergen-op-Zoom zwichten, hoewel hij aanvankelijk, om geen opzien te baren, niet had ingegrepen. Den 10^{en} Augustus schrijft hij aan den Minister DE EERENS, dat hij tot het besluit gekomen is de Overijsselsche compagnie, waaronder „een zeer slechte geest heerschte” en de twee der Zuid-Hollandsche schutterij „die door de slechte samenstelling der officieren zich wanordelijk gedragen . . . door drie andere compagnieën schutterij van Zuid-„Holland te doen afflossen en verwisselen”. De reden der indisciplinaire gedragingen der Zuid-Hollanders wordt door den vestingcommandant nadrukkelijk vermeld als een gevolg der slechte officieren. Doch al werden nu ook de tuchteloze compagnieën door andere uit dit zelfde gewest vervangen, dan verzwakt zulks geenszins mijn vermoeden, dat speciaal de Zuid-Hollandsche schutterij, zoowel hier als bij de uit Bergen-op-Zoom gemarcheerde colonne eigenschappen schijnt te hebben bezeten, die men bij andere schutterkorpsen gelukkig heeft gemist. Daarentegen had het schandelijke gedrag der Overijsselsche compagnie eene zeer bijzondere oorzaak. Niet D'ABLAING, noch Generaal VAN DER CAPELLEN uit Bergen op-Zoom klagen de schuttercompagnie aan; haar

1) Blz. 345.

eigen officieren zijn het, die zich over het schandelijke gedrag van hunne schutters, als volgt, uiten:

„De ondergeteekenden, officieren der 6de compagnie 1ste marschbataljon der 1ste mobiele kolonne onder de vesting Bergen-op-Zoom, reeds „sedert een geruimen tijd opgemerkt hebbende den slechten geest van „een gedeelte der manschappen van hunne compagnie vinden zich „delijk tot hun leedwezen verplicht, mits deze daarvan rapport te doen; „daar zij zich op marsch niet alleen beleedigende uitdrukkingen tegen „hunne officieren, maar zelfs tegen Zijne Majesteit den Koning hebben „veroorloofd, waaruit blijkt, dat zij bij een aanval van den vijand of „in het geheel niet tegen denzelfden zouden willen ageeren of naar „dezelve deserteeren, blijkens hunne traagheid in den marsch onder „allerlei voorwendsels en eindelijke weigering nu verder voorwaarts „te gaan”.

Te recht merkt Kolonel D'ABLAING op, dat deze compagnie bij een treffen „de ergste vijand van ons kan worden”. Men zou zelfs onbillijk zijn tegenover de tuchteloze hoop Zuid-Hollandsche schutters, wanneer men hen op ééne lijn zou willen stellen met deze Overijsselsche, tot verzet opgezweepte, landslieden.¹⁾ Ik kan deze tragische episode, die met encadreering, oefening en tucht niet te maken heeft, en waarvan de oorzaak door den lezer thans gezocht kan worden in Twente's Oosthoek verder stilzwijgend voorbijgaan, om thans aan de schutterijen bij de hoofdmacht van het veldleger weder de aandacht te schenken.

Het 1ste bataljon der 2^e Afdeeling Zuid-Hollandsche schutterij marceerde met de reserve-artillerie, waarvan de commandant zich gedrongen gevoelde — zooals Generaal D. B. P. vermeldt ²⁾ — een meer geschikt bataljon te verzoeken, daar de officieren niet bekwaam waren om een troep goed aan te voeren. Wat hierbij nu in het bijzonder de aandacht trekt, is de omstandigheid, dat dit bataljon geen ander was, dan het met zooveel geestdrift, zooveel goeden wil, uitsluitend met vrijwilligers uitgetrokken Rotterdamsche bataljon. Eene stad van toenmaals 63.000 zielen had geen bruikbare elementen kunnen bijeenbrengen om de luttele officiersplaatsen te bezetten. Nog is hiermede de lijst der Zuid-Hollandsche schutterij niet vol. Het was den 5^{en} Augustus, de Prins keerde terug van Diest naar Geel, toen hem onderweg een rapport bereikte uit Schaffen „où nous trouvons — het is een hoog geplaatst officier uit 's PRINSEN omgeving, die het ons verhaalt — „le 2e bataillon „de la 4e afdeeling schutterij en alarme, parce qu'en y arrivant, un „coup de fusil parti d'une maison isolée a tué sur la place le lieutenant VAN WAAS, dont nous voyons le corps encore sur le chemin. „Cet événement paraît avoir mis l'effroi dans ce bataillon dont nous „voyons les sacs dispersés dans les champs et que le lieutenant-colonel

¹⁾ 12 Augustus schrijft VAN DER CAPELLEN, dat 10 schutters zijn gedeserteerd en 2 raddraaiers voor den krijgstraad zijn.

²⁾ Blz. 345.

„H. a singulièrement placé pour se mettre en défense. Cependant „il n'y a pas un seul soldat ennemi à apercevoir de ces côtés". Zoo handelde een bataljon, bestaande uit kerels als boomen, waarvan de Rott. Courant van 16 December de houding en de kloeke gestalte roemde en waaromtrent zij het vertrouwen uitsprak, dat het bataljon onder de schoonste van het leger eene plaats zou innemen. Den 1sten Maart toonde het bataljon zijn aandrang, om „am Feinde" te komen door een request aan den Koning tot indeeling bij het veldleger en toch ontstaat paniek de eerste maal, dat de troep van nabij een gewerschot hoort. Er zijn gevallen, dat eene paniek verklaarbaar is. Bij troepen door nederlaag of wanhopig heen en weder trekken afgemat en gedemoraliseerd, is eene enkele kreet voldoende om grenzenlooze verwarring te stichten. Zóó bij het korps HOHENLOHE, dat bij zijn doortocht door Jena, twee dagen voor den slag, op het geroep van: „de Fransen", in wilde vlucht uiteen stooft. Geweren en uitrusting werden weggeworpen en bedekten de velden; kanonnen werden van den weg en omvergeworpen, strengen doorgesneden. Het incident van Schaffen was er één van de eenvoudigste soort, waarbij een enkele krachtige toeroep tot den troep voldoende moet zijn, om den schrik der vreesachtigen, of beter schrikachtigen, die in elken troep aanwezig zijn, onmiddellijk te doen bedaren. Blijkbaar heeft hier de inwerking van den meerdere op den soldaat in het gelid niet aan de meest bescheiden eischen beantwoord. Hoe jammer, zulke kloeke gestalten onder zulke aanvoering!

Het waren de Friezen, die in het avondgevecht bij Kermp, den 7^{en} Augustus de eer van hunne landslieden en van de schutterij hoog hielden. Een zeer waardeerend, misschien wat opgesmukt, doch blijkbaar op vertrouwbare gegevens berustend verhaal van het gebeurde, gaf Generaal WÜPPERMANN. Hier, zoowel als in het gevecht bij Houthaelen, toonden de Friezen een drang naar voren, die den 6^{en} en den 7^{en} Augustus maakte tot eervolle dagen voor de schutterij en voor de Friesche in het bijzonder.

Een volgende maal over de schutters van CORT HEYLIGERS.

(Wordt vervolgd.)

21 11/6

2.02.

STAAT VAN DE STERKTE EN DE VERDEELING VAN DEN EER-
STEN BAN DER SCHUTTERIJEN (DIENSTDOENDE).

Gemeente.	Aantal inwoners.	Sterkte der Sch ^ö .				Gemeente.	Aantal inwoners.	Sterkte der Sch ^ö .			
		Vrijwilligers.	Gedesign ^d .		Totaal.			Vrijwilligers.	Gedesign ^d .		Totaal.
			Ongehuwd.	Gehuwd zonder kinderen.					Ongehuwd.	Gehuwd zonder kinderen.	
Groningen.....	27863	188	273	118	579	Utrecht	39600	109	559	668	
						Amersfoort...	10200	52	127	179	
Leeuwarden ...	18651	304	168	53	525			161	686	847	
Harlingen	7437	62	54	21	137	Amsterdam ..	200600	252	1266	282	1800
Franeker	4521	24	34	15	73	Haarlem.....	20832	149	147	54	350
Dokkum.....	3473	9	38	8	55	Hoorn	7418	58	49	13	120
Sneek.....	6572	84	55	24	163	Alkmaar	9439	16	70	14	100
Bolsward.....	3465	22	35	14	71	Enkhuizen....	5388	45	53	12	108
Workum.....	3197	3	37	14	54	Purmerend...	2853	5	55	7	67
		508	421	149	1078	Weesp.....	2898	8	32	6	46
Meppel.....	5682	14	85	17	116	Zaandam.....	10733	"	"	"	(150)
						Hilversum....	4326	3	51	4	58
Zwolle.....	14953	99	144	32	275			536	1723	392	2649
Enschede	3252	27	28	6	61	Rotterdam....	63000	616	11	"	627
Deventer.....	13639	74	190	56	320	's-Gravenhage	50793	119	355	"	474
Kampen.....	8515	99	81	11	191	Leiden	31519	250	196	52	498
Steenwijk.....	2703	20	32	11	63	Dordrecht....	18979	148	160	63	371
		319	475	116	910	Delft.....	14368	30	140	"	170
Nijmegen.....	15976	58	127	37	222	Gouda	12344	55	99	32	186
Arnhem.....	11347	85	134	23	242	Schiedam....	11129	32	115	21	168
Zutphen	8870	59	95	26	180	Vlaardingen ..	6436	38	40	13	91
Harderwijk....	4581	4	58	6	68	Gorinchem ..	6417	27	67	17	111
Tiel	4532	31	39	7	77	Maassluis ...	4270	2	27	9	38
Zalt-Bommel...	3070	33	25	13	71	Brielle	3595	72	14	14	100
Culemborg....	4085	12	53	12	77	Oud-Beierland	3127	"	28	11	39
Doesburg	2709	2	39	8	49	Delfshaven ...	3078	31	22	1	54
Nijkerk.....	5694	2	98	4	104	Middelharnis	2660	10	39	11	60
		286	668	136	1090			1430	1313	244	2987
Rustende schut- terij van Gel- derland		200	5152	367	5719	Middelburg ...	13793	71	139	55	265
's-Hertogen- bosch		32	228	62	322	Vlissingen ...	6891	4	90	23	117
Breda.....		11	99	"	110	Zierikzee....	6484	10	43	25	78
Bergen-op-Zoom		3	146	19	168	Goes.....	4908	39	33	23	95
								124	305	126	555

**Verbetering van het artikel: Artilleristische be-
schouwingen in verband met den Zeestrijd
in Oost-Azië, enz., voorkomende in „de
Militaire Spectator,” 1906, No. 4.**

Van bevoegde zijde werd mij gewezen op eene fout, in bovengenoemd opstel door mij begaan, wat betreft de berekening van de trefkans op een schip, die ik afgeleid had uit het product der trefkansen in breedte, hoogte en lengte, terwijl toch de beide laatste van elkander afhankelijk zijn. Ik had die trefkans moeten afleiden uit het product der trefkansen in breedte en in hoogte, daarbij de hoogte vermeerderende met het product van de lengte-afmeting van het doel en den tangens van den invalshoek. Het is mijzelf onbegrijpelijk, hoe ik dit over het hoofd heb kunnen zien; vermoedelijk is de oorzaak gelegen in mijn zeventigjarigen ouderdom en in het feit, dat ik reeds bijna 21 jaren mij niet meer met artilleristische beschouwingen heb ingelaten; in mijn goeden tijd zou mij zulks waarschijnlijk niet zijn overkomen.

Gelukkig heeft de begane fout geen anderen invloed op het verdere betoog in mijne beschouwingen, dan dat de vermeerdering der trefkans, op het vergrootte schip wat minder sterk is. Deze toch, neemt klaarblijkelijk wel niet toe in reden van de 3^e macht van den vergrootingsfactor der afmetingen van het schip, maar toch in die van de 2^e macht en dus altijd nog in belangrijk sterkere mate dan de vergroting. Bij een vergrootingsfactor van 1,5, zooals ik dien, op blz. 286, als voorbeeld nam, wordt de trefkans dus niet $1,5^3 = 3,375$, maar $1,5^2 = 2,25$ maal grooter, terwijl daarentegen de als basis genomen hoogte, door de toevoeging van het hierboven aangegeven product, iets grooter wordt dan de feitelijke hoogte, die anders als basis voor de berekening der trefkans in hoogte zou dienen.

Wat betreft de op blz. 284 voorkomende vergelijking van enfileervuur en vuur, loodrecht op de lengte, is blijkens het bovenstaande het quotiënt ter berekening van de trefkans in hoogte $\frac{H + L \operatorname{tg} \delta}{h}$, als δ de invalshoek is, en dat voor de trefkans in breedte $\frac{B}{b} = \frac{q \times H}{b}$.

Bij beschieting loodrecht op de lengte zijn die quotiënten $\frac{H + B \operatorname{tg} \delta}{h}$ en $\frac{L}{b} = \frac{p \times H}{b}$. Daar L altijd veel grooter is dan B , is bij enfileer-
 vuur het quotiënt voor de trefkans in hoogte altijd grooter en wel in
 de verhouding $\frac{(L - B) \operatorname{tg} \delta}{h} = \frac{(p - q) H \times \operatorname{tg} \delta}{h}$; voor de trefkans in

breedte is de verhouding $\frac{\frac{q \times H}{b}}{\frac{p \times H}{b}} = \frac{q}{p}$ en daar p grooter is dan

q , het quotiënt dus altijd kleiner. Het zal nu van de waarde dier ge-
 gevens afhangen, of het product van die twee quotiënten en daarmee
 de trefkans op het geheele schip in eenig bijzonder geval, bij enfileer-
 vuur, grooter of kleiner is.

De gepens. Vice-Admiraal tit.,

's Gravenhage, 12 Juli 1906.

W. L. A. GERICKE.

Moderne Schietvoorschriften,

DOOR

J. C. VAN DEN BELT, *Majoor der Infanterie O.-I. L.*

(Vervolg en slot van blz. 625.)

V. *Gevechtsschieten met afdeelingen.*

Over het gevechtsschieten met afdeelingen zijn de S. Vⁿ., te recht trouwens, zeer kort; in het bijzonder wel de „Leergang” ¹⁾, wat aan de waarde daarvan echter geen schade doet.

De grootste moeilijkheid zal wel immer blijven om steeds voor het doel geschikte terreinen, waar werkelijk van *onbekende* afstanden sprake is en kan blijven, ter beschikking te stellen. Alleen dan toch bestaat de mogelijkheid, dat de oefeningen de werkelijkheid zooveel mogelijk nabij komen, welke eisch alle hiervoren behandelde S. Vⁿ. vooropstellen:

Opmerkenswaardig is het daarom, dat het S. V. I. het „snelvuren” bij deze oefeningen verbiedt, wat in beginsel verkeerd moet worden geacht, met het oog op de waarde, die dat S. V. — m. i. ten onrechte — aan deze vuursoort toekent.

Het gebruik van beweegbaar schijfmaterieel (val- en ballonschijven) wordt algemeen aanbevolen; eveneens het bespreken der oefening *na afloop*; het ingrijpen tijdens de oefening moet nagelaten worden.

Het S. V. Z. neemt aan, dat de voorwaartsche beweging eener partij gestaakt moet worden na 33 % verliezen en dat de gevechtskracht gebroken is bij 50 % verliezen; het S. V. I. noemt eene afdeeling „geschokt” na 25 % verliezen (werkzaam vuur).

In Zwitserland moeten vermoeiende diensten het gevechtsschieten voorafgaan, wat navolging verdient.

Over het vuren tijdens de beweging laten de S. Vⁿ. zich niet uit; het nieuwe Deutsche R. I. ²⁾ zegt (punt 192): „Nur eine in Stellung befindliche Schützenlinie feuert”.

Het is bij deze oefening dat „tactiek” en „schieten” elkaar de hand moeten reiken; terwijl in het eene leger de daarop betrekking heb-

¹⁾ Op blz. 624 van de vorige aflevering is door mij blz. 6 van den „Leergang” niet juist aangehaald; de beide laatste woorden van regel 15 v. o. toch, moeten luiden: „geen hoofdzaak”. De daarop gebaseerde beschouwingen vervallen daardoor tevens.

²⁾ R. I. verkorting voor Exercitiereglement der infanterie.

bende bepalingen opgenomen zijn in het S. V. (Zwitserland o.a.), hebben zij in het andere eene plaats gevonden in het R. I. (Oostenrijk o.m.); voor het Indische leger bevat het „Aanhangsel” ¹⁾ de hoofdstukken: I. De gedaante der kogelbaan en het indringingsvermogen der projectielen; II. De spreiding en de trefkans; en III. De vuurleiding. In § 33 (Hoofdstuk III) wordt gezegd: „Als toelichting op en aanvulling van hetgeen in het R. I. omtrent de vuurleiding staat voorgeschreven, worden hierna eenige wenken gegeven, waarbij naar de betreffende §§ in het R. I. verwezen wordt. Ook in het S. V. F. wordt deze handelwijze toegepast.

Op enkele marquante bepalingen wil ik tot besluit nog de aandacht vestigen.

1. Het S. V. I. (Aanhangsel, Hoofdst. III):

- a. over open terreinen, onder werkzaam vijandelijk vuur, zullen kleine afdeelingen met kleine sprongen voorwaarts kruipen, onder dekking van het vuur der nevenafdeelingen;
- b. in eene verdedigende stelling kan het aanbeveling verdienen de dekkingen zoodanig in te richten, dat de schutter tegen vuur van de recht tegenover hem geplaatste afdeeling gevrijwaard is en hijzelf in eenigszins schuine richting zijn vuur afgeeft;
- c. wenschelijk is het diepe loopgraven te maken, de meest gewenschte diepte is daarbij die, welke den schutter veroorlooft in staande houding rakelings over den beganen grond te vuren;
- d. de geopende tirailleurlinie is de hoofdgevechtvorm; ²⁾ afdeelingen, welke zoo lang mogelijk gesloten moeten blijven (ondersteuningstroepen, reserven), bewegen zich in het gevecht het veiligst in flankcolonne met tweeën in afdeelingen van geringe diepte en met groote tusschenruimten; niet zelden zullen zij tot de verspreide orde in meerdere liniën achter elkaar hun toevlucht moeten nemen;
- e. bij het vuren in de tirailleurlinie wordt meestal van de knielende houding gebruik gemaakt; ²⁾ de hoofdvuursoort in het gevecht is het „langzaam vuren”; ²⁾ ³⁾ het salvovuur kan hoogst zelden toegepast worden;

¹⁾ Hierin is eene tabel opgenomen, een vergelijkend overzicht gevende van de trefkans van het bundelvuur op ééne compagnie in verschillende opstelingsvormen.

²⁾ Deze bepaling schijnt mij niet overeenkomstig de ervaring, opgedaan in Mandschoerije.

³⁾ Wat betreft de meest gewenschte vuursnelheid in het gevecht zie o. m. het M. Woch. Nos. 157/158, 1905: „Fremdländische Schieszversuche der Infanterie”, waarin Genl. RÖHNE de resultaten bespreekt, verkregen aan de Oostenrijksche Schietschool te Brück van af 1900. In het hoofdstuk „Der Kampf um die Feuerüberlegenheit” zegt hij: „Diese Versuche lassen deutlich den Wert einer hohen Feuergeschwindigkeit erkennen”: en bij hoofdstuk E. „Kampfschieszen”: „Der bessere Erfolg wurde bei Verwendung einer grösseren Patronenzahl erreicht. Es deutet dies wieder darauf hin dasz ein mäszig gestei-

- f. de vuurleider zal, wanneer het bevel tot staken van het vuur gegeven is, niet schromen de meest strenge maatregelen toe te passen om aan dit bevel te doen gehoorzamen;
- g. toegezien moet worden, dat de manschappen zich niet op minder gewenschte wijze van een deel hunner munitie ontdoen.

2. Het S.V.Z.

In een veertigtal bladzijden is „Die Schiezslehre” en in ruim twintig „Das Infanteriefuer im Gefecht” uitstekend behandeld, voor zoover de troepenofficier daarvan op de hoogte moet zijn.

In het hoofdstuk „Die Aufgaben der Führer” vindt men in de punten 383—387 de taak aangegeven van de hoofdofficieren, de compagnies-, pelotons- en groepscommandanten, benevens van het kader achter de tirailleurlinie. Vooraf gaat de bepaling: „Eine genaue Abgrenzung der Befugnisse eines jeden Grades widerspricht der Eigenart des heutigen Infanteriekampfes, die Ziffern, 383—387 sollen deshalb nur als Anhaltspunkte dienen. Insbesondere haben die Unterführer im Feuerkampf überall da selbsttätig zu handeln, wo sie sich ausserhalb des Befehlsbereiches ihrer Vorgesetzten befinden, oder die Gefechtslage rasche Entschlüsse fordert. In besondern Verhältnissen werden anderseits höhere Führer sich ausnahmsweise veranlasst sehen, Einzelheiten anzuordnen”.

Voorts wordt de aandacht gevestigd op den inhoud van:

punt 407: „Feuer aus unerwarteter Richtung oder aus unerkennbarer Stellung erhöht die Wirkung (Feuerüberfall)”;

punt 408: „Das Niederkämpfen des Feindes auf grosse Entfernungen ist Aufgabe der Artillerie. Das Infanteriefuer auf Entfernungen über 1000 m. verlangt einen grossen Munitionsaufwand im Verhältniss zur Wirkung”;

punt 418: „Das Einzelfeuer ist die gewöhnliche Feuerart, das Magazinfeuer wird nur ausnahmsweise angewendet”;

punt 436: „Feuerpausen dienen zur Erhaltung der Mannszucht, um Befehle zu geben, und um auszuruhen”;

punt 438: „Es ist meist zweckmässiger, eine Anzahl Schüsse nacheinander abzugeben und dann das Feuer zu unterbrechen, statt nach jedem Schuss eine kleine Pause zu machen”.

Ten slotte wijs ik nogmaals op „Das Belehrungsschieszen”; dit omvat:

a. voor *officieren*: „Darstellung der Visierbereiche beim Abteilungschiessen gegen genügend breite Ziele bei gleichem Visier und Zielpunkt auf Visierschussweite, dann auf 50, 100 m., u s w. vor und hinter der Visierschussweite;

gertes Feuer gut ausgebildeter Abteilungen eine gröszere Wirkung zu erzielen vermag als langsames. . . .”

Overigens kan op dit belangrijke artikel slechts de aandacht worden gevestigd.

Darstellung der Feuerwirkung bei richtigem Visier, anschliessend an ein infolge falscher Visierstellung ungünstiges Ergebniss;

Einfluss der Geländegestaltung auf die Grösse des bestrichenen Raumes beim Abteilungsschiessen;

Ziele: Schützenlinie, dahinter Unterstützungen mit 50, 100, 150, 200 m. Abstand, je nach Geländegestaltung sichtbar oder verdeckt;

Vergleichende Darstellung der Verwundbarkeit verschiedener Formationen (Schützenlinie, eingliedrige, zweigliedrige Linie, Marschformationen, zugweise, gruppenweise, mit einzelnen Schützen vorrückende Abteilungen);

Feuer gegen ein verdecktes, oder den Schützen sonst nicht sichtbares Ziel mit Anwendung eines Hilfszieles;

Feuer in der Dunkelheit mit am Tage eingerichteten Gewehren;

Darstellung der Feuerwirkung zweier gegen einander kämpfenden Abteilungen z. B.:

1. von gleicher Stärke auf unbekannte Entfernung;
2. von verschiedener Stärke und gleicher Dichte auf bekannte Entfernung;
3. von verschiedener Stärke und gleicher Frontbreite auf bekannte Entfernung u.s.w.;

Darstellung des Unterschiedes in der Feuerwirkung bei allmählichem und bei gleichzeitigem Einsatz der Feuerkraft;

Vergleichende Darstellung der Feuerwirkung bei Anwendung einer und mehrerer Visierstellungen;

Vergleichung der Feuerwirkung gegen Artillerie auf mittlere und auf grosse Entfernungen u.s.w.;

- b. voor *minderen*: Einfluss einer der Zielenentfernung nicht entsprechenden Visierstellung auf die Treffpunktlage auf Entfernungen bis 500 m., besonders unter 300 m.;

Einfluss der Zielfehler;

Streuung eines guten Schützen auf kurze Entfernungen;

Einfluss einer Unterlage auf das Treffergebnis und die Treffpunktlage;

Unterschied der Treffwahrscheinlichkeit bei mangelhafter und richtiger Ausnützung von Deckungen;

Beschiessen von Zielen hinter Schiessscharten und Deckungen (Erde, Heuhaufen, Baumstämme u. s. w.)".

3. Het S.V.O.

Bepalingen voor het tactisch schieten komen in het S.V. niet voor; de laatste zinsnede van punt 1, zegt; „Die Schieszinstruktion bildet eine unabtrennbare Ergänzung des R. I.“; overigens wordt in de „allgemeine Bestimmungen“ aanhoudend verwezen naar het R. I.

Omtrent het „Belehrungsschiessen“ wordt gezegd: „Zweck: Veranschaulichung der Treff- und Wirkungsfähigkeit des Gewehres unter verschiedenen Verhältnissen.

- a. Darstellung der Treffpunktlagen verschiedener Gewehre;
- b. Darstellung des Einflusses des Bajonettes;
- c. Darstellung der Flughöhen mit der tiefsten und mit der Normalaufsatzstellung;
- d. Darstellung der Schusspräzision des Gewehres auf den Distanzen 300, 400, 500 und 600 Schritte;
- e. Schieszen gegen gedeckte, nur wenig sichtbare Ziele;
- f. Schieszen bei Nacht oder bei starkem Nebel;
- g. Darstellung des Einflusses der Maskierung des Zieles;
- h. Darstellung des Unterschiedes zwischen sehr schnellem und langsamem Einzelfeuer".

4. Het S.V.D. en het nieuwe R.I. ¹⁾

Das gefechtsmäßige Schieszen soll ebenso Gelegenheit bieten, den unteren Führer in seinen Obliegenheiten in den verschiedenen Gefechtslagen auszubilden, wie den einzelnen Mann zum entschlossenen Schützen, zu selbständiger Tätigkeit und überlegtem Handeln zu erziehen. (pt. 178, S. V.)

Eine unbedingte Abgrenzung der den verschiedenen Führern zufallenden Tätigkeiten würde der Eigenart des heutigen Infanteriekampfes widersprechen. Eingehende Friedensschulung musz ein Zusammenwirken im Sinne der Gefechtsaufgabe gewährleisten.

Der höhere Führer darf sich durch Anordnung von Einzelheiten nicht von seiner höheren Aufgabe ablenken lassen. Der niedere Führer musz so zur Verantwortungs- und Entschlussfähigkeit erzogen werden, dasz er selbständig über seinen Befehlsbereich hinaus eingreift, wenn die Gefechtslage es erfordert. (pt. 186, S. V.)

Bei jedem gefechtsmäßigen Schieszen müssen alle Führer ihre Befehle von derjenigen Stelle und in derjenigen Körperlage erteilen, die sie im Ernstfall einnehmen würden.

Wichtiger und schwieriger noch als diese unmittelbare Einwirkung ist bei den starken Anforderungen des Infanteriekampfes die moralische Einwirkung und das Beispiel des Führers, durch die dem Mann Ruhe und Vertrauen, Entschlossenheit und Ueberlegung in allen Lagen erhalten werden müssen. Sorgfältigste Friedensschulung und Erziehung können hierzu allein den Grund legen. (pt. 197, S. V.)

Wat betreft het nieuwe R. I. wordt de aandacht gevestigd op de volgende bepalingen:

Normaal is de afstand van schutters in de tirailleurlinie $2 \times$; is er geen afstand tusschen de schutters (ongehinderd gebruik van het vuurwapen), dan spreekt men van „dichte“, bij meer dan $2 \times$ van „lose“ tirailleurliniën. (pt. 142.)

In open terrein kan de schutter op den duur het vijandeljk vuur

¹⁾ Het zij mij veroorloofd hier de aandacht te vestigen op de voortreffelijke bewerking van het gevechtsgedeelte van dit reglement.

slechts in liggende houding beantwoorden; hem wordt ook geleerd in gebukte houding of kruipend terrein te winnen. Het doel is den man tot een zelfstandig denkenden en nauwgezet handelenden schutter te vormen. (ptⁿ. 153, 156, 158.)

De vaste wil om te treffen en het ernstige streven van den man om ook buiten toezicht het beste te geven, zijn de grondslagen voor het verkrijgen van het overwicht.

De taak der onderaanvoerders is juist omschreven: der Zug (officiersafdeeling) bildet in der Regel die Einheit für die Führung und Feuerleitung in der geöffneten Ordnung. (pt. 166.)

Voor het vuurgevecht worden „dichte” tirailleurliniën noodig geacht (pt. 169); stets musz der Zugführer festhalten, dasz das vornehmste Mittel zum Heranarbeiten in der Erringung der Feuerüberlegenheit liegt. (pt. 170.)

In beginsel is de lengte der sprongen ± 80 M. Hauptsache ist schnelles, gleichzeitiges Erheben und rasches Vorstürzen. (pt. 188.)

Tirailleurvuur (Schützenfeuer) is de normale vuursoort; het afgeven van salvo's blijft uitzondering. ¹⁾ Het verkrijgen van *treffers* is de eisch, die aan den schutter gesteld moet worden, de *vuursnelheid* is hiervan afhankelijk. (ptⁿ. 193, 196.)

Bij het „Belehrungsschieszen” (S. V.) wordt beoefend:

a. Vorführung der Durchschlagskraft des Gewehrs;

b. gefechtsmäßige Belehrungsschieszen, denen Aufgaben aus dem Feld- und Festungskriege zugrunde zu legen sind. (pt. 225.)

Es soll zur Klärung besonders interessierender taktischer oder schiesstechnischer Fragen z. B. Dichtigkeit der Schützenliniën, Länge der Sprünge, Breite der springenden Abteilung, Springen oder Kriechen, Vorführung zurückgehaltener Abteilungen, Einfluss des Windes auf die Geschoszarbe, Feuerverteilung auf Artillerieziele, Feuerwirkung bei völlig zutreffenden und etwas abweichenden Visieren, Feuerwirkung bei Anwendung von einem und von zwei Visieren u.s.w. beitragen. (pt. 227.)

Dieses Schieszen (mit Aufgaben aus dem Festungskriege) soll im allgemeinen weniger die Schieszausbildung unmittelbar fördern, als einen Begriff geben von den besonderen Aufgaben, die beim Schieszen im Festungskriege an die Truppe herantreten. (pt. 228.)

5. Het S. V. F.

Aanhoudend wordt hierin verwezen naar het R. I.; zoo leest men b.v. in punt 39 van de „Instruction du Groupe”: Le rôle du chef, dans le tir du groupe, est défini par le règlement sur les manoeuvres. (pt. 191.)

Eenige dagen na het verschijnen van het eerste gedeelte van dit artikel, werden mij door tusschenkomst van de redactie van „de Militaire Spectator”, door een onbekende toegezonden de Nos. 2 en 3 van de „Revue Militaire Suisse”, 1905, met verwijzing naar het artikel: l'Instruction du tir dans l'infanterie belge”.

¹⁾ Het snelvuren is afgeschaft.

Zeer kort volgt hier nog de inhoud van dit artikel; al dadelijk echter moet ik opmerken, dat hierin van snel-juistvuuroefeningen nog geen sprake is; alleen in het tweede deel van het S. V. wordt gezegd: „het doel van het schieten is niet om *vlug*, maar om *goed* te schieten”.

Het S. V. is verdeeld in: I. de opleiding van den troep, II. die van de officieren; elk hoofdstuk bevat een theoretisch en een practisch gedeelte.

De taak der onderwijzers is, als volgt, omschreven: „ils doivent s'attacher à faire de chaque soldat un *excellent tireur*, plein de confiance en lui-même et en son arme. Rien ne doit les rebuter dans cette mission, ni les maladresses, ni l'insuffisance intellectuelle des moins bien doués, ni les imperfections physiques ou physiologiques de certains hommes”.

Bij de opleiding moet rekening gehouden worden met den individueelen aanleg; alles moet in het werk gesteld worden om den ijver aan te wakkeren. Veelvuldige aanslagoefeningen moeten verricht worden om de bedrevenheid steeds meer te ontwikkelen.

Het resultaat, dat door een ieder bereikt moet worden, is aldus omschreven: „choisir judicieusement la place; utiliser les accidents du sol pour s'abriter ou appuyer son arme, tout en continuant de voir; apprécier exactement les distances; exécuter la charge vite et bien, les yeux constamment fixés sur le but; régler la hausse sans hésitation; pointer correctement dans toutes les positions; agir sur la détente sans déranger l'arme; *tirer sagement* et lorsqu'on se croit certain de toucher le but: telles sont les qualités que le fantassin doit acquérir et sans lesquelles il ne peut employer complètement l'arme qui lui est confiée”.

Voorts wordt gezegd: „de oefeningen mogen nimmer onderbroken worden en elken dag moet de man aanslagoefeningen houden; de schutters verkrijgen daardoor eene zoodanige vaardigheid en zekerheid, dat zij onder alle omstandigheden, zelfs in de opwinding van het gevecht, door de kracht der gewoonte een gericht schot afgeven.

De opleiding omvat:

- 1°. des exercices préparatoires;
- 2°. des tirs réduits;
- 3°. des tirs avec cartouche à blanc;
- 4°. des tirs d'appréciation des distances;
- 5°. des tirs avec cartouche à balle.

Deze laatste omvatten:

a. les tirs de garnison	{ tirs d'école
tirs d'entretien	{ aux distances connues;
b. les tirs d'application	{	aux distances connues sur cible fixe et sur
cible à éclipse;
aux distances inconnues;
c. les tirs collectifs	{	des feux de salve, de peloton et de section;
des exercices de combat par section, par peloton, par compagnie, par bataillon ou régiment;
un tir spécial de brigade ou de division.

Oefening ad 1:

Hieromtrent wordt gezegd bij het richtonderricht: „l'exécution de ces mouvements, si simples en apparence, exige une série d'efforts qui provoquent l'excitation des nerfs et la contraction des muscles de toutes les parties du corps. Cet état physiologique s'oppose au maintien de l'immobilité du tireur et de son arme, mais, par un entraînement ininterrompu, on amène la recrue à obtenir une certaine régularité dans l'amplitude des oscillations dues aux actions musculaires et nerveuses”.

Oefening ad 2:

Distances de tir; hausses à employer.

10 m.	}	200 mètres point de visée circulaire.
20		
30		
40	}	300 mètres
50		
60		
70		
80		
90	}	400 mètres
100 — 500 mètres		

point de visée triangulaire.

Bij de eerste oefeningen verdient het aanbeveling de 5 schoten eener serie te doen afgeven zonder in te grijpen; later wordt schot voor schot aangewezen.

Oefening ad 4:

De soldaten moeten afstanden tot 600 M. zeker kunnen schatten; er wordt geoefend tot op 1200 M., de minst goed aangelegden moeten weten of een afstand grooter of kleiner is dan 300 M. en 500 M. Officiëren, kader en de goede schatters onder de soldaten moeten tot op 1200 M. kunnen schatten en worden geoefend tot op 2000 M. ook met den telemeter. Indien de afstanden boven 600 M. niet juist kunnen worden aangegeven, moet bepaald worden, tusschen welke grenzen het doel ligt (verder dan 1200 M., tusschen 1200 en 900 M., enz.). Minstens 12 schatters per compagnie worden opgeleid tot „appréciateurs des distances”; zij worden den officieren (vuurleiders) ter beschikking gesteld in het gevecht.

Oefening ad 5^a:

Hierbij moet aan overgangsvoorwaarden worden voldaan voor de afstanden van 100, 200, 300, 400 M.; de resultaten worden opgeteekend in een „carnet individuel de figuratifs”, dat steeds in het bezit van den man blijft.

De „tirs d'entretien” dienen om de bij de voorgaande oefeningen verkregen vaardigheid te onderhouden;

ad 5^b:

Deze bereiden den man voor tot het gevechtsschieten.

Op vaste schijven wordt geschoten tot op 600 M. met O. V.; getracht moet worden *alle* schutters aan de O. V. te laten voldoen.

„La bonne instruction du tir est caractérisée par le nombre de tireurs ayant satisfait à cette dernière distance.”

Het schieten op „cibles à éclipse” dient om den man te oefenen in het snel richten en treffen; gevraagd wordt op 100 en 200 M.

Vuren op onbekende afstanden; naarmate patronen beschikbaar zijn, doet de compagniescommandant dit vuur beoefenen door de beste schutters tot op afstanden van 600 M.

„Ces feux sont effectués à titre d'encouragement.”

De schutters worden verdeeld in: tireurs d'élite, de 1e, de 2e, de 3e classe.

Het tweede deel van het S. V. is gewijd aan het vuren in afdeelingen.

In het hoofdstuk: „Instruction des cadres” wordt gezegd, dat de infanterievuuruitwerking afhankelijk is van drie factoren, n.l.:

- „a. le temps nécessaire pour produire *tel* résultat, à une distance donnée, avec un nombre déterminé de fusils;
- b. l'effectif à employer pour obtenir, sur le champ ou en un temps donné, *tel* résultat sur *tel* objectif;
- c. la consommation des munitions en rapport avec le résultat à espérer et en raison de la situation du combat.

Tout officier doit être à même à déterminer rapidement ces trois facteurs essentiels”.

Steeds moet hij het vuur in zijn afdeeling in de hand houden.

In een programma is aangegeven, welke de plichten zijn van de officieren en welke kennis van hen geëischt wordt om de schietoefeningen naar behooren te leiden.

Gewezen worde alleen nog op de volgende bepaling: „Rien n'est plus convaincant pour le tireur, rien ne saurait le stimuler davantage, que l'exemple constant donné par les officiers et les sous-officiers montrant ouvertement leur zèle pour le tir et prouvant l'adresse qu'ils y ont acquise.

Les commandants de compagnie cherchent tout spécialement à faire acquérir rapidement, à tout leurs gradés, une habileté pratique suffisante pour régler une arme et constater ses défauts.”

Ten slotte zegt de schrijver: „Constatons que, depuis quelques années, les progrès dans l'instruction du tir s'accroissent de jour en jour; les Belges ont compris comme les Suisses que la science et la pratique du tir sont des facteurs essentiels de succès à la guerre, surtout pour de petites nations qui n'auront d'autre mission que celle de défendre leur sol; ils ne se sont pas contentés de proclamer ce principe dans leur récent règlement, ils l'ont mis en oeuvre avec un esprit de méthode et de logique vraiment remarquable”.

Ik vermeen bij mijn beweren te mogen blijven, dat het Nederlandsche leger, door het invoeren van de snel-juistvuurmethode vooraan zal staan, voor wat betreft eene rationeele oorlogs-schietopleiding.

Strategische Studiën

DOOR

C. C. DE GELDER, *Eerste-Luitenant der Infanterie.*

Die Grundsätze der Kriegskunst sind an sich höchst einfach. Das Krieg führen selbst ist sehr schwer. (CLAUSEWITZ)

I.

In deze tweede serie ¹⁾ willen wij enkele hoofdbeginselen voor de oorlogvoering aangeven en deze vervolgens nader bespreken. Zeer zeker zijn zij eenvoudig, op merkwaardige wijze stemmen zij veelal overeen met bekende waarheden uit het dagelijksch leven en toch... hoevele malen is er niet tegen gezondigd? Is niet de krijgsgeschiedenis daar om ons te toonen, hoe herhaaldelijk deze beginselen bijna bedolven werden door de voortbrengselen van eenzijdigheid of schijngeleerdheid? „Un homme averti en vaut deux!”

HOOFDBEGINSELEN DER OORLOGVOERING.

Men moet:

1. Zijn tegenstander nimmer onderschatten.
2. De eigen strijdkrachten strategisch vereenigd houden, ten einde zoo snel mogelijk 's vijands hoofdleger, met overmacht, uit de meest beslissende richting aan te grijpen en te slaan.
3. Eerst na de mobiele strijdkrachten uit het veld te hebben geslagen, gaat men de immobiele opzoeken (hulpbronnen, vestingen, regeeringssteden, enz.).
4. Bij eene coalitie grijpe men den machtigste aan; bij eene revolutie het brandpunt.
5. Voor verplaatsing en verpleging is groote geslotenheid van het leger minder gewenscht. De ophelderingsorganen en de strategische voorhoede moeten echter de tijdige tactische concentratie waarborgen.
6. Men beware zelf de vrijheid van handelen, doch trachte deze den vijand te ontnemen.
7. Slechts het eenvoudige heeft in den oorlog kans van slagen. Men

¹⁾ Voor de eerste serie. zie: Mil. Spectator, 1905.

trachte geen twee voorname zaken te gelijk te verrichten, zette een eenmaal gekozen plan krachtig door en vermijde alzoo tegenorders. „Le mieux est l'ennemi du bien”.

Thans een en ander ter toelichting.

1. Men moet zijn tegenstander nimmer onderschatten.

Dit geldt zoowel in den ruimsten zin, alzoo voor de vijandige natie, als, meer begrensde, voor het vijandelijk leger en zijn aanvoerders.

LODEWIJK XIV moest ondervinden, dat hij het „volk van kaas en boter” had onderschat en te recht werd hem geantwoord, dat niet *de getalsterkte* maar *de geest* van dit volk hem de overwinning had doen ontgaan.

Hoezeer Engeland de Zuid-Afrikaansche republieken onderschatte, Rusland eveneens Japan, dit alles weten wij nog van recenten datum en verdere voorbeelden, zij liggen voor het grijpen.

Met de legers ging het evenzoo. Men denke aan het Fransche beoepsleger en zijne bevelhebbers met „oorlogservaring”, welke vóór den oorlog van 1870. op de zoozeer afwijkende Duitsche legerinstellingen neerzagen. Doch bovenal geve men zich rekenschap van de waarde, welke door den vijandelijken aanvoerder wordt vertegenwoordigd. Bezit hij geestkracht, alsmede zucht tot handelen (men denke b.v. aan BLÜCHER), dan zijn dit factoren van beteekenis.

NAPOLEON was in het schatten zijner tegenstanders in zijne eerste oorlogen voorzichtiger, dan in de latere. Zoo was hij in 1805 er op verdacht de Oostenrijkers eventueel bij Stuttgart of zelfs aan de Schwarzwaldpassen aan te treffen en kende hen doorlopend veel meer initiatief toe, dan zij bezaten.¹⁾

BLÜCHER, met zijn chef van den staf GNEISENAU, is echter door NAPOLEON te laag getaxeerd. De Keizer wist, dat BLÜCHER wel wat aandurfde en o.a. vóór 1815 eenige malen het verwisselen van verbindingslijnen had vertoond,²⁾ eene operatie, waarvan NAPOLEON zegt: „On ne doit point abandonner sa ligne d'opération; mais c'est une des manœuvres *les plus habiles* de l'art de la guerre de savoir la changer, lorsqu'on y est autorisé par les circonstances”.

Moet het ons dan niet bevreemden, dat in 1815 NAPOLEON niet meer is vervuld geweest van de mogelijkheid, dat BLÜCHER wederom van de eigen verbindingen zou afstand doen, nu om zich tijdelijk op die der Engelschen te baseeren? Hij herinnerde zich toch maar al te goed, dat BLÜCHER in 1814 ten opzichte van SCHWARZENBERG evenzoo had gehandeld.

Daarom trachte men zich nauwkeurig rekenschap te geven van het

¹⁾ v. FREYTAG-LORINGHOVEN. Die Heerführung NAPOLEON's und MOLTKE's, blz. 8.

²⁾ In 1813 van de Elbe naar de Saale om zich met BERNADOTTE te vereenigen en hem mede te voeren naar Leipzig; in 1814 verwisselt hij, nauwelijks hersteld van Montmirail, Vauchamps enz., de Marne met de Seine om zich met SCHWARZENBERG te vereenigen.

willen en kunnen der tegenpartij, verwacht van dezen liever te veel dan te weinig, en gedenke de lofrede van MUSTAPHA BEN-ISMAËL op BUGEAUD: „Quand il va chasser le chacal, il s'arme comme s'il devait rencontrer le lion”.

2. Het volgend hoofdbeginsel zullen wij bij gedeelten bespreken.

a. Het strategisch vereenigd houden der eigen strijdkrachten.

Hieronder verstaan wij, dat de onderdeelen alle tot een zelfde strategisch doel *moeten* en *steeds kunnen* samenwerken, dus elkaar in een zelfden slag kunnen steunen, waar en wanneer deze ook mag worden geleverd.

Zoo waren b.v. aan den vooravond van Königgrätz de Pruisische legers vrijwel strategisch vereenigd, daar de afstand Gitschin—Königinhof slechts ± 40 KM. bedraagt en de Kroonprins de Elbe-overgangen bij Königinhof in zijn macht had.

Men wijkt nu van bovenstaanden regel af, wanneer men:

1. eene cordonopstelling inneemt;
2. met meerdere legergroepen optreedt, die niet samenwerken, doordien zij staan onder zelfstandige bevelhebbers, aan welke eene afzonderlijke taak is opgedragen;
3. de legergroepen, ofschoon staande onder één opperbevelhebber, onderling groote afstanden laat behouden, of ze door ernstige natuurlijke hindernissen laat scheiden.

Tegen wil en dank is men tijdelijk strategisch gescheiden, wanneer men eene rivier of een gebergte passeert, onverschillig of men *een* dan wel *meer* overgangspunten heeft gekozen.

De strategische scheiding toont hare gevaren en nadeelen echter minder:

1. wanneer men nog op grooten afstand is van den tegenstander;
2. wanneer elk der onderdeelen eene groote overmacht op hem heeft, ook al is hij geconcentreerd;
3. wanneer de tegenstander besluiteloos en immobiel is, of gedemoraliseerd (b.v. bij de vervolging na een verloren slag).¹⁾

Tegenover een onbewegelijken tegenstander kan men zich alles veroorloven.

CORDONS.

De zucht om *iets*, of nog liever om *alles* te dekken en de moeilijkheid, waarin men als strategisch verdediger verkeert, om te weten, waar en hoe de aanvaller zal optreden, leidden er herhaaldelijk toe om eene cordonstelling te kiezen. Natuurlijk is men dan overal even zwak, wordt doorbroken en kan zich alleen ver achterwaarts (of nimmer meer, men denke aan 1870) weder concentreeren.

¹⁾ Zie de excentrische vervolging na den slag bij Orléans (4 Dec. 1870) in de richtingen Gien, Beaugency en Blois. Ook moet men zich tegenover een gescheiden tegenstander wel eens strategisch scheiden b.v. om eene zijner afdeelingen tijdelijk op een afstand te houden.

In 1808 schrijft NAPOLEON dienaangaande aan BERTHIER: ¹⁾

„Qu'est ce que c'est que ce projet de faire marcher le maréchal BESSIÈRES sur Trias, en étendant sa droite vers Bilbao ou Santander? Est-ce qu'on a adopté le système des cordons? Est-ce qu'on veut empêcher la contrebande de passer, ou l'ennemi? Ne sait-on pas que de Trias à Bilbao et Santander, il y a quatre ou cinq jours de marche? Qui est-ce qui peut conseiller au Roi de faire des cordons? Après dix années de guerre, doit-on en revenir à ces bêtises-là?”

Soms zien wij eene cordonopstelling ontstaan uit verplegingsbezwaren, uit de noodzakelijkheid om alle beschikbare spoorwegen voor den eersten strategischen opmarsch te bezigen of uit den wensch om den tegenstander aangaande de aanvalsrichting te misleiden. Zij moet dan worden gevolgd door eene voorwaartsche concentratie ²⁾ en vergt een voldoende afstand tot den vijand om deze concentratie nog te kunnen verrichten. De strategische aanvaller is hierbij in voordeeler conditie dan de verdediger.

(Men vergelijkte b.v. de eerste opstelling der Franschen in 1813 aan den Weichsel met die der Russen aan den Njemen, enz.) ³⁾

In ieder geval moet echter op de cordonopstelling eene correctie volgen en hiertoe kunnen tijd en ruimte ontbreken. Wij voor ons verwerpen dan ook alle cordonopstellingen van een leger, ook voor rivieren en kustverdediging, tenzij alleen demonstratie of tijdwinst beoogd wordt. En dan nog vrage men zich af, of hier het voordeel tegen het gevaar opweegt.

HET OPTREDEN MET ZELFSTANDIGE, STRATEGISCH GESCHEIDEN, LEGERS.

Wanneer een Staat genoodzaakt is zijn strijdkrachten gelijktijdig op meer dan een oorlogstooneel te doen optreden, of twee geografisch gescheiden bondgenooten tegen een derden Staat oorlogen (Italië en Duitschland b.v. tegen Frankrijk), is het bovenstaande niet te vermijden. Toch zal men ook dan moeten trachten tusschen de operatiën, voor zoover een zelfde doel ermee beoogd wordt, verband te brengen. Men denke b.v. aan de Fransche legers in Italië en Duitschland in 1796—97, welker gezamenlijk doel de vernietiging der Oostenrijksche strijdkrachten was.

Het optreden met zelfstandige, strategisch gescheiden, legers op een *zelfde* oorlogstooneel is echter ten eenen male te verwerpen, tenzij elk der legers de overmacht heeft op de gezamenlijke strijdkrachten van den tegenstander.

In 1757 b.v. had DE RICHELIEU na de conventie van Kloster-Seven geen vijand meer tegenover zich en betrok de winterkwartieren in

¹⁾ Correspondance, Tome V, blz. 409.

²⁾ Het begin der revolutie-oorlogen is hieromtrent leerrijk. Vergelijk: BERTHAUT, Principes de Stratégie, blzn. 71 en 175. „L'emploi des cordons, comme disposition défensive est la négation de la science militaire”.

³⁾ Zie o. a. LEER. Positieve Strategie, blz. 351 vgg.

Hannover, Westphalen en Hessen met 80 bataljons en 110 eskadrons; ter zelfder tijd werd DE SOUBISE bij Rossbach, op zes dagmarschen van Brunswijk, RICHELIEU's hoofdkwartier, door FREDERIK DEN GROOTE beslissend geslagen.

De operatiën van JOURDAN en PICHEGRU in 1795 en die van LECOUBE en MASSENA in 1799 mislukten door gelijksoortige redenen. In 1795 ging JOURDAN met het leger van Sambre-et-Meuse den Rijn over bij Dusseldorf, PICHEGRU met het leger van Rhin-et-Moselle bij Mannheim. Terwijl nu WURMSER de troepen van PICHEGRU tegen hield, werd JOURDAN door CLERFAIT teruggedreven en was hiermede de veldtocht reeds mislukt.

In 1799 bleef MASSENA, na den slag bij Zürich, van 10 October tot 15 November werkeloos, doch gaf hierdoor den tegenstanders gelegenheid LECOUBE, die met 20.000 man den Rijn was overgegaan, met overmacht terug te drijven.

Zelfs indien de bevelhebbers gaarne willen samenwerken, blijft samenwerking nog onzeker. Hiervan vinden wij een kenschetsend voorbeeld in den oorlog van 1799 in Italië.

MOREAU had SCHÉREER aan het hoofd van het leger van Italië (verminderd tot 20.000 man) vervangen, was door SOUWAROW teruggedreven en trachtte zich nu de medewerking te verzekeren van het onder MACDONALD staande leger te Napels, dat over Florence oprukte (\pm 30.000 man).

Ofschoon het zekerste ware geweest de beide legers achterwaarts van de Apennijnen, nabij Genua, te vereenigen, dus buiten 's vijands bereik, besloot MOREAU de samenwerking in de richting van Tortona, alzoo voorwaarts, te zoeken. SOUWAROW demonstreerde slechts tegenover MOREAU, doch versloeg inmiddels MACDONALD aan de Trebia met het gevolg, dat MOREAU, ofschoon hij het detachement BELLEGARDE had teruggeworpen, op zijn schreden moest terugkeeren.

En indien strategisch gescheiden groepen onder een zelfden opperbevelhebber optreden? Ook dan stelt men zich aan groote gevaren bloot (tenzij de tegenstander zich niet beweegt enz.), zooals uit de krijgsgeschiedenis blijkt. ¹⁾

Zoo splitste op 14 Augustus 1760 de maarschalk DAUN zijn leger, ten einde FREDERIK DEN GROOTE bij Liegnitz door LOUDON in den rug te doen vallen, terwijl hijzelf hem in front zou aantasten. Het gevolg was, dat FREDERIK zich op LOUDON wierp en hem bij het aanbreken van den dag vernietigde. Hiermede was de onderneming mislukt.

Maxen (21 November 1759), Torgau (3 November 1760), Rivoli (14 Januari 1797), Kulm (29 Augustus 1813), Laon (9—10 Maart 1814) zijn analoge voorbeelden. ²⁾

Wagram (Aartshertog JOHAN), en de Berezina-overgang (30.000 tegen

¹⁾ Wij hopen later hierop nog terug te komen.

²⁾ Zie o.a. GROUARD, Maximes de Guerre de NAPOLÉON I.

80.000) geven te denken, zoo ook Pithiviers-Loigny (2—3 December 1870).

Daarentegen slaagde de manoeuvre van Crevelt (22 Juni 1758), doordien het Fransche leger onder CLERMONT op de vlucht ging; evenals die van Wilhelmsthal (24 Juni 1762) aangezien DE SOUBISE zich daar even fraai gedroeg.

De operatiën tegen BOURBAKI (1871) onder VON WERDER en VON MANTEUFFEL hadden succes; doch men vergete niet, dat het Fransche leger toen nauwelijks meer den naam van leger verdiende.

In beginsel houde men alzoo de strijdkrachten strategisch vereenigd, of wake ervoor, dat zij dit vóór den slag zijn. ¹⁾

b. Zoo snel mogelijk.

Aartshertog KAREL zegt: „Il y a des fautes et des pertes réparables, mais à la guerre ce ne sont pas celles du temps”. Deze waarheid lezen wij in de krijgsgeschiedenis op elke bladzijde (b.v. KAREL's eigen langzame marsch in 1809 van de Inn naar de Isar toont haar aan).

NAPOLEON aan de Etsch (1796) of in Frankrijk (1814) is een toonbeeld van bewegelijkheid en van woekeren met den tijd. ²⁾ De resultaten waren dan ook schitterend. Zoo werden op den bekenden tocht naar Piacenza (6 Mei 1796) 1,5 G.M. in 36 uur afgelegd en was hiermede het overgangspunt over de Po gewonnen.

In 1815 is NAPOLEON reeds eene andere figuur. Zoo verliep b. v. de morgen van 17 Juni vrijwel ongebruikt, met het gevolg, dat èn de Pruisen èn de Engelschen hem ontsnapten en hunne vrijheid van beweging herkregen.

MACK, BENEDECK, BAZAINE en vele anderen zagen de noodzakelijkheid van een doortastend optreden voorbij en vergaten dus, dat de grootste fout van den veldheer het tijdverlies, het afwachten, is.

Men zorge alzoo bij het eigen leger de factor *v*, de snelheid van handelen en van beweging, zoo groot mogelijk te houden. Alleen dan kan aan een verrassend optreden, met de daaraan verbonden groote voordeelen, worden gedacht.

Drukt men nu de massa van het leger uit door *m*, zoo krijgt men als eene formule, welke de strategische waarde van een leger weergeeft, $m \times v$. ³⁾

Blijkt hieruit eenerzijds de wenschelijkheid elk der factoren zoo groot

¹⁾ „Une armée ne doit avoir qu'une seule ligne d'opération”. (NAPOLEON)

²⁾ „Il faut à la guerre profiter de toutes les occasions, car la fortune est femme; si vous la manquez aujourd'hui, ne vous attendez pas à la retrouver demain”. (NAPOLEON) Ook SOUWAROW schrijft (31 Mei 1799) aan BELLEGARDE: „L'énergie est la plus importante des qualités militaires. L'argent est précieuse, la vie humaine est plus précieuse encore, mais ce qu'il y a de plus précieux au monde, c'est le temps”.

³⁾ „La force d'une armée, comme la quantité des mouvements dans la mécanique, s'évalue par la masse multipliée par la vitesse.” (Maximes et pensées de NAPOLÉON.)

mogelijk te houden, anderzijds zien wij er ook uit, dat een leger, hetwelk zich niet beweegt of zich laat opsluiten, geene strategische waarde meer heeft. ¹⁾

c. 's Vijands hoofdleger.

Het doel der operatiën is de vernietiging van 's vijands strijdkrachten; alzoo is 's vijands hoofdleger het eerste object. CLAUSEWITZ zegt in zijn VIIIe Boek (vom Kriege): „Was aber auch der Schwerpunkt des Gegners sein mag, gegen welche unsre Wirksamkeit zu richten ist, so bleibt doch die Besiegung und Zerstörung seiner Streitkraft der sicherste Anfang und in allen Fällen das Wesentlichste. Wir glauben daher, dass nach der Mehrzahl der Erfahrungen folgende Umstände die Niederwerfung des Gegners hauptsächlich bewirken:

1. Zertrümmerung seines Heeres, wenn es einigermaßen eine Potenz bildet”, enz. (als uitzonderingsgeval noemt hij 1792, daar de kracht der revolutie niet in het leger, doch in Parijs zetelde).

Ook VON MOLTKE uit zich in 1859: „Dass nicht ein Stück Land, oder eine Stadt, sondern das Heer des Gegners Objekt alles Angriffes ist”. ²⁾

JOMINI ³⁾ is veel meer onzeker in zijn uitlatingen. Na eerst te hebben gezegd, dat het object moet zijn het bezetten van de vijandelijke hoofdstad of van eene gewichtige provincie, erkent hij later, dat men, evenals NAPOLEON, de vernietiging van het vijandelijk leger tot doel moet nemen, mits men over de, daartoe noodige, groote middelen beschikt.

Zondert men dan ook uit: 1°. de veldtochten, met een beperkt doel ⁴⁾ ondernomen, of 2°. die, welke alleen uitputting van den tegenstander beoogen, dan blijkt voortdurend, dat eenig en alleen het slaan van het hoofdleger, als eerste object moet worden beschouwd. Gaat dit niet vooraf, dan beteekent het nemen van de hoofdstad, enz. niets.

Noch de inname van Berlijn, noch die van Weenen, Madrid of Moscou, beëindigde NAPOLEONS oorlogen. Maar Parijs dan?

In 1814 zien wij na Arcis de verbondenen plotseling NAPOLEON'S leger loslaten en op Parijs marcheeren. Opgevangen brieven, waaruit de zwakte en moedeloosheid van het regentschap bleek, gaven allereerst aanleiding tot dezen tocht. NAPOLEON echter had zich reeds met een mogelijk verlies van Parijs verzoend en zich op de verbindingen der Geëllieerden geworpen. Wel kwam hij op zijn besluit terug en

¹⁾ Men kan het echter niet alle beteekenis ontzeggen, daar het zich wèèr kan gaan bewegen.

²⁾ Zie voorts v. VERDY DU VERNIS, Studien über den Krieg, III. Heft 2. De Russen in 1877 miskenden dit beginsel en namen als eerste object Adrianopol, aldus twee Turksche legers bij Rasgrad en aan de Vid buiten rekening latende. De gevolgen bleven niet uit. Zoo liet ook MURAT in 1805 KUTUSOW los om Weenen te bezetten.

³⁾ Vergelijk: Abriss der Kriegskunst (Milit. Klassiker), blzn. 94—96 en het scherpe oordeel hierover in FIX, La Stratégie appliquée, blz. 84.

⁴⁾ Men denke aan den tocht van GÉRARD in 1831 naar Antwerpen (citadel), den Deenschen oorlog (1848—49), of Sebastopol (1854).

heeft hij later genoeg betreurd, doch alleen het verraad der regeeringspersonen en maarschalken bracht hem ten val. Geloof men nu werkelijk, dat deze oorlog met de inname van Parijs beëindigd ware, indien de Keizer nog met 100.000 man aan de Loire of bij Metz had gestaan? ¹⁾

In 1815 na Waterloo zien wij vrijwel eene copie van het vroeger gebeurde. De capitulatie van Parijs in 1871 maakte een einde aan den oorlog, doch alleen, omdat de legers van FAIDHERBE, CHANZY en BOURBAKI uit het veld waren geslagen. Men was hier werkelijk „*au bout de son latin*”.

Wij achten het dan ook geenszins noodig Parijs als eene uitzondering te beschouwen, ook al moge Frankrijk zijne hoofdstad steeds wat veel naar de oogen hebben gezien. De beschouwingen van VON SCHLICHTING (Taktische und Strategische Grundsätze der Gegenwart. II, blz. 248), die trouwens reeds van 1872 dateeren, over de noodzakelijkheid om van Parijs een vesting te maken, lijken ons dan ook zeer overdreven. Een gerebrancheerd kamp, als dit, is voor een grooten Staat onnoodig, en wordt een muizenval voor \pm 200.000 man. Mocht men het dan nog bovendien met het veldleger gaan dekken, ²⁾ dan heeft men dit leger een blok aan het been gebonden. Wij achten in oorlogstijd elke stad ³⁾ geschikt als hoofdstad, d.w.z. regeeringsstad. In den Z. A. oorlog voldeed Kroonstad evengoed als Bloemfontein.

d. Met overmacht.

Het begrip overmacht zetelt allereerst in de opperste leiding, voorts in de innerlijke waarde van het leger, b.v. het zelfvertrouwen der troepen, hunne geoeffendheid, enz. De materieele factoren, zooals bewapening, getalsterkte e. d. zijn hierbij van minder belang en het is dus wel te betreuren, dat men juist in vreedestijden deze factoren zoo dikwijls naar den voorgrond schuift, ten koste van de andere.

Aangezien echter de veldheer wel liefst zooveel mogelijk troeven in de hand wenscht te krijgen, zal hij ook aan de materieele factoren zijne aandacht wijden en alzoo trachten steeds met eene numerieke overmacht op te treden.

Dit laatste is niet moeilijk, indien hij de absolute overmacht heeft, detacheringen zooveel mogelijk vermijdt en dus de krachten bijeenhoudt. ⁴⁾

¹⁾ BLEIETREU beoordeelt in „*der Imperator*” en zijne „*Geschichte und Geist der Europäischen Kriege*” deze slotscène o.i. juister, dan YORK VON WARTENBURG. (NAPOLEON als Feldherr. II, blz. 344, enz.) Zie ook JOMINI, blz. 117, en CLAUSEWITZ, blz. 555.

²⁾ Is er echter een reduit dan geeft dit immers juist een leger vrijheid van handelen.

³⁾ Zie ook v. VERDY. III, 2, blz. 111.

⁴⁾ Quand on veut livrer une bataille, il est de règle générale de rassembler toutes ses forces, de n'en négliger aucune; un bataillon quelquefois décide d'une journée (NAPOLEON). Zeer zeker had NAPOLEON b.v. in den veldtocht van 1813 DAVOUT en in den slag bij Leipzig ST. CYR beter kunnen gebruiken, dan

Doch ook wanneer hij de absolute overmacht *niet* heeft, moet hij trachten deze tijdelijk en plaatselijk (relatief) te verkrijgen en dit wel b.v. door:

1. snellere mobilisatie en concentratie, strategische overvalling (b.v. het begin van den veldtocht van 1809 aan Oostenrijksche, of van 1815 aan Fransche zijde);

2. den tegenstander te verleiden tot detacheringen;

3. van oogenblikken, dat deze strategisch gescheiden is, gebruik te maken om zijne afdeelingen partieel te slaan.

Bij dit laatste denken wij alzoo aan operatiën op de binnenlijnen, eene actieve riviervediging of een optreden tegen bondgenooten, cordons e.a.

Niet het bezit van de krachten, doch wel het gebruik ervan verzekert het succes.

ad. 1. Hiervan geeft de oorlog van 1859 een goed voorbeeld. Noch de Sardiniërs, noch de Franschen waren gereed, toen GYULAY reeds tot het offensief kon overgaan. Door het talmen der diplomatie ging echter dit voordeel verloren. Ook in 1866 waren de Oostenrijkers met hunne toebereidselen vooruit en wel ditmaal de Pruisen; dientengevolge kostte het VON MOLTKE de meeste moeite, om door een snelleren opmarsch den verloren tijd in te halen.

ad. 2. Dit kan geschieden door geruchten, demonstraties of diversieën. Zoo bleven, ten gevolge van geruchten betreffende eene Fransche overzeesche expeditie, in het begin van den veldtocht van 1859 twee Oostenrijksche korpsen achter tot dekking van Dalmatië en Istrië.

De demonstraties ¹⁾, op last van NAPOLEON in 1815 ondernomen en wel van uit Duinkerken, enz. door de nationale garde en later, op 17 Juni, door een cavalerieregiment van PIRÉ, hebben waarschijnlijk veroorzaakt, dat 17.000 man van WELLINGTON's leger, tijdens den slag bij Waterloo, werkeloos bij Hal bleven staan. De Engelsche veldheer was uiterst bezorgd geworden voor zijne verbindingen.

ad. 3. Als voorbeelden willen wij hierbij vermelden de operatiën van NAPOLEON in 1814 tegen SCHWARZENBERG en BLÜCHER, of die van AARTSHERTOG ALBRECHT in 1866 tegen LA MARMORA en CIALDINI.

NAPOLEON, in 1805, maakt gebruik van het feit, dat het Oostenrijksche leger bij Ulm staat, terwijl het 1ste Russische leger onder KUTUSOW eerst in opmarsch is naar de Inn.

In 1859 verzuimde GYULAY het, op dergelijke wijze op te treden tegen het Sardinische leger, vóór dat het Fransche leger op het oorlogstooneel

zooals nu gedetacheerd te Hamburg en te Dresden. Alle detacheringen zijn echter niet te vermijden. Zie ook: Mil. Schriften FRIEDRICHS DES GROSZEN, blz. 24.

¹⁾ VON HORSETZKY geeft in zijne „Vorträge über Strategie“ een zeer interessant hoofdstuk: „Von den Demonstrationen und Diversionen“. Zie ook LEER, blz. 199.

was verschenen. ¹⁾ Ook denke men aan de ouderwetsche strategische reserve (1806), welke een achterhouden van een deel van het leger beteekende, en dus het leger verzwakte.

e. *Uit de meest gunstige richting.*

Is de tegenpartij strategisch vereenigd, zoo verkrijgt men de grootste resultaten, indien men hem overwint in een slag, waarbij hij strijden moet met verkeerd front, dan wel evenwijdig aan zijne verbindingslijnen, waartoe men alzo een zijner vleugels moet omtrekken. ²⁾ Hij verliest dan immers bij eene nederlaag zijne verbindingslijnen, wordt in eene door hem niet gewenschte richting afgedrongen en in den regel buiten gevecht gesteld. (Marengo in 1800, Ulm in 1805, de operatiën om Metz in 1870 illustreeren dit voldoende.) Beschikt hij echter over eene omvatende basis (NAPOLEON bij Austerlitz), dan is het effect veel geringer, daar hij dan van verbindingslijnen verwisselen kan. Dit kan alzo steeds gelden voor een strategischen verdediger, die zich in eigen land bevindt, mits dit land voldoende operatieruimte bezit en op vele plaatsen rijk is aan hulpbronnen en goede wegen!

Kiest de aanvaller de omtrekkende richting, zoo zal hij bij voorkeur met het *geheele leger* die richting nemen. Een detachement op de verbindingslijnen des vijands loopt immers zelf gevaar (Kulm, Hanau 1813), tenzij het klein en uiterst bewegelijk is (raids). In dit laatste geval is de omtrekking echter wel lastig, doch werkt niet beslissend. Ook bij het achterlaten van eene frontgroep loopt men gevaar „en détail” te worden geslagen, tenzij de troep zeer manoeuvreervaar dig is.

Is de tegenpartij *niet* strategisch vereenigd, zoo kan eene doorbreking (1815 of begin 1796), met daaropvolgend afzonderlijk slaan der afdeelingen, gunstiger zijn.

Bij het voorgaande zal de verrassing, welke voortspruit uit snelheid van handelen en geheimhouding der voornemens, van het grootste belang zijn. Een uitnemend voorbeeld hiervan heeft NAPOLEON ons ge-

¹⁾ Es kommt nicht auf die absolute Zahl der Truppenstärke, sondern wesentlich auf die Zeit an, in der sie auf beiden Seiten zur Geltung gebracht werden können (v. MOLTKE's Militärische Korrespondenz 1866).

²⁾ Aartshertog KAREL en NAPOLEON noemen de gunstigste richting „celle qui permet de menacer les communications de l'ennemi, sans compromettre les siennes”. JOMINI zegt: „Un des côtés de l'art de la stratégie consiste à s'emparer des communications de l'ennemi et à marcher ensuite au combat. En général si l'ennemi divise ses forces sur un front trop étendu, il faut mieux diriger sa ligne d'opérations sur son centre”. (Vergelijk KNOOP, Kort Begrip der Krijgskunde, blz. 17, DERRÉCAGAIX, La guerre moderne. I, blzn. 233, 245, FIX. I, blz. XXV, BERTHAUT, blz. 122.) Lijdt de *aanvaller* de nederlaag, zoo is *hij* in eene zeer ongunstige conditie, aangezien de omtrekking „sans compromettre ses propres communications” slechts zelden uit te voeren is. Zoo oordeelt ook VON MOLTKE (Kr. Einzelschriften. Heft 36, blz. 134), doch voegt hierbij, dat „grosze Erfolge im Kriege nun einmal nicht ohne grosze Gefahren zu erreichen sind”.

geven in zijn veldtocht van 1800 en zijn voorbereiding daarvan. ¹⁾ De concentratie van het reserveleger aan het meer van Genève, terwijl de aandacht der verbondenen op Dyon gevestigd werd, is een meesterstuk. Slechts BERTHIER, de chef van den staf, GASSENDI, commandant der artillerie, MARESCOT, belast met de verkenning der Alpenpassen, alsmede MARMONT, waren in des Consul's plannen ingewijd.

In den Zuid-Afrikaanschen oorlog treffen wij eene dergelijke geheimhouding der voornemens aan, waar LORD ROBERTS de stelling bij Magersfontein wilde omtrekken. Men had hier echter de zaak overdreven, zoodat ook de divisiecommandanten, zelfs gedurende de uitvoering van het plan, niet wisten, wat ging geschieden. Onder deze omstandigheden was het dan ook niet te verwonderen, dat bij enkele hunner de uitvoering veel te wenschen overliet.

f Aangrijpen en slaan.

Waar de operatiën van het leger slechts gediend hebben om de overwinning voor te bereiden en wel zoodanig, dat er het meeste partij van kan worden getrokken, moet echter in den slag die overwinning nog worden behaald.

Kan nu eenerzijds de geheele veldtocht verloren gaan door het verliezen van een veldslag, anderzijds zal ook de overwinning slechts dan van beslissenden invloed zijn, als zij strategisch goed was voorbereid. Was dit niet het geval, dan zullen de resultaten van den gewonnen slag gering blijken te zijn, somtijds zelfs negatief (Salamanca, Talavera, Spicheren). VON SCHERFF ²⁾ vat dit, als volgt, samen: „dass in letzter Instanz der taktische Sieg aus selbst misslichster strategischer Lage befreit und allein bei selbst günstigsten operativen Bedingungen den Enderfolg bestätigt”. De veldslag is dus inderdaad de kroon op het werk van den veldheer; de strijd alleen brengt in den regel de beslissing van den veldtocht. ³⁾

Wie deze beslissing zoekt, grijpt aan; wie haar wenscht te vermijden, tracht tijd te winnen, uit te wijken, zoekt steun in den bodem, enz., doch zal dan *wel* zijn lot kunnen verschuiven, doch *niet* ontgaan.

„Kriegführen heisst angreifen”, zegt VON DER GOLTZ. Dit geldt ook voor een kleinen Staat, doch deze moet meer moeite doen om het gunstige oogenblik te kiezen of te scheppen. „On ne périt que par la défense” (DE VILLARS) heet het hiertegenover en inderdaad heeft nog steeds het leger, dat met defensieve, passieve neigingen te velde trok ⁴⁾, hiervoor zwaar geboet. De jongste oorlog leert niet anders. (*Wordt vervolgd.*)

¹⁾ LEER, blz. 203 vgg.

²⁾ Die Lehre vom Kriege, blz. 96.

³⁾ „Ohne Kampf, nur durch die Macht des Manövers, den Sieg zu erringen” kan men zich in Europeesche oorlogen moeilijk meer indenken. Zie ook v. D. Goltz, Das Volk in Waffen, blz. 258, waar hij de lofrede van MASSENBACH op Prins HEINRICH aanhaalt: „Durch kühne Märsche schmeichelte er dem Glück; glücklicher als Cäsar bei Dyrrhachium, gröszer als Condé bei Rocroi, gleich dem unsterblichen BERWICK, erfocht er ohne Schlacht, den Sieg”.

⁴⁾ Oostenrijkers 1859, Franschen 1870, enz.

Opmerkingen over de Weduwen- en Weezenkas. 1)

Het deed ondergeteekende genoegen, in het April-nummer van „de Militaire Spectator” eene bespreking te vinden over zijne „Opmerkingen over de Weduwen- en Weezenkas”, en dat nog wel van de bekwame hand van den Heer A. E. RAHUSEN, den wiskundig-adviseur van deze instelling.

Dat genoegen werd evenwel getemperd, toen bij lezing bleek, dat de Heer RAHUSEN ietwat ontstemd was over de wijze, waarop die „Opmerkingen” waren ingekleed. Gaarne wordt dan ook van de gelegenheid, die dit Tijdschrift aanbiedt, om de gemaakte opmerkingen nog eens te bezien in het licht van de wetenschappelijke tegenwerpingen van den geachten Heer R., gebruik gemaakt, om vooraf te betuigen, dat het schrijver's bedoeling allerminst was om ontstemming te weeg te brengen. Het zou hem inderdaad leed doen, indien door het vorige of door dit artikel bij de Directie der kas of bij degenen, die haar ter zijde staan, eenige ontstemming zou zijn veroorzaakt. Te meer zou dit den schrijver spijten, daar in de laatste jaren op voordracht van de Directie, die zoo belangeloos hare verantwoordelijke taak verricht, zoovele belangrijke verbeteringen in de Statuten der Kas zijn aangebracht.

Doch daar, waar nog twijfel aan de billijkheid of aan de goede werking der Statuten bestaat, is het toch alleszins gerechtvaardigd, in het belang der instelling, de vermeende leemten aan te wijzen, opdat door onderzoek moge blijken of en in hoever verbetering noodzakelijk of wenschelijk is.

Ware het niet, dat dit opstel het antwoord aan den Heer R. is, dan zou ik geneigd zijn te schrijven, immers de waarheid geldt nog altijd, „Du choc des opinions jaillit la vérité!”

Dat de Directie voor wenschen en opmerkingen van de deelgenooten een open oor heeft, moet ik aannemen, nu de Heer R. het mededeelt, doch zulks was mij, noch velen anderen deelgenooten bekend, en voor en aler een desbetreffend artikel in de Statuten die bevoegdheid omschrijft, zullen velen met mij daarvan geen gebruik durven maken.

1) Dit artikel is wegens gebrek aan plaatsruimte eenigen tijd blijven liggen. RED.

De eerste opmerking, die de Heer RAHUSEN bespreekt, betreft de verhouding der weduwenpensioenen, waarbij ZEd. tot het resultaat komt, dat deze voor de hogere pensioenen in verhouding tot de lagere ongunstig is, terwijl de ondergeteekende het tegendeel had betoogd.

De Heer R. schrijft:

„Bij vele pensioenfondsen, o.a. bij het Pensioenfonds voor Weduwen en Weezen van Burgerlijke ambtenaren, is het weduwenpensioen evenredig aan het tractement en dus wanneer, zooals daar het geval is, de contributie een vast percentage van het tractement bedraagt, ook evenredig aan de contributie. Bedenkt men, dat bij de Kas een gehuwd luitenant *f* 50—*f* 99, een gehuwd luitenant-generaal *f* 390, dus het 4—8-voud, contribueert, terwijl de weduwenpensioenen zich slechts verhouden als 1 tot 2, dan blijkt, dat volgens dezen maatstaf de pensioenen in de lagere rangen als te hoog of die in de hogere rangen als te laag zijn te beschouwen.”

Het bovenstaande heb ik eenige keeren overgelezen, voor en aler ik mijne oogen vertrouwde. Edoch, het stond er, de weduwenpensioenen zijn te hoog in de lagere en te laag in de hogere rangen, volgens den maatstaf der contributieverhouding. De contributie van den gehuwden luitenant verhoudt zich tot die van den gehuwden luitenant-generaal als 50 (99) tot 390, derhalve zou het weduwenpensioen van den laatste het 4—8-voud moeten bedragen van dat des eersten.

Moeielijk kan worden aangenomen, dat de Heer R. in ernst dezen maatstaf voorstaat. Liever wil ik gelooven, dat hij dien bij wijze van curiositeit mededeelt. Althans ten opzichte van de Weduwen- en Weezenkas valt de onhoudbaarheid van zulk een maatstaf niet moeielijk aan te toonen.

Tot goed begrip van de zaak ben ik genoodzaakt twee zeer uiteenloopende en daardoor zeer sprekende voorbeelden te kiezen. Een tweedeluitenant, die op 20-jarigen leeftijd in het huwelijk treedt, betaalt de geringe jaarlijksche contributie van *f* 50, daardoor is zijne veronderstelde even jonge echtgenoot voor *f* 500 verzekerd. Immers tegenover de kleine kans, die de Kas loopt, dat de officier op jeugdigen leeftijd overlijdt, staat de groote kans die contributie over een groot aantal jaren te innen.

Doch indien het mogelijk ware, dat een 90-jarige man zijne evenoude echtgenoot voor een zelfde pensioen verzekerde, dan kan de maatschappij, die deze verzekering wilde aangaan, niet uitkomen met een contributie als in het bovenstaande geval. Immers het aantal jaren, dat die contributie zal worden geïnd, is klein, vermoedelijk zeer klein, daartegenover staat, dat de maatschappij onmiddellijk het risico van eene pensioensuitkeering van *f* 500 's jaars loopt.

Inderdaad in het tweede voorbeeld, dat zal een ieder duidelijk zijn, wordt voor een zelfde verzekerd pensioen, eene hogere contributie vereischt en zulks op grond van de grootere sterftetekans (voor de Weduwen- en Weezenkas uitgedrukt in sterftetafels, gebaseerd op de sterfte-

ondervinding over het tijdvak van 1879—1899, dus niet zooals door mij abusievelijk was medegedeeld van 1815 en 1840—1878).

Uit het bovenstaande volgt de juistheid van den regel:

„Voor een zelfde verzekerd bedrag worden hoogere contributies vereischt voor elken lateren leeftijd, waarop de verzekering wordt gesloten.”

Het verzekerd bedrag van den luitenant-generaal is samengesteld uit ééne verzekering van *f* 500 en vijf verzekeringen elk van *f* 100; de contributie, die daarvoor moet worden betaald, bestaat uit de som van zes bedragen, voor elke latere verzekering, op grond van hetgeen hierboven is uiteengezet, hooger dan de voorgaande.

Hieruit vloeit voort, dat ofschoon de contributiën voor de hoogere rangen belangrijk stijgen, de vermeerdering van het weduwenpensioen daarmede geen gelijken tred mag houden. Eene pensioenregeling evenredig aan de grootte der contributie (voor den laatst bekleeden rang), zooals door den Heer R. wordt bedoeld, is dan ook, mijns inziens, niet alleen verwerpelijk, doch in strijd met de wetenschap.

Indien deze uiteenzetting juist is, dan blijkt, dat het beroep van den Heer RAHUSEN op den maatstaf van contributiebetaling bij het Pensioenfonds voor Weduwen en Weezen van Burgerlijke ambtenaren niet gelukkig is. Het behoeft voorts geen betoog, dat genoemd Pensioenfonds voor zijne regeling gegronde redenen kan hebben.

Intusschen moet worden erkend, dat in het door den ondergeteekende in zijn eerste opstel uitgewerkte voorbeeld van de pensioenverhouding, inderdaad verzuimd is, met een gewichtigen factor rekening te houden, n.l. met de omstandigheid, dat de Kas slechts over een klein tijdvak het risico van het uit te betalen pensioen van *f* 1000, loopt; over een groot tijdvak bedraagt dat risico aanzienlijk minder. De juistheid der pensioenverhouding schijnt slechts met behulp van de door de Kas verzamelde gegevens te kunnen worden berekend.

Toch wensch ik nog even terug te komen op de verhouding der weduwenpensioenen van den majoor en van den kapitein. De tractementen van beide officieren en ook hunne pensioenen naderen elkaar; is het groote verschil in de pensioenen, hetwelk reeds voor de laatste tractementsregeling bestond, nu nog gewettigd?

Ook treft mij het verwijt, dat door mij geene rekening is gehouden met de toelagen aan weezen, die voor alle rangen de zelfde zijn; daarop kan ik slechts antwoorden, dat hoewel ik de regeling van die toelagen van harte toejuich, zij uit een streng wetenschappelijk oogpunt niet verdedigbaar is, daar de officier met kinderen evenveel bijdraagt als die zonder kinderen; liever behield ik daarom over die toelagen het stilzwijgen.

Dan schreef ik in mijn eerste opstel. „Ten gevolge van de Pensioenwet voor de landmacht 1902 (artikel 2, punt 6) zijn verschillende officieren op betrekkelijk jeugdigen leeftijd uit het (staande) leger geëgaan; velen, omdat zij kans zagen hunne inkomsten door het aan-

„vaarden van eene burgerbetrekking te vermeerderen. De Statuten staan „dezen heeren toe deelgenoot van de Kas te blijven, eene bepaling, „waarvan de billijkheid vermoedelijk door niemand in twijfel zal worden „getrokken. Doch de beweegredenen, die hebben voorgezeten, om de „contributiën voor deze deelgenooten tot kleiner bedragen vast te „stellen dan voor de overige leden, kunnen niet worden bevroed.

„Een kapitein, gepensionneerd krachtens genoemd artikel van de pen- „sioenwet, draagt bij $5\frac{1}{2}\%$ van *f* 2000, terwijl de collega's, die in dienst „blijven, voor *het zelfde pensioen* contribueeren $5\frac{1}{2}\%$ van *f* 2200 of van „*f* 2400, ja zelfs 6% van *f* 2600 en van hoogere bedragen.

„Hier is naar schrijvers bescheiden meening, in het belang van de „kas, dus in het belang van de weduwen, eene wijziging in de Statuten „gewenscht”.

Daarnaast wensch ik op te schrijven, hetgeen mij uit het stuk van den Heer R. bewijsmateriaal toeschijnt tot staving van de juistheid mijner bewering.

„Ook heeft, in verband met de wetten op de pensionneering en de „bevordering voor de Landmacht 1902, de pensionneering thans *veelal* „*op jongeren leeftijd* plaats dan vroeger, wat voor de *Kas* een *nadeel* „is, daar zij na de pensionneering eene meestal belangrijk lagere con- „tributie ontvangt en toch bij overlijden van het lid aan de weduwe „*het zelfde pensioen* moet uitbetalen.”

Met een beroep op de uiting van den Heer RAHUSEN (de cursiveering is van mij) schijnt mij de vraag niet ongepast: „Is het dan niet ge- „wenscht, door wijziging der Statuten, dit nadeel voor de Kas spoedig te onderscheppen?”

Voorts was door mij de wenschelijkheid betoogd bij de Weduwen- en Weezenkas de gelegenheid open te stellen voor hen, die geene be- „vordering meer maken, zich tot bedragen te verzekeren overeenkomstig de verzekerde bedragen van de andere officieren. Op dit punt heb ik mij vermoedelijk niet duidelijk uitgedrukt, althans mijne bedoeling was niet, zooals door den Heer R. schijnt te zijn opgevat, dat het *ieder* „deelgenoot zou vrij staan zich op *elk* oogenblik tot eene *hoogere* ver- „zekering aan te melden.

Een voorbeeld moge mijne bedoeling verduidelijken. Indien de kapi- „tein E. tot majoor wordt bevorderd, vrage men aan de gepasseerde kapiteins A, B, C en D, of zij genegen zijn hunne verzekering van *f* 600 op *f* 700 te brengen. Stel, dat slechts A zich daartoe bereid ver- „klaart, dan kan hij later bij de bevordering van E tot kolonel, generaal- „majoor en luitenant-generaal zijne verzekering respectievelijk tot *f* 800, „*f* 900 en *f* 1000 verhoogen. Het spreekt vanzelf, dat A behoort te con- „tribueeren naar het tractement voor den rang, volgens welken hij ver- „zekerd is. Ten overvloede zal het duidelijk zijn, dat de verklaring van „niet toetreden tot het verhoogde verzekerd bedrag onherroepelijk is; „B, C en D kunnen nimmer meer hunne verzekering opvoeren, evenmin

als A zijne verzekering van f700 kan verhoogen, indien hij, bij de bevordering van E tot kolonel, daarvoor heeft bedankt.

In dien geest zou eene verandering in de Statuten stellig zijn toe te juichen, de Weduwen- en Weezenkas zou dan het verwijt ontgaan, ongelijkheid van rechten aan gelijkgerechtigde deelgenooten toe te kennen.

Het geneeskundig onderzoek is ook hierbij niet noodig, immers het staat den leden niet vrij bij eene wankele gezondheid hunne verzekering op te voeren ten nadeele van de Kas, en al ware zoo'n onderzoek gewenscht, welke overwegende bezwaren kunnen zich dan daartegen verzetten?

Door den Heer R., ik deelde zulks mede, is er op gezinspeeld, dat de pensioenen voor de hogere rangen te laag zijn, welnu eene reden te meer om in bovenstaanden zin de toetreding tot hogere verzekeringen niet alleen toe te staan, doch zelfs aan te moedigen ten bate der Kas.

Van het vervolg Verslag 1900 droeg ik inderdaad geen kennis. De opmerkingen over de Balans zijn mij uit de pen gevloeid naar den indruk, dien de jaarlijksche Balans op mij maakte. En ofschoon ik den geachten Heer R. zeer dankbaar ben voor zijne uiteenzetting van de Balans, neemt dat niet weg, dat ik mijne bezwaren niet wederlegd acht.

In de eerste plaats vindt mijne rekening „Pensioen-reserve” geen genade in de oogen van den Heer R. Uit mijne omschrijving: „De Pensioen-reserve heeft de bestemming in de gevallen, dat de werkelijke sterfte veel ongunstiger wordt, dan die waarop de sterftetafels gebaseerd zijn, de maatschappij voor moeielijkheden te vrijwaren; zij is de waarborg voor de leden, dat in de toekomst met een eventueelen financielen tegenslag rekening is gehouden”, blijkt voldoende, wat ik met die rekening bedoeld heb. Intusschen gedachtig aan het „What is in a name”, wil ik gaarne deze benaming, die inderdaad niet mooi is, tegen de gebruikelijke „Extra-Reserve” inwisselen.

De rekening Extra-Reserve ontbreekt helaas, (dit „helaas” natuurlijk naar mijne bescheiden meening) op de Balans van de Weduwen- en Weezenkas. Iets gevoelt de Heer R. toch ook wel voor deze rekening, immers in zijn opstel staat:

„Wel is het in de meeste gevallen wenschelijk eene Extra-Reserve „uit te trekken om te voorzien in mogelijke ongunstige afwijkingen in „de aangenomen grondslagen. De meerdere of mindere wenschelijkheid „van zulk eene Extra-Reserve hangt af van de kleinere of grootere „voorzichtigheid, waarmede de gebruikte grondslagen zijn gekozen. Is, „zooals hier, waar b.v. bij alle berekeningen de rentevoet op 3% is „aangenomen, terwijl van alle nieuw belegde gelden minstens 3½% „wordt gemaakt, met groote waarschijnlijkheid eene gunstige afwijking „te verwachten, dan is zulk eene Extra-Reserve *minder noodig*, of „kan in elk geval *op een gering bedrag worden bepaald*. Het bleek „reeds, dat een deel der Extra-Reserve, die voor koersverschillen is

„uitgetrokken. kan worden gebruikt om ook in andere afwijkingen te „voorzien.”

Hierop antwoord ik, dat als vaststaat, dat eene Extra-Reserve noodig is, dan niet volstaan kan worden met de verwijzing naar eene andere rekening, waarop wellicht een overschot is aan te wijzen; op dat overschot kan immers niet altijd worden gerekend.

Voorts is door mij becijferd, dat het verschil tusschen boek- en beurswaarde der effecten f 285.666,67 bedraagt, welk verschil door de z.g. Extra-Reserve voor koersverschillen ad f 143.119,70 niet gedekt wordt. Het nadeelig verschil wordt echter volgens den Heer R. meer dan opgeheven door de contante waarde der administratiekosten ad f 200.000, zijnde een kapitaal, waarvan slechts de rente dient tot bestrijding van die kosten.

Nu wensch ik slechts te vragen, heeft, bij het op de Balans brengen van die f 200.000, inderdaad de bedoeling voorgezet, dat bedrag tevens in mindering te doen strekken van de te hoog gewaardeerde effecten. Zoo neen, dan wil het mij voorkomen, dat die rekening eene welkome uitkomst is om aan de erkenning, eene fout gemaakt te hebben, te ontkomen. Toch zou het aanbeveling verdienen de rekening „contante waarde der administratiekosten” om te doopen in eene andere, die de tweeledige bestemming juister aangeeft.

Komt dus de Extra-Reserve niet op de Balans voor, wel wordt daar eene andere reserve aangetroffen, n.l. de z.g. Extra-Reserve voor koersverschillen, waarvan ook na de opmerking van den Heer R., dat onder gewone of mathematische reserve verstaan wordt het verschil tusschen de contante waarde der toekomstige lasten en baten, niet ingezien wordt, waartoe de benaming „Extra” noodig is. Op geene enkele balans van eene verzekeringsmaatschappij (waarvan ik mij nu eenige heb aangeschaft) vond ik die benaming, doch wel vond ik:

Reserve voor beleggingen (Algemeene Groninger) en

Reserve voor koersverlies op effecten (Levensverz.bank „Amsterdam”).

De rekening Extra-Reserve voor koersverschillen heeft slechts bestaansrecht, als er ook eene rekening Reserve voor koersverschillen valt aan te wijzen.

Aangaande de geldelijke beleggingen van de Weduwen- en Weezenkas zijn door mij twee opmerkingen gemaakt, te weten:

1°. de beleggingen zijn eenzijdig, terwijl veelzijdigheid het beproefde recept van voorzichtige financieele tactiek is;

2°. de beleggingen zijn te weinig rentegevend.

De Heer R. begint dit gedeelte van zijn opstel met de woorden: „Nu nog een enkel woord over wat de Heer D. noemt de financieele tactiek”. De woorden „financieele tactiek” doen in dat zinsverband niet prettig aan. Daarom is het niet te onpas de woorden van den Heer R. zelf aan te halen: „Naar mijne overtuiging hebben de leden van de Kas

reden zich te verheugen in de voorzichtige *financieele tactiek*, die tot nu toe bij het beheer der instelling is gevolgd".

Nu is het mijns inziens overbodig, dat de leden zich al te zeer verheugen in de gevolgde *financieele tactiek*, eene bescheiden vreugde schijnt mij voldoende. Want erkend moet worden, dat beide opmerkingen door den Heer R. niet wederlegd zijn, zoodat naar mijne opvatting, verbetering niet alleen mogelijk, maar zelfs wenschelijk is.

Deze woorden, dien ik echter te bewijzen, welnu zulks zal in het onderstaande door mij worden beproefd. Nu zou ik wel gebruik kunnen maken van de uiting van den Heer R.: „Zelfs zou eene nog iets ruimere beleggingsvrijheid, waardoor b.v. de aankoop van obligatiën der beide groote Nederlandsche spoorwegmaatschappijen mogelijk zou worden, door mij worden toegejuicht". Doch dat toejuichen wil ik niet eens gebruiken in dezen zin, dat de Heer R. dan tevens mijne beide opmerkingen, stellingen zou ik bijna geschreven hebben, aan het toejuichen is, omdat de meerdere beleggingsvrijheid onder punt 1° en de hoogere rente, die deze obligatiën afwerpen, onder punt 2° zijn onder te brengen.

Liever zoek ik mijn bewijsmateriaal elders. Onderstaand lijstje toont de veelzijdigheid van de beleggingen van vier verzekeringsmaatschappijen.

	Effectenbezit.	Waarvan N.W.S.	Diverse soorten effecten.
Algemeene Groninger.	f 275.792,56	f 66.000	35
Kosmos.	„ 3.741.085,98 ⁵	„ 112.525	80
Arnhem.	„ 177.790,00	„ 41.000	28
Amsterdam.	„ 316.162,87 ⁵	nihil	60

Uit zoovele diverse soorten van effecten bestaat nu niet alleen het effectenbezit van deze vier maatschappijen, doch bij alle maatschappijen toont de effectenportefeuille deze verscheidenheid. Mocht het dan ook al eens het geval zijn, dat de koersen van enkele beleggingen sterk „gedrukt" worden, de portefeuille in haar geheel loopt geen of liever weinig gevaar.

Alle bezit is relatief, aan rijzing en daling onderhevig, kan zelfs waardeloos worden, de N.W.S. waarin, ik herhaal het nog eens, bij de Weduwen- en Weezenkas voor f 7.470.000 nominaal is belegd, maakt daarop geene uitzondering, het woord „uitgestelde schuld" vroeger op deze schuld van toepassing, is daarvoor het bewijs.

Zouden nu alle verzekeringsmaatschappijen met hare veelzijdige beleggingen ongelijk en alleen de Weduwen- en Weezenkas met hare eenzijdige belegging gelijk hebben? Het antwoord van den lezer, die ook aan tijden van oorlog denkt, kan niet twijfelachtig zijn.

Mocht men mij toegeven, dat ik in dit opstel de wenschelijkheid van de veelzijdige belegging voldoende heb aangetoond, dan wil ik hieraan nog toevoegen, dat eene uiterst voorzichtige belegging, d.i. in zeer solide fondsen, een gebiedende eisch is.

Van den inhoud van de effectenportefeuille eener verzekeringsmaat-
Mil. Spect. 1906.

schappij, die door mij trouwens slechts is opgesomd om op hare verscheidenheid te wijzen, kunnen, met het oog op de vooropgestelde strenge eischen van soliditeit, slechts enkele waarden voor de Weduwen Weezenkas van belang zijn. De Heer R. zal dan ook wel de eenige zijn, die in mijn opstel de wenschelijkheid van de aanschaffing van Russen op dit oogenblik gelezen heeft. Het (!) achter de door mij genoemde Afrikanen, had de Heer R. zich kunnen besparen, daar ik hem verzekeren kan, dat onder de beleggingen van twee van de door mij genoemde maatschappijen de $4\frac{1}{2}\%$ Pretoria Hyp. bank voorkomen.

Aan het slot van dit opstel, wil ik als mijne overtuiging uitspreken, dat het den Heer R. niet gelukt is mijne opmerkingen over de Weduwen Weezenkas (op eene enkele na) te ontzenuwen. Zelfs is zijne poging om aan te toonen, dat zijns inziens de pensioenen voor de hoogere rangen te laag zijn, naar mijne meening, op eene mislukking uitgelopen.

Kampen, Mei 1906.

F. DEKKER,

Eerste-Luitenant-Kwartiermeester.

Het spoorwegwezen en het gebruik der spoorwegen in den Zuid-Afrikaanschen oorlog,

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,
1ste Luitenant der Veldartillerie.

(Vervolg van blz. 536.)

Hiervoor hebben wij reeds gezien, hoe de Boeren zich na de inname van Pretoria terugtrokken langs de O. lijn en deze nog eenigen tijd voor aan- en afvoer hebben benut. In het laatst van Augustus en in September 1900, toen de Engelschen hier hun operatiën in O. richting vervolgden en de Boeren op een steeds kleiner wordend gedeelte van die lijn aangewezen werden, ontstond daar ten slotte eene grenzenlooze verwarring. Deze begon bij het station Nelspruit. Locomotieven, vele trucks, met proviand geladen, vuurmonden en caissons, groote voorraden munitieën werden onbeheerd achtergelaten, vernield of verbrand. Ook werd er op groote schaal geplunderd. Te beginnen met het genoemde station vielen den Engelschen groote hoeveelheden rollend materieel der Boeren in handen. Alom gevoelde men, dat het met het gezag der Z.-A. Regeering gedaan was. Waar tot nog toe een zweem van discipline de burgers bijeen en in toom gehouden had, openbaarde zich nu overal de grootste bandeloosheid. Alles werd eigenmachtig genomen en gestolen. Velen gaven zich openlijk aan dronkenschap over. De meeste machinisten en vele burgers, die op de stations den drank hielpen vernielen, waren, zooals zij beweerden, van den reuk daarvan zóó opgewonden geraakt, dat men de vreemdste dingen zag gebeuren. Met zwaar geladen treinen werd 40 mijl per uur over den moeilijken weg afgelegd; een treurig ongeluk bleef dan ook niet uit. Twee treinen, van verschillende richting komende, liepen op elkaar, waarbij verscheidene burgers en dieren verongelukten. Jonge opgeschoten burgers vuurden van uit den trein op het wild, dat zij langs de lijn meenden te zien. Ook daardoor geschiedde menig ongeluk. Hectorspruit was het voorlaatste station van de Delagoabaailijn op Transvaalsch gebied. Hier kon men den 16^{en} September 1900 een tooneel aanschouwen, dat moeilijk getrouw te beschrijven is. Het station

¹⁾ Jaarverslag N. Z. A. S. M., blzn. 15/16.

was propvol spoorwagens, beladen met alle soorten van goederen, en een onnoemelijk aantal personenwagens. Het perron en de omgeving krioelden van de menschen, die allen even gejaagd waren. De eene pakte in, de andere pakte uit, de eene doorsnuffelde de rijtuigen, de andere was aan het buitmaken. De meesten doolden echter doelloos rond. Alleen de officieren waren druk bezig zichzelf en hun burgers van proviand, munitie, enz. te voorzien. ¹⁾

Ondanks dezen hoogst verwarden toestand werden in dit laatste stadium van den geregelden oorlog de Commando's nog ten deele per spoor terugvervoerd. Natuurlijk was de regeling van den spoorwegdienst nu uit haar verband gerukt en ging alles ongeregeld en onzeker, doch niettemin werden in de tweede helft van September alle onberedenen nog van Hectorspruit per trein naar Komatipoort vervoerd, waar zij door een Boeren-Generaal in ontvangst genomen en geordend werden.

Kort vóór de inname van Komatipoort (24 September 1900) eindigde het gebruik der spoorwegen door de Boeren bijna geheel. Nagenoeg al hun lijnen waren in Britsche handen, en het kwam er nu op aan het gebruik van die lijnen den Engelschen zooveel mogelijk te ontzeggen door vernielingen, enz.

Eene uitzondering op het bovenstaande maakte voorloopig nog het gedeelte Pietersburg—Warmbad van de N. lijn. Te Warmbad stond de Boeren-Generaal BEYERS met zijn burgers, front naar het Z., tegenover den vijand. Pietersburg was op het einde van 1900 nog geheel republikeinsch. Hoewel er geen steenkolen meer waren, belette dit niet, dat er tweemaal per week een trein met een voldoende aantal wagens van Pietersburg naar Warmbad liep om de Commando's aldaar van het noodige te voorzien. Als brandstof bezigde men hout, dat in deze streken in groote hoeveelheid gevonden wordt. Natuurlijk was de dienst op deze lijn hoogst primitief; het duurde zeer lang, eer men stoom had en voortdurend moest hout aangevoerd worden om stoom te houden. Het kwam dan ook voor, dat onderweg halt gehouden worden moest om hout te kappen. De gemiddelde snelheid bedroeg slechts 15 KM. per uur. ²⁾

Eene afzonderlijke vermelding bij dit onderdeel verdient nog het spoorwegvervoer van gekwetsten en zieken. Daarvoor had de N. Z. A. S. M. zich bij het begin van den oorlog geheel kosteloos ter beschikking van het Roode Kruis gesteld voor alles, wat den dienst der ambulances betrof. In de werkplaatsen der maatschappij werden 4 ambulancetreinen ingericht, elke bestaande uit een specialen hospitaalwagen, 2 groote 1ste klasse rijtuigen, waarvan één voor de gewonden en één voor het personeel was ingericht, benevens een keuken-, een magazijn- en een bagagewagen. Eén trein had 32 bedden, de drie andere hadden ieder 20

¹⁾ VILJOEN, blzn. 123—128.

²⁾ VILJOEN, blzn. 149—153.

bedden. Van deze treinen is een druk gebruik gemaakt; hunne inrichting droeg de algemeene goedkeuring der geneeskundigen weg.¹⁾

Ad. d. (Strategische transporten.)

Daar de Boeren tegenover de Engelschen op de binnenlijnen opereerden, hebben meermalen belangrijke troepenverschuivingen plaats gevonden van het eene operatietooneel naar het andere. Deze troepenverplaatsingen konden van Natal naar de Kaapkolonie en het Z. van den O.-V. (centrum) per spoor geschieden via Elandsfontein, Bloemfontein. Eene doorgaande spoorwegverbinding van het O. operatietooneel en van het centrum met het W. (Kimberley en Mafeking) bestond niet. Toch werd al wat voor de hier optredende troepen bestemd was, zoo veel mogelijk per spoor vervoerd, respectievelijk tot Potchefstroom of Klerksdorp, en Bloemfontein of Brandfort, om verder, marcheerende, de plaats van bestemming te bereiken.²⁾ Zelfs werd de verbinding tusschen de Boeren bij Kimberley en bij Mafeking langs dien grooten omweg (Bloemfontein, Elandsfontein, Klerksdorp) per spoor onderhouden.

Hoewel de Boeren niet zeer sterk in getal waren en zij zich met hun nasleep van ossenwagens menigmaal marcheerende verplaatsten, schijnen er belangrijke troepentransporten in den hierboven bedoelden zin per spoor te hebben plaats gevonden, want in het Jaarverslag der N. Z. A. S. M. over 1899 leest men, dat na 10 October „nog in ruime mate „van den spoorweg gebruik gemaakt werd voor de verplaatsing van „troepen over groote afstanden” (blz. 46) en de secretaris der maatschappij deelt mede, dat „telkens gebruik gemaakt werd van den „spoorweg bij troepenverplaatsingen van geheele Commando's uit Natal „of van de Westergrens der Z.-A. R. naar den Vrijstaat”.³⁾

Ad e. (Tactische doeleinden.)

Het gebruik der spoorwegen voor tactische doeleinden bepaalde zich aan Boerenzijde hoofdzakelijk tot gebruik bij terugtochten. Steeds bleven de treinen in nauwe voeling met de teruggaande troepen; zij liepen minstens door tot het laatste station, dat in Boerenhanden was, zoo niet verder.⁴⁾ Zelfs kwam het voor, dat Commando's, die den terugtocht gedekt hadden, op een bepaald punt een trein gereed vonden staan, daár inlaadden en zich zóó aan de vervolging onttrokken.

Van pantser treinen hebben de Boeren weinig of geen gebruik gemaakt. Alleen vindt men vermeld, dat de Boeren bij hun terugtocht

¹⁾ Verslag N. Z. A. S. M. 1899, blz. 50.

²⁾ Zie o.a. het transport van verschillende Commando's in lange treinladingen van Norvalspont langs de Bloemfonteinlijn tot nabij Brandfort om vandaar CRONJÉ'S stellingen achter de Modderrivier te versterken (Februari 1900). DR. W. VAN EVERDINGEN, blz. 362.

³⁾ Ingenieur, 1900.

⁴⁾ Zie o.a. de beschrijving, die DE WET geeft van den terugtocht van Kroonstad naar de Vaalrivier. Heele Commando's, ook voorraden munitie, werden toen per spoor teruggevoerd. DE WET blzn. 128 en 132.

langs de O. lijn, nabij Machadodorp gekomen, een hunner zware vuurmonden op een gepantserden wagen hadden geplaatst, en dien gebruikten om pogingen des vijands, om de Boeren van den spoorweg af te dringen, „terug te schieten”.¹⁾

f. Ten slotte moet aan Boerenzijde nog worden vermeld de groote steun, dien de Regeering der Z.-A. R. gevonden heeft in de werkplaatsen der N. Z. A. S. M. te Pretoria. Hier werden kanonnen hersteld, munitieën vervaardigd, affuiten en raden hersteld, zelfs aangemaakt; werden paarden beslagen, platformen tot dekking van zwaar vesting-geschut gemaakt, enz. Ook in gewone tijden werd de maatschappij af en toe belast met de vervaardiging of het herstellen van artilleriematerieel. Eene der voornaamste, tijdens den oorlog uitgevoerde, werkzaamheden was wel het herstellen van een „Long Tom” (15,5 cM. Creusot), die door de Engelschen bij een uitval uit Ladysmith met dynamiet zwaar beschadigd was. Dit kanon werd 40 cM. ingekort, terwijl er een geheel nieuw sluitstuk bij vervaardigd werd, daar het oude verloren was geraakt. Ook werd uit een paar blokken staal (zware machine-assen, te Johannesburg gevonden) naar het model van een KRUPP'schen houwitser een andere, dergelijke vuurmond vervaardigd.²⁾ De 4, tijdens den oorlog in de werkplaatsen vervaardigde, hospitaaltreinen werden hiervóór reeds vermeld.

Omtrent den voorraad rollend materieel der Boeren-spoorwegen valt weinig te vermelden, na hetgeen daaromtrent hiervóór aan Engelsche zijde is medegedeeld. Gebrek aan rollend materieel heeft men alleen de eerste dagen van den oorlog ondervonden; toen kwamen er personenrijtuigen en veewagens te kort. Op de O. lijn maakten de burgers bezwaar tegen het plaats nemen in goederenwagens. Verder heeft men geen gebrek aan rollend materieel gehad, niettegenstaande vele wagens dienst deden op de O.-V. lijnen, die weinig eigen materieel hadden en waarop in gewone tijden veel Kaapsche wagens werden gebezigd. Wel kreeg men in Natal eene vijandelijke lijn van 187 KM. te exploiteeren, doch hierop werd een groot aantal Natalsche voertuigen vermeersterd, n.l. 252.³⁾ Van het eigen wagenpark bevonden zich bij het uitbreken van den oorlog \pm 194 wagens in Natal en \pm 222 in de Kaapkolonie, doch omgekeerd had men ook Engelsch materieel in bezit. Daar het steenkolenvervoer weldra zeer verminderde en hierdoor slechts een klein gedeelte der bakwagens noodig was, werden vele dezer tot veewagens ingericht.

Het eigenlijke gebruik der spoorwegen tijdens den Z.-A. oorlog is hiermede besproken. Ten nauwste verband daarmee houdt echter het herstellen en beschermen der lijnen met hunne stations en kunstwerken,

¹⁾ BEN VIJJOEN, blz. 109/10.

²⁾ Ingenieur, 1900.

³⁾ Verslag N. Z. A. S. M. 1899, blz. 49.

het vernielen van lijnen, alsmede het „vangen” en „opblazen” van treinen. Aangezien deze zaken in den Z.-A. oorlog voortdurend aan de orde waren, zullen hieromtrent nog enkele mededeelingen volgen.

In het begin van den oorlog weken de Engelschen in het W. der Kaapkolonie, doch vooral in Natal over aanzienlijken afstand terug en gaven daarbij deelen van hun spoorwegnet prijs. Dit teruggaan geschiedde met grooten spoed; belangrijke vernielingen kwamen, althans in Natal, niet voor; doch ook in het N. der Kaapkolonie verzuimde men het voornaamste, het vernielen der belangrijke spoorwegbruggen bij Norvalspont en bij Bethulie over de Oranjerivier.

Tijdens de oorlogsenquête is aan verschillende officieren gevraagd, waarom geen vernielingen waren uitgevoerd, met name, waarom de 2 hier genoemde belangrijke bruggen ongeschonden in handen van de Boeren zijn geraakt, die daarvan gedurende hun offensieve operatiën een dankbaar gebruik hebben gemaakt, terwijl zij ze later bij hun terugtocht vernielden. Omtrent de redenen, waarom zij niet vernield werden, bestond geen eenstemmigheid. Sommigen achtten het niet geraten ze te vernielen, omdat men ze later bij offensief optreden zelf noodig had. ¹⁾ Anderen wezen er op, dat men bij het uitbreken van den oorlog geen krachten had om de bruggen vast te houden. Op 1 Augustus 1899 waren er nog geen 10.000 man Engelsche troepen in Zuid-Afrika, welk getal bij het uitbreken van den oorlog op 11 October tot slechts 22.500 was aangegroeid. Alle in de Kaapkolonie beschikbare krachten werden naar de Oranjerivierbrug aan de W. lijn gezonden, om deze gewichtige spoorwegbrug aan de operatielijn naar Kimberley en Mafeking vast te houden. Voor de Kaapkoloniegrenzen was slechts 1 bataljon beschikbaar; de eene helft daarvan ging naar Stormberg, de andere naar Naauwpoort, beide op zeer belangrijken afstand ten Z. van de Oranjerivier en de bruggen aldaar gelegen. En toch vond BULLER die troepen aldaar nog te veel blootgesteld, zoodat hij aanvankelijk last gaf ze uit beide plaatsen terug te trekken. ²⁾

Kolonel TROTTER voegde hieraan nog toe, dat het aanvankelijk het voornemen was geweest de bruggen wèl te vernielen, doch de ware reden, waarom dit ten slotte niet geschied was, bestond hierin, dat men op particulier verzoek van den High Commissioner, LORD MILNER, nergens nabij de grens mocht komen. Hij hoopte tot het laatste toe den O.-V. neutraal te kunnen houden. En toen eindelijk de tijd daár was om de bruggen te vernielen, was dit onmogelijk geworden, omdat zij reeds in het bezit waren van de Boeren of van eene illoyale bevolking. ³⁾

Maakten de Engelschen het bij het begin van den oorlog de Boeren

¹⁾ Zie o. a. Luitenant-Generaal SIR WILLIAM BUTLER, die vóór den oorlog het commando in de Kaapkolonie voerde. Minutes of Evidence, Antw. Nos. 13523/31.

²⁾ T. a. p., Antw. Nos. 13689/91.

³⁾ T. a. p., Antw. Nos. 13828/36.

in dit opzicht weinig lastig, de Boeren zelf traden niet overal even oordeelkundig op. Bij het vooruitrukken in Natal, toen men zelf de spoorlijn noodig zou hebben als verbindingsweg, vernielden zij haar op verscheidene plaatsen, o. a. eene vrij belangrijke brug over eene spruit bij Waschbank. ¹⁾

In het W. der Kaapkolonie daarentegen werd Steynsburg, aan de verbindinglijn tusschen het O. en het middelste stelsel der Kaapsche spoorwegen, door de Boeren bezet; ook Stormberg. Spoorwegbruggen aldaar en op de verbindinglijn werden vernield, waardoor de spoorweggemeenschap tusschen GATACRE te Queenstown en FRENCH te Naauwpoort verbroken werd. Schier onnoodig is het te vermelden, dat de Boeren bij de insluiting van Kimberley, Mafeking en Ladysmith die plaatsen onmiddellijk isoleerden van het spoorwegverkeer door ten N. en ten Z. de lijn op te breken of bruggen te vernielen.

Zelf waren de Boeren op bescherming hunner lijnen, bruggen en tunnels bedacht, waarvoor in de eerste plaats overtollig spoorwegpersoneel werd gebezigd. Van groote activiteit gaven de Engelschen in deze periode niet blijk. Slechts in Natal gelukte het hun door gebrekkige bewaking in den nacht van 8/9 December 1899 de groote spoorwegbrug over de Waschbank te beschadigen, evenwel niet afdoende. ²⁾

Groote vrees bestond er aan Boerenzijde vóór den oorlog voor een inval met pantser treinen uit Natal naar Pretoria, in den geest van den JAMESON-raid. Het was bekend, dat er in Natal pantser treinen in gereedheid waren gebracht. Op verzoek van de Z.-A. Regeering werd, om een dergelijken inval te kunnen keeren, eene ijzeren brug van 50 M. spanning zóódanig voorbereid, dat zij binnen zeer korten tijd na ontvangst van het bevel zou kunnen worden opgeblazen, om zóó den vijand te keeren. ³⁾

Volkomen in overeenstemming met hun tactisch weinig offensief optreden, werden door de Boeren tijdens den stilstand der operatiën in het laatst van 1899 ook weinig of geen aanslagen gepleegd op de verbindingen van BULLER, GATACRE, FRENCH en METHUEN om den aanvoer tot hun troepen zoo moeilijk mogelijk te maken. Slechts vindt men vermeld, dat de Boeren den 6^{en} December 1899, toen LORD METHUEN aan de Modderrivier lag, op zijn verbindingen een spoorwegviaduct bij Graspan deden springen. ⁴⁾ De lijn De Aar-Oranjerivierstation bevatte tal van kwetsbare punten. Bij meerdere activiteit aan Boerenzijde had men den aanvoer tot LORD METHUEN, later LORD ROBERTS' concentratie en het vervoer op zijne verbindingen ernstig kunnen storen. Dit plan is herhaaldelijk in den krijgssraad van Generaal CRONJÉ besproken, maar

¹⁾ Ingenieur, 1900; met afbeelding.

²⁾ Ingenieur, 1900.

³⁾ T. a. p.

⁴⁾ Dr. W. VAN EVERDINGEN, blz. 118.

steeds deinsde hij terug voor de uitvoering, hoewel eene dergelijke vernieling door DE WET en DE LA REY werd bepleit. ¹⁾

Toen de Engelschen in Februari 1900 hun opmarsch begonnen, weken de Boeren achtereenvolgens op alle operatietooneelen terug. Daarbij werden de lijnen overal zooveel mogelijk vernield, en dit des te meer, naarmate men noordelijker kwam; ten slotte werd bijna geen enkel kunstwerk gespaard. Al beschikten de Boeren niet over een korps genietroepen, zij bezaten, daarbij gesteund door de aan hunne zijde strijdende vreemdelingen, eene ongehoorde vaardigheid in het „opblazen” van bruggen.

Het vernielen van de lijnen door de Boeren geschiedde tijdens hun terugtocht op de meest grondige wijze. Bij de enquête verklaarde LORD ROBERTS, dat in het algemeen *alle* bruggen over de rivieren langs de Engelsche operatielijn van te voren door den vijand vernield waren. ²⁾ Ook tunnels en stationsemplacementen werden niet gespaard. Omtrent de bezwaren, waarop men ten N. van Bloemfontein stuitte, schrijft GIROUARD:

„Bij zijn terugtocht uit Bloemfontein had de vijand de lijn achter „zich vernield op eene zóó volkomen wijze, als nooit te voren werd „vertoond. Letterlijk alle bruggen en tunnels waren vernield, daar „onder die over de Vet-, Zand-, Doorn-, Vaalsche-, Rhenoster- en Vaal- „rivier, bestaande uit verscheidene spanningen van 100 voet over diepe „ravijnen, terwijl vernielde spanningen van 9—75 voet zeer talrijk „waren. Op de meeste plaatsen was de watervoorziening vernield, en „menigmaal de weg zelf over verscheidene mijlen opgebroken”. ³⁾

In de Z.-A.-R. was tot Pretoria betrekkelijk weinig vernield; de voornaamste beschadigingen waren hier die aan de brug over de Vaalrivier bij Vereeniging en die bij Irene ten Z. van Pretoria. Langs de O. lijn nam het aantal vernielingen echter weer zeer toe.

Om eenig denkbeeld te geven van hetgeen werd vernield, zij hier vermeld, dat de Engelschen in den O.-V. en de Z.-A.-R. een totaal van 278 spanningen hersteld hebben. Verder werden 20½ mijl „diversions” naar lage, tijdelijke bruggen gemaakt, terwijl 15 mijl permanente weg werd verlegd. ⁴⁾ Uit GIROUARD's rapport blijkt, dat tot den intocht in Pretoria op de Kaapsche lijnen 86 herstellingen aangebracht zijn en 70 op de I. M. R. tusschen Bloemfontein en Pretoria. De raid van DE WET in het N. van den O.-V., kort na de inbezitname van Pretoria, maakte tusschen 13 en 16 Juni nog 13 herstellingen noodig. Van 6 Juni 1900—4 Juli 1901 vonden op het W. stelsel der Kaapsche Spoorwegen 12 vernielingen plaats, 9 op het Midland-, 2 op het Rhodesia-

¹⁾ Zie: VAN EVERDINGEN, blz. 231; DE WET, blz. 30.

²⁾ Antw. No. 13127.

³⁾ GIROUARD, blz. 48.

⁴⁾ GIROUARD, blz. 50.

stelsel (verlengde van de W. lijn) en 7 op de Natallijn. Op de I. M. R. waren 255 herstellingen noodig.¹⁾

Herstellingsmaterieel bezat men in overvloed. Bij het uitbreken van den oorlog vond men in de Kaapsche havens spoorwegmaterieel om 300 mijlen baan aan te leggen. Dit was hoofdzakelijk besteld door den Rhodesia-spoorweg, doch daar deze van het verkeer afgesneden was, kon het werk hier geen voortgang hebben. Hout vond men in de Kaapsche havens in groote hoeveelheden. Later werd te Johannesburg een groote voorraad spoorstaven en hout buitgemaakt.

Van groot gemak was het voor de Engelschen, dat alle bruggen vóór den oorlog opgemeten waren. Toch duurde het natuurlijk geruimen tijd, eer de bestelde bruggen aanwezig waren, en moest men dus beginnen met tijdelijke herstellingen. Deze werden bij kleine bruggen menigmaal met groote handigheid uitgevoerd door het opstapelen van hout op de ingezakte brug, totdat men de hoogte van de lijn bereikt had.

De groote bruggen over de breedere rivieren lagen alle zeer hoog boven het rivierbed. Omdat de herstelling hier zeer langen tijd zou vorderen en men het spoorwegverkeer in den rug van het leger noode zoolang miste, begon men met het aanleggen van „low level bridges”. De Z.-A. rivieren hebben n.l. gedurende het grootste deel van het jaar slechts zeer weinig water; daarom werd er op kleine steenen pijlers in het rivierbed eene lage spoorwegbrug gebouwd. Natuurlijk werd het verkeer over deze lage bruggen somtijds gestoord of werd de brug zelfs vernield door plotseling van boven afkomend hoog water. Aan weerszijden van de rivier moesten lange afritten worden gemaakt van de eigenlijke baan naar de lage brug. Zoo werden alleen voor deze „diversions” of „deviations” 20½ mijl nieuwe lijn gelegd.²⁾

Wij zullen hier niet de wijze van uitvoering der herstellingen nagaan, doch slechts even stilstaan bij enkele merkwaardige herstellingen van de grootere spoorwegbruggen. Voor de bruggen te Frère en te Colenso zie men Engineering van 1900, deel I, blzn. 121—124, alwaar tevens afbeeldingen gevonden worden. De te Frère gebouwde hulpbrug was van hout; de eigenlijke brug telde 2 spanningen, die beide vernield waren. De Tugelabrug bij Colenso bestond uit 5 spanningen ter gezamenlijke lengte van 165 M., mede alle vernield. Op 21 December 1899 werd aan eene Engelsche firma de last verstrekt zoo spoedig mogelijk voor beide bruggen nieuwe spanningen te leveren. In 16 werkdagen was de eerste spanning gereed; de laatste was einde Februari klaar. Elke spanning woog 105 ton.

¹⁾ Zie GIROUARD, Bijlage C. en D. De in die bijlagen opgenomen tabellen geven, behalve het aantal en den aard der vernielingen, tevens op de wijze van herstelling, den tijd, daarvoor benoodigd, en de troepen, die de herstellingen hebben uitgevoerd.

²⁾ GIROUARD, blzn. 49/50.

Zeer merkwaardig is nog de herstelling van de Norvalspontbrug over de Oranjerivier.

Deze brug lag verbazend hoog boven het rivierbed; de pijlers waren 18,3 M. hoog. De brug telde 12 spanningen, elk van 39,5 M. 3 Midden-spanningen waren vernield en lagen in de rivier; bovendien was 1 pijler totaal vernield. De vernielde spanningen werden verwijderd, de pijler hersteld en daarna de intacte spanningen naar het midden aan de Kaapkoloniezijde 1, aan de O.-V. zijde 2 vakken opgeschoven. Daardoor kwam aan het eene einde der brug 1 en kwamen aan het andere 2 spanningen te ontbreken. Hier, waar men vasten grond onder zich had, kon men zich op andere wijzen helpen. Eéne spanning werd door een aarden dam vervangen; de 2 andere werden door tusschensteunpunten (schragen) elk in drieën verdeeld en daarna overbrugd met draagbare spoorwegbruggen, elk lang 12,2 M., die men uit Engeland gezonden had. Op deze wijze werd de brug hersteld, zonder dat nieuwe groote spanningen uit Engeland kwamen. Natuurlijk was ook hier onmiddellijk naast de brug een „low level bridge” gebouwd. ¹⁾

Zooals ook op de platen in de Engineering te zien is, had men hoog boven de vernielde vakken van de eigenlijke brug een luchttram aangebracht, waarvan de kabels vastgemaakt waren aan lange ijzeren stijlen, die aan het ijzerwerk van de bestaande brug vastgeklonken waren. Deze diende om levensmiddelen over de rivier te brengen, totdat de deviation-brug gereed zou zijn. De tram kon \pm 4 ton ineens dragen en werd een paar dagen gebruikt om levensmiddelen voor het leger te Bloemfontein over te brengen. Later werd de luchttram in stand gehouden om dienst te doen, in geval de lage brug door oppervlucht mocht worden weggeslagen. Deze lage of deviation-brug rustte op kleine steenen pijlers, op den bodem der rivier gebouwd. Zij werd door de Royal Engineers en door deelen van het Royal Pioneer Regiment gemaakt. Later werd zij door een hoogen vloed bijna weggeslagen. ²⁾

Eene soortgelijke afleiding werd door een half bataljon van het Railway Pioneer Regiment over de Oranjerivier te Bethulie gemaakt. Daardoor verkreeg men 2 niet onderbroken, wel is waar nog door hooge vloed te verstoren, lijnen van de havens tot Bloemfontein, welke lijnen echter te Springfontein samenkwamen. De hooge brug te Norvals-Pont was 20 Mei 1900 gereed; dien nacht ging de eerste trein er over. Het werk was dag en nacht voortgezet, waarbij het terrein werd verlicht door the Field Searchlight Section Royal Engineers.

Te Bethulie waren 5 spanningen vernield; hier eischte de herstelling van de hooge brug meer tijd. Medio April 1900 gelukte het Commandant FRONEMAN om de tijdelijk herstelde brug opnieuw te vernielen. 30 April 1901 was de hooge brug nog niet weer voor het verkeer

¹⁾ Zie GIROUARD. Frontispiece, fotografiën van de brug vernield en hersteld. Engineering 1900, I, blzn. 769 en 775, met platen.

²⁾ GIROUARD, blz. 92.

³⁾ GIROUARD, blz. 30.

geopend. Hier was echter de gewone rijbrug over de rivier gespaard. Er werd nu eene spoorwegafleiding over deze brug gelegd, die, hoewel niet geschikt voor locomotieven, geladen goederenwagens kon dragen. Deze werden met handen over de brug gebracht. ¹⁾

Het herstellingswerk op de Kaapsche lijnen geschiedde, wat het tijdelijke werk betreft, onder opperste leiding van den Luitenant-Kolonel GIROUARD met militair personeel; het permanente werk werd door de Kaapsche spoorwegmaatschappij uitgevoerd; alleen voor het O. stelsel, dat van minder belang was, had GIROUARD hierop eene uitzondering gemaakt. Dit zou door de Kaapsche spoorwegen hersteld worden, doch de schikking met deze sprong af. ¹⁾ Op de Natalspoorwegen werd op uitdrukkelijk verlangen van den Directeur-Generaal aanvankelijk alles door de maatschappij zelve hersteld; hier liet echter de snelheid van herstellen te wenschen over. Tijdens de enquête zeide de Luitenant-Generaal SIR CHARLES WARREN, dat, indien de militairen de spoorwegen in Natal hadden moeten herstellen en niet de kolonie, het werk in minder dan de helft van den tijd had kunnen geschieden en voor weinig meer geld. ²⁾ GIROUARD zinspeelt er ook op, dat alle herstellingen in Natal, door het „Civil Engineering Department” uitgevoerd, zoo langzaam gingen. Later werden tijdelijke herstellingen dan ook veelal door de genie verricht. ³⁾ Dat ook op de Kaapsche lijnen de snelheid van het herstellingswerk te wenschen overliet, kan wel hieruit blijken, dat de Norvalspontbrug, door de militaire genie hersteld, den 20sten Mei 1900 voor het verkeer heropend werd; met de Bethuliebrug, door de Kaapsche spoorwegen te herstellen, was dit op 1 Mei 1901 nog niet het geval. ⁴⁾ Later werden ook hier tijdelijke herstellingen veelal door de genie uitgevoerd. In den O.-V. en de Z.-A. R. daarentegen geschieden alle herstellingen, zoowel de tijdelijke als die van blijvenden aard, onder militaire leiding. ⁵⁾

Het oppertoezicht over alle herstellingen had een „Superintendent of works”, een kapitein van de genie. Genie-officieren en compagnieën spoorwegtroepen werden te zijner beschikking gesteld. ⁶⁾

Nog vóór het einde van 1899 waren 2 dergelijke compagnieën (de 2 eenige regular geniecompagnieën voor spoorwegdienst van het geheele Engelsche leger) en 4 vestingcompagnieën genietroepen te zijner beschikking gesteld. Later werden zij nog met 1 vestingcompagnie genietroepen en 2 compagnieën militia versterkt. ⁷⁾ Daar de sterkte van deze afdeeling geheel onvoldoende was voor de vele diensten, welke zij zouden moeten bewijzen, besloot de Overste GIROUARD reeds in December 1899 ⁸⁾ naar andere middelen uit te zien. Terwijl men hier-

¹⁾ GIROUARD, blz. 30.

²⁾ Minutes of evidence, Antw. N°. 15799.

³⁾ GIROUARD, blzn. 32/3.

⁴⁾ GIROUARD, blz. 94.

⁵⁾ GIROUARD, blz. 49/50.

⁶⁾ GIROUARD, blz. 47.

⁷⁾ GIROUARD, blzn. 8/9; Appendices, blzn. 199—204.

⁸⁾ In het gedrukte Rapport staat abusievelijk: 1900.

mede bezig was, werd een brief ontvangen van LORD MILNER met de vraag, of men geen bezigheid kon vinden voor een groot aantal werklieden en mijnwerkers van de Johannesburgmijnen, die thans stil lagen. Twee mijnningenieurs hadden gevraagd daaruit een korps te mogen oprichten voor gebruik op de spoorwegen en elders. GIROUARD begreep, dat een dergelijk korps van groot nut kon zijn om achter de spoorwegcompagnieën te volgen, die de vluchtige herstellingen aan de lijnen zouden uitvoeren, terwijl het korps dan permanente en semi-permanente werken verrichten zou, vooral aan de Norvalspont- en de Bethuliebruggen, die men zeker vernield zou vinden. Daarom werd toen het „Railway Pioneer Regiment” opgericht. Een overste van de genie kwam aan het hoofd; de twee mijnningenieurs werden majoor! Weldra telde het regiment over de 1000 man, meestal afkomstig uit de mijnen. ¹⁾

Het oprukkende leger werd op den voet gevolgd door een z.g. constructietrein, zijnde een kleine spoortrein onder commando van een luitenant van de genie; daarin vond men alle gereedschappen en hulpmiddelen om kleine vernielingen te herstellen en zelfs „low level” lijnen te maken. Daarbij waren een 150-tal geniesoldaten ingedeeld, voorts burgers en inboorlingen ten getale van 300—1000, terwijl, zoo noodig, ook infanterie-handlangers werden gegeven. Hield het leger halt, zooals b.v. te Kroonstad, dan werkten de veldgenietroepen ook mede. Zoo werd aldaar door hen eene „low-level” brug met „deviations” gemaakt in vervanging van eene vernielde, zoodat de constructietrein, aldaar aangekomen, dadelijk kon doorrijden naar het volgende vernielde punt. Aan het slot van den grooten oorlog had men zelfs genietroepen ingedeeld bij de cavaleriedivisie FRENCH; zij maakten o.a. eene deviation in plaats van de vernielde Avoca-brug en herstelden op die wijze het spoorwegverkeer tusschen Barberton en de O. lijn. ²⁾

Hoewel LORD ROBERTS zeer snel oprukte, ging de verbinding tusschen het leger en den constructietrein zelden over grooten afstand verloren. Het maximum bedroeg 16 dagen, en wel te Pretoria. Dit was te wijten aan den raid van DE WET, die op 7 Juni 1900 in het N. van den O.-V. de tijdelijke herstellingen aan de lijn over bijna 50 KM. vernielde. Zoodra men Elandsfontein voorbij was, werd de constructietrein van het W. stelsel langs een grooten omweg aangetrokken en werkte van daar in Z. O. richting naar Heidelberg en verder, den constructietrein van de Natallijn te gemoet. Beide treinen reikten elkaar den 26sten Juli 1900 te Standerton de hand. ³⁾

Op de W. lijn ging het herstellen van den weg voort tijdens het gevecht bij Belmont (23 November 1899). Het station werd per trein bereikt, onmiddellijk nadat de vijand verslagen was. ⁴⁾ De verbinding met Mafeking werd heropend op 9 Juni 1900, 13 dagen na het ontzet.

¹⁾ GIROUARD, blz. 30/31.

²⁾ GIROUARD, blz. 45.

³⁾ GIROUARD, blz. 42.

⁴⁾ GIROUARD, blz. 67.

De constructietrein liep dien dag binnen en werd door eene groote volksmenigte ontvangen met den kreet: „Have you brought any whisky?”¹⁾

Toen het Engelsche leger den 23sten Juli 1900 de voorwaartsche beweging langs de O. lijn begon, werd dit ook hier door een volledig uitgerusten constructietrein vergezeld. Thans hadden de Engelschen door het groot aantal vernielingen met zeer veel bezwaren te kampen. Met alle kracht werd aan de definitieve herstelling der bruggen gewerkt, opdat deze zooveel mogelijk afgeloopen mocht zijn, vóór het invallen van het natte jaargetijde. Behalve dit alles werd nog eene nieuwe lijn aangelegd van Elandsfontein door de mijnen naar Vereeniging, eene lijn, waaraan reeds lang behoefte bestond en die nu begonnen werd om de Kaffers uit de mijnen aan het werk te houden. Ook begon men nog tijdens den oorlog aan 2 andere nieuwe lijnen, n.l. van Bloemfontein naar Ladybrand en van Harrismith naar Bethlehem.²⁾

Tijdens het guerilla-tijdperk van den oorlog kwam het er voor de Engelschen op aan, de lijnen vrij te houden en den invloed van het verbazend groot aantal vernielingen door een snel herstel zooveel mogelijk te neutraliseeren. Spoorweggenietroepen deden toen veel dienst in gepantserde treinen; het Railway Pioneer Regiment werd echter grootendeels einde Juli, en in zijn geheel einde Augustus, 1900 onttrokken aan zijne eigenlijke bestemming en gebezigd voor de verdediging van Johannesburg.

Ondanks eene zoo goed mogelijke bewaking der lijnen — o.a. waren bij alle bruggen met meer dan 30 voet spanning posten geplaatst — bleven de vernielingen aanhouden. Den 7^{en} Juni 1900 begon eene reeks aanslagen op de lijnen, die maanden duren zou, en die met het eindigen van den grooten oorlog voor de Boeren hoofdbezigheid werd. Zij ving op genoemden datum aan met een aanslag van DE WET in het N. van den O.-V. bij Roodewal.³⁾ Het verongelukken van verscheidene treinen bij nacht bracht bijna geheelen stilstand in den nachtdienst tusschen Bloemfontein en de Vaal met zich. Het was in dezen tijd, dat LORD ROBERTS in een officieel schrijven, d.d. 2 September 1900, aan Generaal BOTHA mededeelde, dat bij iedere poging om de spoorlijn te beschadigen of een trein te laten ontsporen, het meest nabij gelegen gehucht zou worden verbrand, en alle woningen binnen een kring van 16 KM. geheel zouden worden ontbloot van vee en levensmiddelen. Den 1sten Januari 1901 moest de nachtdienst op alle lijnen van de I. M. R. worden opgeheven. Toen gingen de Boeren er weldra toe over aanslagen te plegen op de dagtreinen. In dit „vangen” en „opblazen” van treinen bereikten zij ontegenzeggelijk eene groote vaardigheid; daarbij legden zij eene grenzenlooze stoutmoedigheid aan den dag. De

¹⁾ GIROUARD, blz. 88.

²⁾ GIROUARD, blz. 50.

³⁾ DE WET, blzn. 140—153 geeft eene zeer belangrijke beschrijving van dien aanslag.

vroegere listen om 's nachts kleine beschadigingen aan de lijnen toe te brengen, hielpen nu niet meer: elken morgen werd iedere lijn eerst door personeel op eene trolley onderzocht. Eene stoutmoedige wijze, om een trein aan te vallen, was hem af te wachten, wanneer hij langzaam eene steile helling af- of opreed, er achter aan te rijden en de rem te verbreken. De trein werd hierdoor tot stilstand gebracht en snel omsingeld. Toen deze wijze van „vangen” in toepassing kwam, ging achter aan iederen trein een gepantserde wagen met bedekking mede, die niet met de rem verbonden was.

Toen werd aan Boerenzijde het gebruik van contactmijnen algemeen. Men nam een geweer, zaagde dit vóór en achter 4 duim af en verwijderde den beugel, die om den trekker zat. Een dergelijk slot werd, met gespannen veer en geladen met eene patroon zonder kogel, ingegraven onder eene rail met den trekker naar boven, de rail licht steunende op den trekker. Vóór de monding van den loop werd een pakje dynamiet ingegraven. Ging nu een trein over de mijn, dan drukte hij de rail en daarmee den trekker naar beneden; het schot ging af en ontstak het dynamiet. ¹⁾

Om dit tegen te gaan, werden ledige wagens, of wagens met rails vóór de locomotief geplaatst; deze kregen dan de ontploffing, terwijl het overige van den trein in den regel vrijliep, c.q. door los te koppelen kon terugstroomen.

Het toppunt van Boeren-vindingrijkheid werd echter bereikt met de waarnemingsmijnen. Verborgten in lang gras of achter eene rots nabij de lijn, deed een Boer de mijn ontploffen door middel van een touw of telegraafdraad, op elk door hem gewenscht oogenblik. Op zekeren dag liet men een verkenningstrein, een pantsertrein en een mailtrein door, en blies den 4^{en} trein, geladen met levensmiddelen, op. Hier-tegen was niets te doen dan uitbreiding te geven aan het hieronder te bespreken blokhuizenstelsel. ²⁾

Het behoeft wel geen betoog, dat de dienst voor het machinepersoneel, meest uit burgers bestaande, onder dergelijke omstandigheden verre van aangenaam was. Toch deden zij uitstekend hun plicht, en ontbraken nimmer op hun post, waar zij dikwijls 70, somtijds 100 uren achtereen op hunne machine waren, ieder oogenblik met de kans van te derailleren, doodgeschoten of „opgeblazen” te worden. Na den oorlog werd hun dan ook van verschillende zijde eene welverdiende hulde gebracht. Zoo schrijft b.v. GIROUARD: „The behaviour of the „engine drivers and fire men, under peculiarly dangerous and trying „circumstances was most gallant. The number of occasions on which „trains were wrecked by the enemy were numerous, and the casualties „among these men were considerable; nevertheless, only on very few

¹⁾ Zie: B. J. VILJOEN, blzn. 327—333.

²⁾ Engineering. 1902. II, blz. 277.

„occasions did they refuse to run by day, and then generally for „excellent reasons; and when urgent troop moves necessitated night running they always responded to the call”. Eenmaal bracht een machinist een trein veilig door den vijand heen naar het eerstvolgend station. Bij aankomst bleek de stoker gedood te zijn, terwijl men den machinist door beide armen geschoten had.

(Wordt vervolgd.)

Elementen van Opleidingskunde.

ONDERRICHT EN OEFENING BIJ DE BEREDEN ARTILLERIE.

Doel van het *onderricht* is: ieder leerling de verrichtingen te leeren begrijpen en naar behooren alléén, zelfstandig te leeren uitvoeren.

Doel van de *oefening* is: de vaardigheid in die uitvoering op te voeren en te onderhouden bij toepassing onder verschillende omstandigheden, welke de werkelijkheid kan bieden, en de samenwerking onder die omstandigheden te verzekeren.

Onderricht.

Ten einde het doel, met het onderricht beoogd, op betrouwbare wijze, met zekerheid te bereiken, dient het *stelselmatig* plaats te hebben. De methode van onderricht, de leerwijze, moet daarbij een onderwerp van gezette studie uitmaken van de zijde der officieren, die met de leiding van het onderricht belast of daarvoor verantwoordelijk zijn. Doel van deze studie moet zijn: kennis te verwerven aangaande de krachten en eigenschappen van man en paard, alsmede aangaande de middelen om deze te kunnen leiden en ontwikkelen.

De leerwijze moet zijn menschkundig en doordacht; zij moet berusten op waarnemen en nadenken; deze geven den onderwijzer den juisten, bij het onderricht te bewandelen weg aan.

Het *hoofdbeginsel* van het stelselmatig onderricht is: den te vragen arbeid af te meten naar de aanwezige kracht (van lichaam, geest en hart) en deze kracht door menschkundige middelen tot volle inspanning te prikkelen.

Dit beginsel leidt in het algemeen tot eene regeling, waarbij:

- a. aanknoopende aan, hetgeen de leerling bij den aanvang van het onderricht kan en weet, geleidelijk, van het voor hem dadelijk bevattelijke en uitvoerbare tot het moeilijke wordt opgeklimmen;
- b. gezorgd wordt voor veelvuldige afwisseling der te behandelen onderwerpen, zoomede van arbeid en rust;
- c. de samengestelde verrichtingen in hare deelen worden ontleed, elk dezer deelen man voor man afzonderlijk wordt aangeleerd en daarna wordt opgebouwd, tot het geheel is verkregen;

en tot een onderwijs geven, waarbij door menschkundige middelen er naar wordt gestreefd, dat een ieder steeds met volle inspanning

zijner krachten bij het onderricht tegenwoordig is. Deze middelen kunnen worden samengevat in de volgende punten:

- d. uitsluitend aanschouwelijk onderricht;
- e. door *geschikte vragen* uitlokken, dat de leerling *zelf* naar de uitvoering der aan te leeren verrichtingen *zoekt en zoo mogelijk* deze uitvoering *zelf uitvindt*;
- f. vrije uitvoering der verrichtingen;
- g. bij de uitvoering der verrichtingen den leerling tevens te laten zeggen, wat hij doet;
- h. de uitvoering, door één of meer leerlingen, door de andere leerlingen te doen waarnemen en de waarnemingen te doen mededeelen;
- i. van den aanvang af de leerlingen mede te onderrichten in de verrichtingen van den onmiddellijken commandant;
- k. concurreeren;
- l. regelen van den tijdduur van het onderricht in verband met de behoorlijke uitvoering van eene vooraf gestelde taak;
- m. belooningen.

TOELICHTING.

Ad a. Door het trapsgewijze opklimmen van het gemakkelijke tot het moeilijke, kan ieder man steeds naar behooren uitvoeren, wat van hem wordt gevraagd. Het onderricht verloopt daarbij zonder stoornis en wekt daardoor bevrediging en vertrouwen.

Ad b. Door afwisseling, zoowel van de verrichtingen als van arbeid en rust, wordt tegen overspanning van krachten gewaakt en deze laatste frisch gehouden.

Ad c. Ontleding van samengestelde verrichtingen in hare deelen, gevolgd door trapsgewijze opbouwen, is de voorwaarde voor eene zekere en betrouwbare uitvoering dier samengestelde verrichtingen. Overhaasting wreekt zich bij de uitvoering dezer verrichtingen door stoornis, welke alleen met zekerheid kan worden verholpen, door het onderricht opnieuw en dan meer stelselmatig te beginnen, hetgeen tijdverlies en andere nadeelen medebrengt.

Ad d. Alleen het aanschouwelijk onderricht kan de belangstelling van den leerling verzekeren. Met alle middelen moet daarom getracht worden voorwerpen in hunne werkelijke gedaante te doen zien, hetzij dan op eenvoudige wijze nagebootst of wel op verkleinde schaal, of in afbeelding voorgesteld. Dit zelfde geldt voor de uitvoering van verrichtingen.

Ad e. Als de leerling zelf zoekt naar de uitvoering van eene verrichting, spant hij zich in om te begrijpen, — als hij de uitvoering zelf uitvindt, is er zekerheid, dat hij begrijpt. De uitgelokte inspanning heeft ten gevolge, dat de verrichting zich vast in het geheugen prent.

Ad f. Bij de vrije uitvoering kan de leerling ongehinderd zijn aandacht op de verrichtingen concentreeren.

Ad g. Door het *doen* te laten vergezellen door het *zeggen*, wordt het goed begrip en de contrôle hierop bevorderd, leert de leerling zich gaandeweg goed, kort en beslist uitdrukken en overwint snel aanvankelijken schroom.

Ad h. Bij deze onderlinge instructie leert de leerling waarnemen en gaandeweg kort en goed het waargenomene mededeelen. *Allen nemen* hierbij *direct* aan het onderricht *deel*, werken daaraan mede.

Ad i. Door het onderling onderricht in de verrichtingen van commandant worden de eigenschappen, voor gezagvoeren noodig, ontwikkeld (evenals door de middelen onder *g* en *h*). De leerlingen, die natuurlijke gave voor gezagvoeren bezitten, treden op den voorgrond, kunnen dus gemakkelijk worden onderkend.

Ad k, l en *m.* Deze middelen vormen sterke prikkels, waarvan de *oordeelkundige* aanwending aanbeveling verdient, nadat eenige vvaardigheid bij de uitvoering is verkregen. Hoogste inspanning der krachten wordt met deze middelen op eenvoudige wijze verkregen.

Wordt het onderricht op deze wijze geregeld en gegeven, dan zijn *vertrouwen* en levendige *belangstelling*, èn bij de leerlingen èn bij den onderwijzer, daarvan het natuurlijk en noodzakelijk gevolg.

Omgekeerd kunnen de uiterlijke teekenen, welke wijzen op het meer of min aanwezig zijn van vertrouwen en belangstelling, als *richtsnoer* dienen bij de waarneming om daaruit af te leiden, of het hoofdbeginsel goed dan wel minder goed is in acht genomen. In het laatste geval doen zich storingen voor. De onderwijzer moet er dan over nadenken, door welke *veranderingen* in het onderricht deze zijn weg te nemen. Hij zal hierbij niet altijd dadelijk verbetering kunnen aanbrengen, maar dikwijls eerst door voortgezet nadenken dit doel kunnen bereiken.

Twee wenken voor den onderwijzer dienen hier nog vermeld:

- 1°. Bij lange redeneeringen van den onderwijzer, hetzij mededeelingen of ook uitleggingen, is in den regel *alleen de onderwijzer actief*. Het doel van het onderricht is echter de activiteit der *leerlingen* op te wekken. Dit geschiedt het best door het stellen van korte vragen.
- 2°. Alle vragen, mededeelingen, opmerkingen en waarschuwingen van den onderwijzer aan de leerlingen moeten zóó geschieden (d. i. op het oogenblik en onder zulke omstandigheden), dat het den leerling mogelijk is te verstaan, te begrijpen en te antwoorden of daaraan gevolg te geven. Dit geldt vooral bij het onderricht te paard. Wordt dit niet in acht genomen, dan zijn herhaling, ontstemming — storing dus — het noodzakelijk en ongewenscht gevolg.

De wijze, waarop de uit te voeren verrichtingen worden ter kennis gebracht, hangt o. a. af van den aard der verrichtingen en de vorde-

ringen der leerlingen. Het kan zeggender wijze of in den vorm der reglementaire bevelsmiddelen geschieden.

Bij het onderricht in sommige verrichtingen kan het noodig zijn, dat de onderwijzer wordt ter zijde gestaan door *helpers*, — o. a. om als vóórwerkers de uitvoering eener verrichting aanschouwelijk te maken.

Oefening.

Indien het onderricht zoover is gevorderd, dat de verrichtingen zelfstandig naar behooren worden uitgevoerd, wordt overgegaan tot de oefening.

Hierbij wordt uitsluitend gebruik gemaakt van de reglementaire bevelsmiddelen. De uitvoering moet door ieder der daarbij betrokkenen plaats hebben *zelfstandig* en *ongehinderd*.

Evenals bij het onderricht wordt bij de oefening trapsgewijze van het gemakkelijke tot het moeielijke opgeklommen en is afwisseling noodzakelijk.

Het is noodig, dat op de uitvoering der verrichtingen bij de oefening *toezicht* wordt gehouden, ten einde na de oefening of in de tusschenpoozen in de gelegenheid te zijn vragen te stellen en opmerkingen te maken omtrent die uitvoering.

Meestal zal de commandant dit toezicht slechts in geringe mate kunnen uitoefenen en moet dit dus in den regel door *helpers* geschieden.

Treedt bij de oefening een *Leider* op, dan houdt deze toezicht en kan zich daarbij door *helpers* laten bijstaan.

Evenals de commandant door zijn ondergeschikten zelfstandig de verrichtingen moet laten uitvoeren, moet de *Leider* den commandant bij de uitvoering vrijlaten. Deze moet ongestoord kunnen plaats hebben, waartoe het aanbeveling verdient, dat de *Leider* op eenigen afstand van den oefenenden troep verwijderd blijft. Wil hij de uitvoering onder moeielijke omstandigheden doen geschieden, dan kan hij dit op verschillende wijze bewerkstelligen. Het verdient echter geen aanbeveling deze moeielijkheid te doen bestaan in den dwang door de onmiddellijke nabijheid en een herhaald ingrijpen van den *Leider* veroorzaakt. Is ingrijpen noodzakelijk, dan geschiedt dit óf door een mondeling of schriftelijk *bevel* óf de *Leider* doet de oefening tijdelijk *staken*.

Moeten bij eene oefening *gegevens* worden *verzameld* of moeten verrichtingen worden uitgevoerd ter voorstelling van die, welke in werkelijkheid zouden plaats hebben, dan geschiedt dit door *helpers*.

Verhouding van Onderricht en Oefening.

Er moet eene scherpe afscheiding zijn tusschen onderricht en oefening.

Er moet een oogenblik komen, dat, *bij* den oefenenden troep, *gedurende* de handeling, de *onderwijzer* geheel van het tooneel der handeling verdwijnt en aldaar alleen en uitsluitend de commandant over blijft,

— dat ieder der deelnemers aan de oefening zelfstandig staat voor de hem bij de handeling toegewezen taak en de inwerking der meerderen uitsluitend plaats heeft binnen de reglementair omschreven grenzen en met behulp der reglementaire bevelsmiddelen, *zonder commentaar van welken aard ook* — dat, behoudens de reglementaire commando's, bevelen of aanwijzingen, stilte heerscht.

De oefening kan worden *voorafgegaan* door onderricht of kan er door worden *gevolgd*; zij kan ook worden *vergezeld* door onderricht bij eene *afzonderlijke* ploeg, die onder een onderwijzer de oefening, *zonder daarbij hinderlijk te zijn*, bijwoont. Bij den oefenenden troep zelf is, gedurende de handeling, *alle onderricht uitgesloten*.

Wel moet toezicht op de uitvoering worden gehouden, ten einde bij de, op de oefening volgende, onderrichting partij te trekken van door *rustige waarneming* verkregen gegevens.

Dit toezicht kan meestal slechts in beperkte mate door den commandant en zijne onderbevelhebbers plaats vinden, daar deze ieder eene *eigen taak* hebben ¹⁾, moet dus in den regel geschieden door personeel, buiten den oefenenden troep staande.

Ten aanzien der bespreking, die in den regel op de oefening volgt, dient opgemerkt, dat zij moet worden opgevat als eene onderrichting.

Scherpe critiek schrikt in den regel af, bewerkt dus het tegendeel van wat beoogd wordt, n.l.: opwekking en leering. Daarom moet de critiek, in beginsel, welwillend zijn.

Zij moet vooral, in de eerste plaats, gericht zijn op de hoofdzaken.

Waar goede wil en krachtige inspanning aanwezig bleken, dienen deze te worden erkend, want zij vormen de voorwaarden voor ernstigen arbeid in de door den beoordeelaar gewenschte richting.

N A S C H R I F T.

De voorgaande beschouwingen bevatten geen nieuws, maar zijn eene samenvatting. De onderscheiden deelen ervan worden *onder anderen*, teruggevonden in:

- 1°. het *Voorbericht* en Hoofdstuk II, *de Leervijze*, van het ontwerp-reglement bediening vestinggeschut, 1900, (de *Inleiding* van het reglement Vestingartillerie, exercitie met geschut, 1902), welke vorm gaven aan reeds veelvuldig in de praktijk gehuldigde beginselen.
- 2°. het onderdeel *Bevelvoering en Instructie* der bijlage A van het Verslag der Practische Oefeningen van het 2^e Regiment Veld-Artillerie in de Legerplaats bij Oldebroek in 1901.
- 3°. het *Opleidingsvoorschrift B.A.*, 1903.

¹⁾ Welke taak o. a. tijdens de vuurregeling der in stelling staande batterij hun geheele aandacht vraagt, ten einde: de eigenschappen van het *snel vurend* kanon door eene snel werkende bevelvoering tot volle recht te doen komen.

4°. een opstel van den Heer v. W. in de Januari-aflevering van „de Militaire Spectator”, 1905, getiteld: *Recrutenoopleiding bij de vestingartillerie.*

5°. het *Voorschrift Schietoefeningen Oldebroek*, 1905.

Zij beoogen eene schrede verder te doen op den weg naar het zoo goed mogelijk besteden van den diensttijd.

In de laatste reglementen voor vesting- en veldartillerie zijn Leerstof en Leerwijze gescheiden. In het ontwerp-reglement voor de Bereden Artillerie, 1905 (1906), komt het woord: onderwijzer niet voor, evenmin beginselen of wenken betreffende de Leerwijze.

De weg naar de bedoelde scheiding werd, voor wat het Wapen der B.A. betreft, gebaad door het: Opleidingsvoorschrift B.A., dat, waar dit Wapen sinds langen tijd beschikte over een afzonderlijk voorschrift voor de opleiding van het paard voor den troependienst, nu ook een afzonderlijk voorschrift voor de opleiding van den man verschafte.

In dit voorschrift worden bij de opleiding onderscheiden de elementen: opvoeding, onderricht en oefening en deze in 4 paragrafen kort omschreven. Zij waren *wegwijzers*.

Het voorgaand opstel beoogt een *voortgaan op den aangewezen weg*.

Het is gesteld in een vorm, die, naar met bescheidenheid wordt vermeend, geschikt is om dadelijk te worden benut, door middel van het in druk uitreiken, als: „Aanhangsel van het opleidingsvoorschrift B.A.” aan de officieren en onderofficieren der B.A., — terwijl het, bij de definitieve bewerking van de voorschriften van dit Wapen, in bedoeld voorschrift zou kunnen worden opgenomen of verwerkt.

Indien men de voorschriften en werken, waarin de vakkennis van een Wapen is vervat, op een stapel legt en daarneven de enkele bladzijden, waarin de inhoud van het opstel in druk kan worden samengevat, dan zal men moeilijk kunnen volhouden, dat deze bladzijden, die aanwijzingen bevatten omtrent eene kunde, welke officieren en kader bij den troep dagelijks noodig hebben, en die verrichtingen betreft, welke het grootste deel van den diensttijd in beslag nemen — te uitgebreid, te veel zijn.

Voorzeker, het uitreiken van eenige bladzijden druks beteekent niet, dat de inhoud daarvan onmiddellijk wordt opgenomen en verwerkt. Het is bekend, dat de perioden in de geschiedenis der opleidingskunde lang zijn, hetgeen een argument is om niet te dralen.

Voorzeker, het is geen bedrukt papier, maar het zijn: offervaardigheid, onderlinge hulpvaardigheid en taaie volharding, welke in den oorlog het meeste gewicht in de weegschaal leggen. Deze eigenschappen zijn echter de resultanten van een complex van factoren, waarvan eenige onder den invloed van de oorlogssfeer wonderlijk *rekbaar*, andere bij de worsteling met 's vijands onbekende, geweldige krachtsuitingen *onberekenbaar*, — maar ook verschillende *bekend* en, binnen engere grenzen, *berekenbaar* zijn.

Op een deel van deze laatste een invloed ten gunste uit te oefenen,

is de taak en de beteekenis der voorschriften en onder deze dient aan: aanwijzingen omtrent opleidingskunde eene belangrijke plaats te worden toegekend, omdat zij de middelen aangeven om sluimerende krachten te doen ontwaken, te ontwikkelen en te leiden.

's Hage, 1906.

P. L. BERGANSIUS,
Kapitein der Artillerie.

Het korporaals-kader bij de Infanterie.

Het gehalte onzer hedendaagsche korporaals laat in menig opzicht veel te wenschen over. Over het algemeen te jong en geestelijk te weinig ontwikkeld, om ook maar met eenigen ernst hun plicht te betrachten, moeten zij optreden als meerderen van den 19-, 20- à 21-jarigen milicien, die dikwijls door opvoeding en karakter ver boven hen staat.

Is het te verwonderen, dat het onoordeelkundig optreden van deze gezagvoerders zoo dikwijls oorzaak is van, of aanleiding geeft tot oneerbiedigheid tegen, en onbehoorlijke bejegening van meerderen door minderen, met de onvermijdelijk daaraan verbonden bestraffingen? Overdrijven wij, wanneer wij beweren, dat met tact optredende korporaals tegenwoordig met eene lantaarn moeten worden gezocht? En is niet iemand, die krachtens zijne onderscheidingsteekenen meerdere zou moeten zijn, maar het door zijn optreden in werkelijkheid *niet* is, van meer gevaar voor de discipline dan eene heele sectie weerbarstige miliciens?

Menig compagniescommandant is er dan ook niet rouwig om, als bij zijne compagnie een belangrijk incompleet aan korporaals bestaat, ja, er zijn er, die er de voorkeur aan zouden geven in het geheel geen korporaals te hebben.

En zou dit dan eigenlijk ook maar niet het beste zijn? Zou het niet mogelijk wezen den dienst te laten gaan, zonder die noodlottige schakel tusschen de onderofficieren en de manschappen, zou die schakel, bij eene nauwkeurige beschouwing, niet blijken gemist te kunnen worden?

Kunnen wij niet een stelsel uitdenken, waarin personen voorkomen, die wel de zelfde practische diensten kunnen bewijzen, als de huidige korporaals, zonder evenwel *doorlopend* met het gezag van een meerdere bekleed te zijn?

Een stelsel, waarin eene soort gezag voorkomt, dat uitsluitend betrekking heeft op de *uitoefening van eene bepaalde functie*, patrouillecommandant, groepscommandant, oudste op eene kamer; een stelsel, dat kent 1ste klasse soldaten, die, om als zoodanig te kunnen worden aangesteld, zouden moeten voldoen aan bepaalde examen-eischen, ongeveer overeenkomende met de thans aan korporaals gestelde.

Ik stel mij voor, dat, voor wat den practischen dienst betreft, een zoodanige soldaat 1ste klasse met even veel vrucht werkzaam zou kunnen

zijn als de tegenwoordige korporaal; natuurlijk moet hij, die bij den velddienst, het verspreide gevecht, het pionieren, enz., enz. met eene functie bekleed wordt, onmiddellijk door de onder hem geplaatsten als gezaghebbende en verantwoordelijke worden erkend, zooals b.v. thans reeds het geval is met onze miliciens-patrouillecommandanten.

Ook voor wat den inwendigen dienst betreft, zou met eenigen goeden wil eene regeling te treffen zijn. Indien men er b.v. eens toe komen kon het woord „escouade” geheel uit ons reglement te doen verdwijnen en de compagnie eenvoudig te doen bestaan uit 4 secties, zonder verdere onderverdeeling, zou dan de huishoudelijke dienst noemenswaard geschaad worden? Eene vredessterkte, varieerende van 's winters 6 tot 's zomers 20 man per sectie, is toch niet te groot te achten om door één onderofficier rechtstreeks bestuurd te worden; immers een korporaal behoort reeds in staat te zijn eene escouade van 25 man te beheeren.

Komen lichteningen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen, dan wordt de dienst in de sectie wat zwaarder, doch dan bestaat er geen bezwaar tegen om de niet met een sectie-commando belaste onderofficieren of de miliciens-sergeanten van de betrokken lichteing *tijdelijk* aan de sectie-commandanten toe te voegen. Bovendien kunnen sommige diensten van den huidigen escouade-commandant met succes per sectie aan een soldaat 1ste klasse worden opgedragen, als daar zijn het innemen en uitgeven van waschgoed, het indienen van het morgenappél, enz. Hoe belangrijker de taak is, die men den onderofficier op de schouders legt, hoe meer deze functionaris zal trachten zijn plicht te doen. En gaat men er dan toe over elk afgericht soldaat persoonlijk verantwoordelijk te stellen, voor zijne uitrusting en voor het op tijd onder de wapenen komen en niet meer, zooals tot dusverre nog maar al te dikwijls geschiedt, voor elken knoop, die mankeert, den sectie-commandant aan té spreken, als ware deze eene kindermeid, dan zal de taak van dezen onderofficier niet zóó zwaar blijken, of hij kan naar behooren worden vervuld.

De kleine diensten van den korporaal van de week kunnen zonder bezwaar opgedragen worden aan 1ste klasse soldaten. De eenige moeilijkheid, die zich daarbij voor hen zou kunnen voordoen, is het appélhouden over een groot aantal manschappen bij het aantreden voor het aardappelschillen en het surveilleeren daarbij, eene moeilijkheid evenwel, die in verscheidene garnizoenen ondervangen wordt door de omstandigheid, dat dit schillen op kosten der soldaten door vrouwen geschiedt.

De soldaat 1ste klasse, die *in functie* is als meerdere, behoort in die functie gerespecteerd te worden, en zoo noodig door den C.-Ct. krachtadig gesteund. Hij moge dan c. q. *die* bevelen geven, welke voor den dienst strikt noodig zijn, meer niet. Overigens mag hij zich de gelijke van de overige manschappen voelen, hij mag desgewenscht met hen uitgaan, kaartspelen, stoeien, geld van hen leenen, enz., zonder als fraudeerend *meerdere* te worden gestraft. Zij, die zich innerlijk meerdere voelen, dus van nature aangelegd zijn om later meerdere te worden,

houden zich vanzelf op een afstand. Des te beter natuurlijk, maar zij worden er niet toe verplicht.

Wordt bij het houden van theorie over de krijgstucht door den C. Ct. van tijd tot tijd de noodige nadruk gelegd op de positie der 1ste klasse soldaten en leidt en steunt deze commandant hen met den noodigen tact, dan houd ik mij overtuigd, dat de inwendige dienst minstens even goed zal gaan als thans.

Bovenstaand zeer vluchtig schema zou m. i. de navolgende voordeelen aanbieden:

- 1°. het schijn-gezag der korporaals wordt vermeden;
- 2°. de afstand tusschen het kader en de manschappen wordt ver-groot; deze leeren met meer respect opzien tegen allen, die hunne meerderen zijn;
- 3°. straffen voor kleine overtredingen, uitgelokt door onhandigheid, onnadenkendheid of kwājongensachtigheid van jonge korporaals, blijven achterwege;
- 4°. een soldaat 1ste klasse behoeft bij slecht gedrag niet gedegradeerd te worden. Degradatie van kader is eene gebeurtenis, die altijd nadeelig werkt op het aanzien van het kader in het algemeen; deugt een soldaat 1ste klasse niet, dan stelt men hem eenvoudig terug en het kader behoeft zich dit niet aan te trekken, het staat er buiten.

Aangestipt zij nog, dat soldaten 1ste klasse — wat soldij en opleiding tot onderofficier betreft — geheel op de zelfde wijze zouden kunnen worden behandeld als thans de korporaals, terwijl een klein distinctief er toe zou kunnen bijdragen hen tegenover de buitenwereld wat te releveeren.

Natuurlijk bestaan tegen het aangeduide stelsel bezwaren, doch het wil mij voorkomen, dat een nauwkeurig wikken en wegen der voor- en nadeelen de schaal ten gunste der eerste zou doen overslaan.

Haarlem, 1906.

V. D. H.

Eene onjuiste conclusie.

OVER TREFKANS OP GROOTERE EN KLEINERE SCHEPEN.

„Een der feiten, die wellicht het meest de aandacht hebben getrokken, is de trefzekerheid van het geschut op groote afstanden, zooals die bij Port Arthur en Tsushima is gebleken en die de verwachting van velen heeft overtroffen”.

Hiermede vangt de gepens. Vice-Amiraal W. L. A. GERICKE, de bekende oud-artillerie-specialist der Marine, een pleidooi voor onze kleine pantserschepen aan, hetwelk berust op de stelling, dat de trefkans op groote schepen grooter zou zijn dan die op kleine, m. a. w. dat het kleine schip, wat dat betreft, in het voordeel zou wezen. De Admiraal geeft zijne stelling niet in scherp omljnde trekken, doch ik geloof, de bedoeling van het artikel juist te hebben weergegeven.

Deze conclusie, getrokken uit juiste, wiskundige gegevens, is *onjuist*, ja, is het *omgekeerde* van wat deze gegevens leeren en hoezeer het mij spijt, in het strijdperk te moeten treden tegen eene figuur als Admiraal GERICKE, deze m.i. onjuiste denkbeelden mogen niet onweersproken blijven. Waar het gezag van iemand, als de Admiraal, hunne juistheid schijnt te waarborgen, is het gevaar te grooter.

Ook mij doet het leed, dat het Marineblad geen ruimte meende te kunnen beschikbaar stellen voor de beschouwingen van Z. E., want de gegevens, hierin aangetroffen, doen een goed licht vallen op de vraag, waar het eigenlijk om gaat: *Zijn kleine pantserschepen, bijvoorbeeld zooals wij die bouwen, hun aanzijn waard of niet? Moeten wij ze dus àl of niet bouwen?* Ik zal trachten *die* vraag t. z. t. in haar geheel te behandelen, maar wil *nu* althans aantonen, dat de conclusies van admiraal GERICKE over *trefkans* m.i. niet juist zijn:

Zijn lengte, breedte en hoogte (boven water) van een schip L , B en H , en de 50% speiding in lengte, breedte en hoogte l , b en h , dan zijn de quotiënten, waaruit de trefkans wordt afgeleid:

$$\text{bij beschieting dwars: } \frac{L}{b}, \frac{B}{l} \text{ en } \frac{H}{h},$$

$$\text{bij beschieting in de lengte: } \frac{L}{l}, \frac{B}{b} \text{ en } \frac{H}{h}.$$

De *totale* trefkans wordt afgeleid uit eene *combinatie* der drie termen. Deze *combinatie* bestaat uit eene *optelling* en een *product* en de pro-

gressie der totale trefkans gaat dus *in de zelfde rede ongeveer als die van het vierkant der lineaire afmeting*, terwijl de inhoud toeneemt met de *derde macht* van die afmeting.

Wanneer de 50% spreiding gelijk blijft en de afmetingen van het doel $n \times$ grooter worden, dan worden de quotiënten $n \times$ grooter. „De trefkans, uit die quotiënten afgeleid, wordt ook grooter doch in mindere mate, dan de waarde van n aangeeft”.

Voor het geval dat $\frac{H}{h}$ kleiner dan 1 is, d. w. z. dat de 50% spreiding in lineaire afmeting grooter is dan die afmeting (dus bij *zeer* kleine doelen of op *zeer* grooten afstand, dan wel *zeer* onjuist schot), is de vermeerdering van de trefkans bij vergrooting van het doel *bijna gelijk* aan de vermeerdering der lineaire afmeting.

Wanneer b.v. — zoo zegt de Admiraal — $\frac{H}{h} = 0,1$, dan wordt:

voor $n = 1,5$, de trefkans $1,496 \times$ grooter,
 „ $n = 2$, „ „ $1,994 \times$ grooter,
 „ $n = 3$, „ „ $2,981 \times$ grooter, enz.

De trefkans in hoogte, lengte en breedte, neemt dus in dit geval iets minder snel toe, dan de lineaire afmetingen in die richtingen en de trefkans per eenheid van oppervlak dus (iets)² minder dan de vierkante afmeting. De *totale* trefkans zou, indien hare toename juist even groot was als de toename der vierkante afmeting, bij vergrooting van den tonneninhoud toch al reeds *belangrijk kleiner worden in verhouding tot den inhoud*. Dat „iets” komt nu nog die verhouding vergrooten; de trefkans wordt nu in verhouding tot den inhoud nog (iets² + iets) minder.

Is de 50% spreiding gelijk aan of kleiner dan de lineaire afmeting van het doel (dus bij grootere juistheid van schot), dan is het duidelijk, dat eene vergrooting van afmeting *minder* invloed zal hebben op het totale treffertal, dan in het vorige geval.

Is b.v. het quotiënt $\frac{H}{h} = 1$ — zoo geeft de Admiraal op — dan wordt:

voor $n = 1,5$, de trefkans $1,3766 \times$ grooter,
 „ $n = 2$, „ „ $1,6454 \times$ grooter,
 „ $n = 3$, „ „ $1,914 \times$ grooter.

De *totale* trefkans wordt ongeveer in de zelfde rede grooter als het vierkant der *partieele* kansen, zoodat, wanneer een schip $27 \times$ zoo groot is als een ander, de totale trefkans slechts $(1,914^2 =) 3,66 \times$ zoo groot is geworden.

Naarmate het schip grooter wordt, wordt dus:

de trefkans per eenheid van lineaire afmetingen steeds kleiner, (in het gunstigste geval *iets* — bij grootere juistheid van schot op grooteren afstand *belangrijk minder*; groote juistheid en groote afstand kunnen elkaar meer of minder compenseeren);

de trefkans per eenheid van oppervlak steeds belangrijk kleiner; en de trefkans per eenheid van inhoud steeds zeer belangrijk kleiner.

„Voor een kleiner schip is dus een groote gevechtsafstand voordeliger dan voor zijn tegenstander” merkt de Admiraal op. Zeer juist, mits men „voordeeliger” leze in den zin van „minder nadeelig”, want de verhouding van (trefkans op het kleine schip): (trefkans op het groote schip) wordt dan minder ongunstig. En zooals wij zagen, had men daaraan kunnen toevoegen, dat ook slecht schieten voor het kleine schip voordeliger is (ik meen: slecht *beschoten* worden). De Admiraal had dus tot het besluit moeten komen, dat de in den aanhef van zijn artikel opgemerkte juistheid van schieten *het nadeel van het kleine schip vermeerdert*. En de conclusie van Z.E. dat de trefkans bij vergrooting der oorlogsschepen „in zeer belangrijke mate wordt verhoogd” is dus, *indien niet onjuist, dan toch zeer vatbaar voor misverstand*.

Zooals in *alles*, is ook in trefkans het groote schip economischer dan het kleine.

Daar nu reeds bewapening, pantsering, machines, kolenvoorraad en alle andere factoren op een klein schip minder economisch zijn, dan op een groot schip (zie o.a. de mededeelingen van SIR WILLIAM WHITE), moet men om de gevechtswaarde van één groot schip in kleine schepen bijeen te brengen, meer — en *belangrijk* meer — tonneninhoud aan kleine schepen hebben, m.a.w.: *de gevechtswaarde per eenheid van inhoud is op het kleine schip kleiner dan op het groote*.

De beide vergelijkingen te zamen trekkend, is het duidelijk, dat *de trefkans per eenheid van gevechtswaarde op het kleine schip in zeer belangrijke mate grooter is dan op het groote...* in welke vergelijking de veroordeeling van het kleine schip en het dwingend motief tot aanbouw van het groote schip gekristalliseerd liggen.

Misschien vindt Admiraal GERICKE, die bekend staat als een goed wiskundige, ook en vooral op het gebied der artillerie, het wel de moeite waard, dat eens nauwkeurig in cijfers uit te drukken en deze te publiceeren.

Juli 1906.

A. E. THIERENS,

Luit. ter Zee b. d.

NASCHRIFT.

Door de zeer gewaardeerde welwillendheid van de Redactie van „de Militaire Spectator” werd ik in de gelegenheid gesteld, vóór het afdrukken kennis te maken met het artikel, ingezonden door den Luitenant

ter Zee der 2^e klasse A. E. THIERENS. Door uitstедigheid verhinderd dit artikel meer uitvoerig te bespreken, zal ik mij in de eerste plaats bepalen tot verwijzing naar de verbetering van mijn eerste artikel, opgenomen in dit nummer van „de Militaire Spectator”. Verder merk ik op, betreffende de drie grondstellingen van den Heer THIERENS, voor het geval dat het schip grooter wordt, vooreerst dat de trefkans per eenheid van lineaire afmetingen door de vergrooting niet verandert, ten tweede dat de trefkans per eenheid van oppervlak evenmin verandert, want zoowel het oppervlak als de trefkans nemen in de zelfde mate toe, n.l. ongeveer als de tweede macht van den vergrootingsfactor. De derde stelling is juist, in zooverre dat de inhoud toeneemt volgens de derde macht van den vergrootingsfactor en de trefkans volgens de tweede macht, zoodat inderdaad de inhoud bij vergrooting meer toeneemt dan de trefkans; het is mij echter niet duidelijk waarom dit een voordeel voor het groote schip zou zijn. Ook de verdere redeneering van den Heer THIERENS over de gevechtswaarde per eenheid van inhoud en het economischer zijn van het grooter schip dan het kleiner wat trefkans betreft, is mij wat hare strekking aangaat niet duidelijk. Misschien heeft de Heer THIERENS bedoeld, dat een treffer, op een groot schip, betrekkelijk minder nadeel aan de gevechtswaarde zal toebrengen, omdat het aantal eenheden dier waarde, kanonnen, bemanning, enz., op het groote schip absoluut grooter is dan op het kleine. Daarin kan ik medegaan en evenzeer als de Heer THIERENS ben ik overtuigd van de voordeelen der groote schepen, wat snelheid, geschut en pantser betreft; ik ben echter minder optimistisch, wat betreft de waarschijnlijkheid, dat bij ons, ooit de gelden voor de moderne kolossen zouden worden toegestaan. Ik vermoed, dat zes millioen wel ongeveer de maximumprijs is, die bij ons voor één schip kan worden besteed, en in mijn artikel heb ik gemeend er op te moeten wijzen, dat wij met schepen van die soort, in onze vaarwaters, nog wel den strijd kunnen wagen met de nieuwere groote schepen en vermoedelijk aan een grooter aantal dier schepen meer zouden hebben dan aan een enkelen kolos. Ook heb ik vermeend te moeten waarschuwen, tegen eene voorbarige buitengebruikstelling van ons zware scheepsgeschut, al beantwoordt het niet aan de modernste eischen.

De gepens. Vice-Admiraal tit.,

W. L. A. GERICKE.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

AMERIKA (Vereenigde Staten van Noord-).

Ten vervolge op het medegedeelde op blz. 1976 van M. Woch., 1906, geeft N°. 90 van dit blad een vrij uitvoerig bericht over machinegeweerafdⁿ.

K. Z., N°. 7, bevat eene korte beschrijving, met schets, van een nieuwen toestel tot het houden van het geweer in den aanslag, uitgevonden door den Heer WIGHT te Boston. Een kort bericht over het nieuwe richt- en registreertoestel voor handvuurwapenen, stelsel „Sub Target”, uitgevonden door den Heer CUMMING, vermeldt Schw. A. u. G., Juli.

BELGIË.

Ontleend aan la Belg. mil., van 10 Juni l.l., geeft Jahrb. A. u. M., Aug., eenige beschouwingen over nieuw materieel voor de rijdende batterijen.

BULGARIJE.

Jahrb. A. u. M., Aug., behelst een kort bericht over de artilleriebewapening.

CHINA.

Over de reorganisatie van de weermacht eenige korte berichten in Mil. Zeit., N°. 31, M. Woch., Nos. 88/89, en N. M. B., N°. 6.

DENEMARKEN.

In Mil. Zeit., N°. 31, eenige bijzonderheden over de versterkingen (aan de zee- en landzijde) van Kopenhagen.

DUITSCHLAND.

Volgens het Armeebblatt bedraagt de effect. vredessterkte nú en in 1871:

	in 1871	in 1906
Inf. Bat ^{ns} .	469	633
Cav. Esk ^{ns} .	465	510
Veldart. Batt. v. 6 st.	300	574
Vest.-art. Bat ^{ns} .	29	40
Pioniers „	18	29
Trein „	18	23
Verkeerstroepen.	—	12

N. M. B., N°. 2, 2^e sem., geeft een kort bericht over de veranderde bewapening der linesschepen, ten gevolge van de buitengewone ontwikkeling van het torpedowezen.

K. Z., N°. 7, bevat eene korte beschrijving met fig. van een rijwiel met inrichting tot het oversteken van rivieren.

Een zeer uitvoerig artikel over de zelflaadpistolen 1904 voor de Duitse marine en het Zwitsersche mod. 1900 in Mitt., Heft 7.

Een kort bericht over de detachering van officieren van het leger bij de marine gedurende de laatste groote vlootmanoeuvres in Rev. mil., Juli.

Verder een uitvoerig artikel over de nieuwe militaire pensioenwetten (zie ook Rev. mil., '05, 1ste sem., blz. 259, en 1906, 1ste sem., blz. 204) en eene bespreking van het nieuwe voorschrift voor den signaaldienst van 29 Mrt. '06, voor wat betreft de afwijkingen van dat van 27 Jan. '03.

ENGELAND.

Allg. Schw. M. Z., N°. 28, geeft een kort bericht over de plannen van den M. v. O. HALDANE ter vermindering der legersterkte met 48 battijen. en 10.000 man inf., ontleend aan U. S. Gaz. en Mil. Zeit. Tevens een kort bericht over de oefeningen van \pm 100.000 man door den Generaal HAMILTON volgens de ervaringen van den laatsten oorlog.

Een kort bericht over de bewapening van de „Dreadnought” in N. M. B., N°. 8.

M. Woch., N°. 89, maakt melding van de samenstelling van eene expeditionnaire troepenmacht volgens het op 12 Juli l.l. door HALDANE aan het parlement aangeboden ontwerp. In N°. 92 een bericht over het incompleet aan officieren (totaal 4396). In N°. 87 wederom eene korte mededeeling over het nieuwe verkorte geweer, hetwelk van eene langere bajonet voorzien zal worden.

Het eerste deel van de Geschiedenis van den Oorlog in Z.-Afrika (zie M. Woch. 1906, blz. 2040) is verschenen; M. Woch., N°. 93, geeft een kort bericht hierover. N°. 101 behelst eene mededeeling over de plaats gehad hebbende omwapening van de zware artillerie van het veldleger (op 11 Mei l.l.); het geschut is een 60 Pr., bewegelijker en korter dan het oude 4,7 inch. geschut, het projectiel is 15 pond zwaarder, terwijl de werkzame schootsverheid is 10—13.000 yards; nadere gegevens ontbreken vooralsnog. Een artikel over eene landing in Engeland vermeldt nog Allg. Schw. M. Z., N°. 17.

FRANKRIJK.

Jahr. A. u. M., Aug., geeft eenige mededeelingen over de zware art. van het veldleger; de korte 120 mM. kanonnen worden vervangen door de 150 mM. „séparables”. Tevens enkele woorden naar aanleiding van het interessante artikel: Matériel mod. de campagne” in Rev. d'Art., April l.l., en eenige beschouwingen over de Staatsbegr. 1907, eenige wetsontwerpen en de gedenkschriften van ANDRÉ. Mèt de 1ste cav.

divisie te Parijs zijn nu de rijd. batterijen van alle cav. divⁿ. uitgerust met het verlichte 7,5 cM. geschut.

Ten slotte nog de samenstelling van het leger wat betreft de lichtingen, n.l. actieve leger: de lichtingen '03, '04 en '05 (3 lichtⁿ).

reserve	"	"	"	"	1893—1902 (10 ")
	landweer	"	"	"	1887—1892 (6 ")
	landstorm	"	"	"	1881—1886 (6 ")
					totaal (25 ")

K. Z., H. 7, geeft eene korte beschrijving van een nieuw bestuurbaar luchtschip van den Ingr. MALLET.

Streffleur, Juli, bevat een uitvoerig artikel met teekeningen over de vereenvoudigde inf.-exercitie, methode FUMET (zie onze vroegere mededeelingen daaromtrent). De Aug.-afl. bericht over de voorgenomen reorganisatie van St. Cyr; over het nieuwe ontw. „règl. s.l. service intérieur” en over proeven met nieuwe geweren, o. a. met het geweer „PRALON”, ook wel genoemd: geweer van de norm. schietschool. Onder de techn. Mitt. nog een bericht over den aanleg van eene nieuwe strategische spoorlijn (Huiron-Vitry) en een uitv. bericht over onderzeesche booten.

Ontleend aan la France mil., N°. 6772, geeft M. Woch., N°. 102, een bericht over nieuwe proeven, ter verlichting van de uitrusting.

Int. Rev., Aug., heeft een zeer wetenswaardig bericht over de ouderdoms- en bevorderings-verhoudingen in het leger. Tevens eenige mededeelingen over de verpleging met versch vleesch, (d. w. z. met vleesch, hetwelk 8 dagen versch wordt gehouden, door de behandeling uitgevonden door DR. ROUX — zie blz. 673 van dit Tijdschrift) en een bericht over verschillende modellen rijdende veldkeukens.

N. M. B., N° 6, geeft eenige cijfers over de vredessterkte van het Fransche en Duitsche leger, ontleend aan het rapport WADDINGTON over de Fransche oorlogsbegroting. Verder een kort bericht over de waarschijnlijke invoering van cav.-bruggematerieel, stelsel VEYRY; elk cav. regt. zal zooveel materieel krijgen, dat 36 M. overbrugd kunnen worden. Twee VEYRY-booten kunnen vereenigd worden tot één vaartuig, in staat om een stuk geschut over te zetten.

M. Woch., N°. 95, bericht ons over eene nieuwe uniform van de rijd. battijen. der 1ste cav. div. te Parijs. Allg. Schw. M. Z., N°. 31, geeft eenige cijfers over de lichting 1904.

ITALIË.

Volgens N. M. B., N°. 5, zullen de 12 compⁿ. wielrijders (ingedeeld bij de Bersaglieri-regtⁿ), in plaats van met het toevouwbare rijwiel CARRARA, uitgerust worden met een nieuw model van Kapt. MELLI.

Eenige uitv. mededeelingen over vrijw. autom. korpsen, z.g. V. C. A. I. (Volontari Cyclisti Automobilisti Italiani), in Int. Rev., Aug.

Rev. mil., Juni, heeft een vrij uitv. bericht over de nieuwe instructie betreffende de marschen en den verkennings- en veiligheidsdienst te velde

van Juni '05. In de Juli-aff. een kort bericht over de voorl. begrooting 2^e sem. 1906.

Streffleur, Juli, geeft de nieuwe organisatie van 28 April van het Ministerie v. Oorlog (z.g. Ressortenteilung); de Aug.-aff. een kort bericht over het wetsontwerp betr. de onderofficieren.

JAPAN.

M. Woch., N°. 92, bevat eenige korte mededeelingen over de reorg. van het leger en de dislocatie der troepen in Korea. N. M. B., N°. 8, een kort bericht over de rusteloze vlootuitbreiding. Over de oprichting van eene luchtscheepvaart-afd. bericht Int. Rev., Aug., tevens vrij uitv. mededeelingen over de op 30 April l.l. op de exercitieplaats te Tokio gehouden groote parade ter herdenking van den roemrijken oorlog met Rusland. Streffleur, Juli, geeft eenige beschouwingen over: „Japan na den oorlog”; de Aug.-aff. onder „Intend. u. San. wesen” een artikel over de werkzaamheid van de Japansche intendance ged. den oorlog '04/'05.

OOSTENRIJK-HONGARIJË.

Ontleend aan die Zeit van 17 April l.l., geeft Rev. mil., Juli, eenige bijzonderheden over de velduitrusting der pioniers. Int. Rev., Aug., bericht over de oorlogsbegr. '06; totaal 299.049.261 Kr., d. i. 2.149.866 Kr. meer dan in 1905; tevens de marinebegr. '06.

Mil. Zeit., N°. 31, bespreekt de uniformverandering bij de K. Hong. landweer.

RUMENIË.

Een kort bericht over de organisatie der genie en over de reorganisatie der veldartillerie bevat Int. Rev., Aug.

RUSLAND.

Int. Rev., Aug., geeft de nieuwe organisatie van den Gen. Staf en die van den afz. Gen. Staf der Marine. Een zeer uitv. artikel over de Staatsbegr. '06 en de uitgaven voor den oorlog behelst Rev. mil., Juli; tevens een kort bericht over de nieuwe samenstelling van het Siberische legerkorps.

Mitt., Heft 7, bevat: Episoden uit artilleriegevechten in den R.-J. oorlog (Liao-yang); tevens een bericht over nieuwe richtmiddelen voor het oude geschut.

Een vrij uitv. bericht over schielproeven met verminderde buskruitlading met het drielinien-geweer, M. 1891, behelst Streffl. Juli, tevens het bericht, dat op de lijn Petersburg-Wolodga een nieuw model wagon beproefd werd, met twee verdiepingen en geschikt voor het vervoer van 160 man inf. (éene compagnie). De Aug.-aff. bericht nog over de reorganisatie van den intendance-cursus en geeft tevens eene tekening van de herinneringsmedaille voor den R.-Jap. oorlog.

SPANJE.

Rev. mil., Juli, geeft eenige mededeelingen over de bij K. B. van 3 Juli l.l. opgerichte sectiën wielrijders.

ZWITSERLAND.

Eene korte mededeeling over de manoeuvres 1906 in Int. Rev., Aug. N. M. B., N°. 8, bericht over eene snelle mobilisatie op 19 Juli l.l. van het 22ste inf. regt. en een esk. huzaren, opgeroepen voor stakings-onlusten. Om 11 uur v.m. gealarmeerd, waren deze troepen reeds om 5 uur n.m. in de kazerne en dat, terwijl sommigen 35 KM. daarvoor moesten afleggen. Een voordeel bleek, dat de bewapening en uitrusting door de troepen naar huis waren medegenomen; zij waren hierdoor onmiddellijk marschvaardig.

ALGEMEEN.

Onder techn. Mitt. geeft Streffleur, Aug., eenige wetenswaardige mededeelingen over vloeibare brandstoffen voor oorlogsschepen. Tevens eene korte beschrijving van een nieuwen afstandmeter van den Bulg. Kapitein NIKOLOW.

BOEKAANKONDIGING.

Bijdrage tot de Kennis van de Historiographie der Bataafsche Republiek, door DR. JEANNETTE ELIAS, *Leiden*, 1906. A. H. ADRIANI.

Bovenstaand geschrift is eene bronnenstudie.

Voorafgegaan door eene inleiding, worden in twee hoofdstukken achtereenvolgens behandeld: de tijdschriften en de contemporaine geschiedschrijvers.

Onze bibliotheken bezitten wel, volgens de jaren gerangschikte, catalogi met opgaven van titels en schrijvers, maar korte overzichten van den inhoud, zoowel als van de historische waarde der geschriften worden gemist, terwijl men die in buitenlandsche boekerijen wel aantreft.

In deze leemte wordt door de Bijdrage enz. door Dr. J. E. voor het behandelde tijdvak in alle opzichten voorzien, wat bij de bestudeering, vooral van bepaalde onderdeelen, niet alleen veel gemak, maar ook groote tijdsbesparing geeft.

De Schrijfster zegt volkomen te recht, de „tijdgenooten hebben de omwenteling als een lastig aanhangsel aan de roemrijke geschiedenis der Geüniëerde Provinciën beschouwd” en „nog steeds op een met

liefde geschreven geschiedenis zijner revolutiejaren (1795—1806) laten wachten”.

Wordt onze boekenmarkt in het algemeen overstroomd door, voor het meerendeel door *dames* vertaalde, romans, eene studie als de hier besprokene, stelt niet alleen eischen verre verheven boven die, welke gevorderd worden om met behulp van dikke dictionnaires producten van buitenlandsche schrijvers in onze moedertaal over te gieten, maar geeft blijken van ernstig willen en kunnen. Wij meenen dan ook — en het is niet de hoffelijkheid, die ons dit in de pen geeft, maar de waarheidsliefde — dat Dr. JEANNETTE ELIAS, die zóó belezen en zoo gedocumenteerd in het aangehaalde tijdvak is, een loonend werk zou verrichten, wanneer zij zich aan verdere studie in deze materie zou willen wijden. Ongetwijfeld zouden hare geschriften voor een groot deel voorzien in die leemte in onze vaderlandsche geschiedenis, waarop door haarzelf de aandacht gevestigd werd.

D. B.

Ter aankondiging ontvangen:

Beknopte Handleiding bij de studie der tactiek, ten dienste van de opleiding tot militie-luitenant, vaandrig en sergeant-majoor-instructeur bij het Wapen der Infanterie, door J. N. BRUYN, Kapitein der Infanterie. *Haarlem*, 1906. VINCENT LOOSJES.

Beschouwingen naar aanleiding van den Japansch-Russischen Zee-oorlog, door H. E. VAN ASBECK, Luitenant ter Zee. Gevolgd door: De lessen uit den Japansch-Russischen Zee-oorlog, door A. G. BOISSEVAIN, Oud-Luitenant ter Zee.

Bintang Hindia, Directeur-Hoofdredacteur: H. C. C. CLOCKENER BROUSSON. *Amsterdam*. N. J. BOON.

Notes concernant la Grèce, la Turquie et la guerre Gréco-Turque de 1897, par le Lt.-Général NEYT. (Revue de l'Armée belge, Mai-Juin 1906.)

Veld en Vesting, door Jhr. B. G. E. ELIAS, 1e Luitenant der Artillerie. 's *Gravenhage*, 1906. Boekh. VH GEBR. BELINFANTE.

Voordracht (in de Militair-Geneeskundige Vereniging) van den Officier van Gezondheid 1e kl. Dr. D. ROMEYN: Beschouwingen over onzen Geneeskundigen Dienst in Eerste linie.
